

УКРАЇНСЬКА КНИГА МАЄ БУТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЮ

Обґрунтування необхідності прийняття Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (щодо пільг у книговидавничій діяльності)

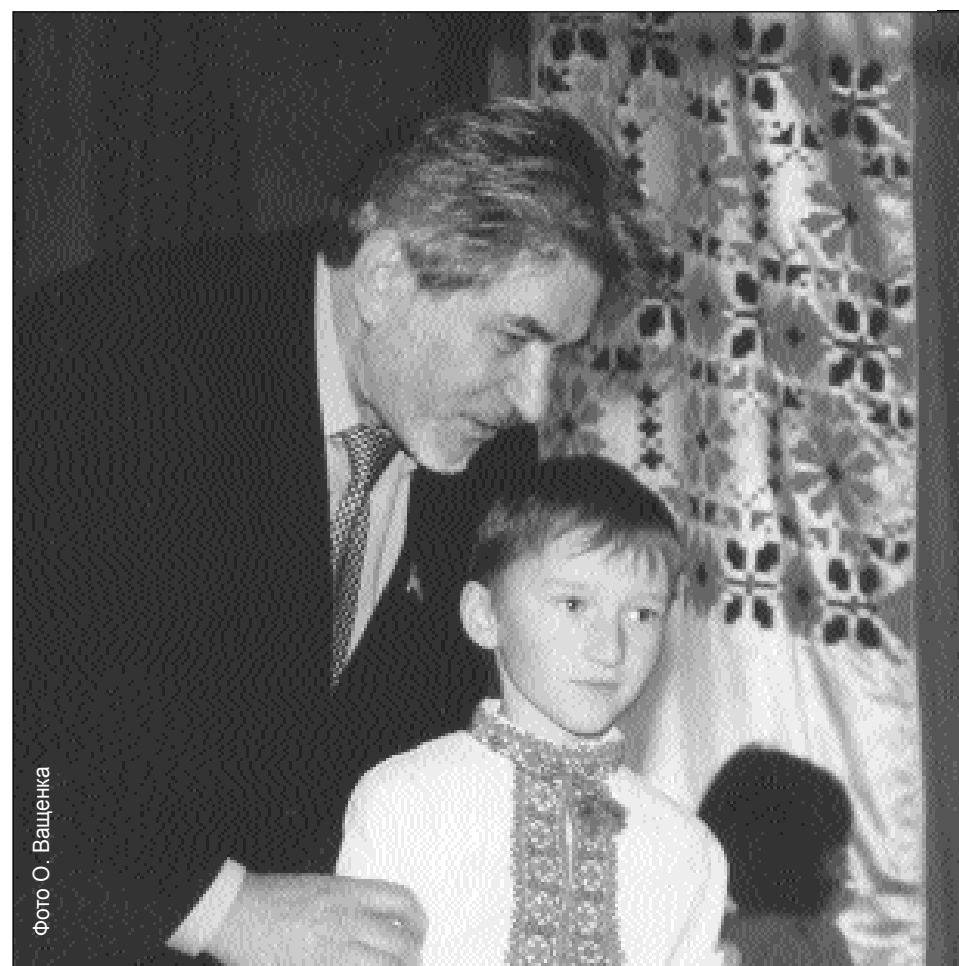

фото О. Ващенко

Матеріально-фінансова скрута, в якій опинилася культура і книговидавнича сфера в Україні, обумовлена як загальною економічною кризою, так і неристосованістю наявної інфраструктури до роботи в ринкових умовах. Філософія суспільних реформ, що її дотримуються правлячі еліти, ставить на перше місце реформи економічні — приватизацію, фінансово-бюджетну стабілізацію, адміністративну “розбудову” державних інституцій. А проблеми реформування культури, освіти, науки — відсуває на другий план. Внаслідок цього законодавство, зокрема податкова система, не враховують особливостей культурної сфери, зокрема книговидавничої діяльності.

Таким чином, загальні тенденції в українському книговиданні стають дедалі похмуріші, — українськомовна продукція на книжковому ринку складає лише кілька відсотків, тож щороку в Україні на книжковий ринок надходить усього 8–9 млн. примірників книжок вітчизняного виробництва (для порівняння: в Російській Федерації — 400 млн., у Польщі — 200 млн. прим.). До того ж собівартість української книги в декілька разів вища, ніж російських аналогів, що ставить наших книговидавців у нерівні умови і робить їхню продукцію неконкурентоспроможною.

Складна ситуація в книговидавничій галузі підтверджується фактами найнижчого в Європі співвідношення випущених книг до кількості населення країни: в Україні випус-

кається близько однієї книги на рік на одну людину, тоді як у Росії 3–4, у Білорусі 6–7, в країнах західної Європи — 12.

Жахливою є ситуація з дитячою книгою. Так, у 2000 році для дітей дошкільного віку було видано всього 38 назв книг загальним накладом 331 тисяча, а для школярів — 69 назв накладом 309 тис. примірників. І з кожним роком становище погіршується. Адже за 7 міс. ц. р. “Поліграфкнига” випустила продукції на 3, 535 млн. грн., з них на підручники припадає всього 921 тис. грн., що вдвічі менше порівняно з попереднім роком.

У сусідніх державах книговидавнича діяльність уже протягом багатьох років звільнена від оподаткування, що дало можливість зробити галузь прибутковою і конкурентоздатною. Якщо ми говоримо про вступ України до ЄС, то маємо знати, що в країнах Європейського Союзу на книжку податок на додану вартість не перевищує **5 відсотків**. У Російській Федерації, до прикладу, друкована продукція була звільнена від оподаткування упродовж останніх 7 років.

Проблеми, що існують в розвитку державного поліграфічного комплексу, є надто серйозними. Поліграфічні підприємства працюють на обладнанні, зношеному на **80 %**, якому вже понад **10–15 років**. Брак обігових коштів не дає змоги власними силами самих видавців здійснити переоснащення матеріально-технічної бази. Вкрай зношене обладнання є причиною неякісної продукції, зниження обсягів виробництва.

ВИСТУП У ВЕРХОВНІЙ РАДІ

Дуже вагомою причиною кризи українського книговидання є потужна конкуренція російської книжкової індустрії, на додаток посилена “тіньовим” характером переважної частини російського імпорту. Щороку російські видавці продовжують заробляти на українському ринку — як законно, так і нелегально — до **250 млн. доларів**.

Механізм державної “прямої підтримки” книговидання далеко не досконалий. Кошти, що виділяються на цю сферу, є надто мізерними, — бюджетні видатки Міністерства культури і мистецтв України на книговидання не перевищують 0,2 відсотка. Така ситуація в книговиданні є неприпустимою. Регулювати і захищати вітчизняний ринок потрібно комплексними протекціоністськими заходами. Створити конкурентне середовище на внутрішньому книжковому ринку можливо лише шляхом скасування податків на вітчизняну книжкову продукцію. Тому на розгляд Верховної Ради України і внесений законопроект “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, яким пропонується внести зміни до чотирьох Законів України: “Про податок на додану вартість”, “Про оподаткування прибутку підприємств”, “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”, “Про видавничу справу”, які регламентують видавничу діяльність.

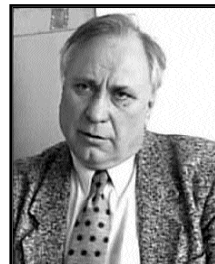
Законопроектом пропонується до впровадження механізм державної підтримки вітчизняного виробника книжкової та іншої поліграфічної продукції, що видається державною мовою. Зокрема передбачено: звільнити від оподаткування прибуток вітчизняних видавництв, видавничих організацій і підприємств поліграфії, які випускають не менше 70 % обсягу продукції державною мовою; дозволити діяльність суб’єктів підприємницької діяльності з реалізації власної книжкової продукції, які випускають не менше 70 % обсягу продукції державною мовою без придбання торгового патенту; звільнити від оподаткування податком на додану вартість редакційно-видавничу і поліграфічну діяльність вітчизняних видавничих організацій і підприємств поліграфії з виробництва книжкової продукції.

Прийняття законопроекту в **запропонованій редакції** не тільки зробить книгу доступною для всіх верств населення, а й перетворить її виробництво в прибуткову галузь, стане податковим стимулом для виходу із кризи книговидавничої справи. Прийняття законопроекту дасть змогу знизити собівартість книжкової продукції, а отже поверне нашій книжці її традиційного, але напіввтраченого читача — збіднілого українського інтелігента, для якого віддати за книжку 20–30 гривень — річ майже немислима. І найголовніше: ми повернемо в книгарні наших міст і сіл українську книгу.

Слід наголосити, що ст. 10 Конституції України визначає: “Держава **забезпечує** всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України”. Задля дотримання конституційної норми й потрібно кардинально розв’язувати цю болючу проблему.

Павло МОВЧАН

Сьогодні в номері:

Не тепер, то
в четвер...

стор. 2

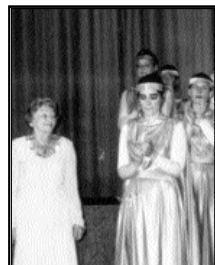
Хліб пам’яті
рятує душу

стор. 3

Замах на
спадщину

стор. 5

Монологи за
лаштунками

стор. 8–9

Він — наш!

стор. 11

Вас чекає
місто Лева

стор. 14

А зі мною —
пісня...

стор. 16

**ВСІ УКРАЇНЦІ, ДОРОСЛІ І ДІТИ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ “СЛОВО ПРОСВІТИ”!
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 30617. ЦІНА НА РІК — 16,8 грн.**

“КІЦМАНЬ І КІЦМАНЩИНА...”

— Ви народилися в старовинному місті Кіцмань. Кілька слів про Вашу малу батьківщину.

— Кіцмань і взагалі Кіцманщина — це дуже цікавий регіон нашої невеличкої Буковини. В усі часи він був найміцнішою твердинею українства. Однак у національному і культурному розвитку Буковини і взагалі західноукраїнських земель, Кіцмань і Кіцманщина відіграла визначну роль.

Кіцмань дала українській культурі таких видатних діячів як Сидір Воробкевич, Сільвестр Яричевський і багато інших. Навколишні села також внесли в нашу і світову культуру свої золоті сторінки. Я назву Ореста Руснака, його брата Дениса Руснака. Чудовий співак Дмитро Гнатюк. Вони прославили цю землю і Буковину.

“УКРАЇНЬСЬКА ЛАС-ТІВКА”

— Роки Вашої юності, навчання припали на період, коли Буковина ще належала Румунії. Чи мали Ви, як українець, змогу навчатися рідною мовою?

— Говорити про навчання за часів Румунії — означає тільки ремствувати на долю, що наша Буковина, одвічна частина української землі, потрапила під володарювання румуно-королівського режиму. Мушу сказати, що Буковина в цей період була абсолютно позбавлена будь-яких національних прав. У 1927 році була закрита остання українська школа. Протягом 30-х років ніде ніхто вже не вивчав українську мову: ані в школі, ні в середніх спеціальних закладах, ні в університеті. Більше того, на кожній вулиці, на кожному людному місці були розміщені оголошення: “Ворбеште нумай роминеште!” — “Говоріть тільки румунською!” Українська мова була тоді кримінальною мовою, яка підлягала переслідуванню. І її переслідували та забороняли. Щоправда, виходили газети, такі як, “Час”, “Самостійність”, “Самостійна думка” та журнал “Українська ластівка”. Але ж тиражі їх були незначні. До того ж, не весь тираж доходив до читачів. Одним словом, це був своєрідний духовний геноцид українського народу.

І я, звичайно, дуже шкодую, що після сорокового року ніхто нікого не притягнув до карної відповідальності за знущання з українського народу, який споконвіку заселяв ось цю землю. Ніхто нікого не засудив за те, що в українського народу було віднято форму вияву його духовності, його душі, його серце — українську мову. І мені, вихованому в українському дусі в нашій сім’ї, доводилося вивчати самодержавну українську мову, читати, а згодом і вірші писа-

ти, друкувати їх у журналі “Українська ластівка”.

— Це і стало причиною Вашого першого конфлікту з тодішньою владою?

— Так, між мною і королівською владою виник тоді конфлікт. Я закінчив саме ліцей і чи не єдиний з українців склав у 1939 році матуру. Як правило, всі українці, які закінчували ліцей чи гімназію, не складали цього

як людина з матурою, як студент, мав право служби тільки 9 місяців. Це мене обурювало.

— І це підштовхнуло Вас до переходу державного кордону?

— Так. Я залишився самотнім, відрізненим з університету, без засобів до існування і тоді вирішив, що все-таки в Києві, у Львові чи Харкові я зможу продовжити студії. З такими надіями

ський закон, що панував, не рахувався ні з якою людською мораллю. Робив, що хотів. Вважаючи, що історія все спише... Так я опинився на каторжних роботах. І, власне, то було справжнє неоробство.

— У сталінських творах Вам пощастило на зустрічі з напроцуд блгородними людьми. Розкажіть про них.

ДО 85-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

25 листопада 2002 року українському письменнику, фольклористу і педагогу — Михайлу Григоровичу Івасюку виповнилося б 85... Творчість славетного буковинця, як стверджують літературознавці, свідчить, що краща доля народу здобувається не лише бойовою шаблкою чи іншою зброєю, а й мечем мислі. Пропонуємо вашій увазі, шановні читачі, одне з останніх інтерв’ю письменника, яке він дав свого часу журналістці Марії Вишневецькій.

Михайло ІВАСЮК: «БУКОВИНА ЗАВЖДИ БУЛА УКРАЇНСЬКОЮ»

М. Івасюк (ліворуч) серед українських письменників та діячів культури

іспиту. В країні було так зване інтелектуальне безробіття і українців не допускали до вищих навчальних закладів. А відсутність диплому на атестат зрілості чи матури перекривала дорогу до вузу.

До 1939 року я планував поїхати до Франції, до Гренобля. Але, коли закінчував ліцей, Франція була вже у стані війни з гітлерівською Німеччиною, і я втратив цю можливість. Віз на той час вже не відкривали і переїзди не дозволялися. Оскільки я склав матуру, то мені вдалося вступити на філологічний факультет Чернівецького університету. Але, як українець, я не був звільнений від великого вступного внеску — 1800 лей. Через брак коштів мене було відрізнено. І мене мобілізували на три роки до жандармського полку, що суперечило закону. Адже я,

й перейшов кордон в Галичині.

“СТАЛІНСЬКИЙ ЗАКОН НЕ РАХУВАВ-СЯ З ЛЮДСЬКОЮ МОРАЛЛЮ...”

— Чи збулися Ваші надії після перетину кордону?

— Мені довелося відповісти за цей нелегальний перехід перед законом. Думав, що це буде місяць-два, ну три, доки з’ясується все. Тим більше, що в 1940 році радянське військо захопило Буковину, а значить, можна було з’ясувати і переконатися, що в мене не було ніяких шпигунських намірів. Правда, мене ні в чому не звинувачували, але без будь-яких пояснень та аргументів перетворили на раба, відправивши на каторжні роботи. Протестувати в тих умовах було неможливо. Сталін-

— У тих сталінських творах чи у сталінському рабстві було на той час дуже багато інтелігенції: лєнінградської, московської, а також київської. Мені доводилося працювати з видатними людьми, які мали у таборі посади лікарів. Це доктор Олександр Моїсейович Шульбер, учень видатного академіка Павлова, один із найунікальніших психіатрів. Шульбер — людина напроцуд високої людської моралі. Дуже чесна і принципова. І, звичайно, гуманна. Він простяг мені руку допомоги, познайомив з багатьма іншими видатними людьми, такими, як видатний російський фізик М. Лукірський, академік Лев Олександрович Зільберт, один з найбільших мікробіологів СРСР, брат відомого письменника Веніаміна Каверіна, відкривач тайгового епідемічного енцефаліту, а

згодом і один із теоретиків походження раку.

Я працював у його лабораторії, був у дружніх стосунках з ним, як і з Шульбером, Лукірським та професором університету Ростова-на-Дону Олексієм П’ятницьким. Це була така своєрідна високоінтелектуальна атмосфера, яка, всупереч усяким законам табору, все ж таки благотворно впливала на духовне зрос-

ни користуються всіма правами.

Якщо взяти для порівняння українців з Південної Буковини, то вони там шкіль не мали, були в загоні. А коли українець там закінчував школу чи ліцей, то змушений був змінювати своє прізвище на румунський кшталт. Інакше його не приймали до вищого навчального закладу. Тим часом у нас молдовани, румуни мають свої школи, ліцеї, гімназії, факультет в університеті, свої державні газети, теле- і радіопередачі. А який загін румунських письменників в обласній організації Спілки письменників? Вони мають повагу і підтримку як з боку буковинської влади, так і з боку Спілки. І їх ніхто не денаціоналізує.

Свого часу я підтримав Василія Терещану, навіть написав рекомендацію до Спілки письменників України та передмову до його збірки поезій.

Пригадую, коли на румунському факультеті не було спеціаліста з теорії літератури і керівництво факультету звернулося з проханням, щоб я читав їхнім студентам цей предмет, то Василь Максимович Лесин сказав, що румуни мають на це право. І я читав на матеріалі румунської літератури румунською мовою теорію літератури, тобто йдеться про те, що українці завжди виявляли велику повагу до своїх побратимів і по перу, і по фаху, і по території. Ніколи не робили ніякої різниці. Навпаки, коли вони були у небезпеці, як наприклад, поет В. Левицький у важкому становищі, насамперед українці кинулися йому на допомогу. Це Василь Максимович Лесин, і я приклав руку, щоб його захистити, не дати на розправу самим же румунам. Я ще в гімназійні роки був прихильником румунської літератури, дуже добре її знаю і мову цю люблю.

“У “ВЕРШНИКУ НА БІЛОМУ КОНІ” МІЙ СИН БУВ МОЇМ СПІВАВТОРОМ...”

— В історичний роман “Вершник на білому коні” доклав свій талант і частину своєї душі Ваш син Володимир. Як це було?

— Це було десь у 1978 році. Я закінчував роботу над цим твором, і ми саме з усією родиною поїхали відпочивати в Будинок творчості письменників у Піцунду. Діти з дружиною розважалися, мандрували по Кавказьких горах. А я сидів у своїй кімнаті і писав. Володя дивувався і одного разу сказав: “Батьку, ми приїхали, щоб усім разом відпочити, а ти сидиш цілими днями за рукописом. Давай, я тобі чимось допоможу. Може, кілька сторінок напишу? Розкажи мені, про що йдеться в романі, про що я повинен був би написати і що ти будеш писати далі.”

Я розповів йому весь зміст цієї книжки і чим вона

танна молоді людини.

“УКРАЇНЦІ ЗАВЖДИ ВИЯВЛЯЛИ ВЕЛИКУ ПОВАГУ ДО СВОЇХ ПОБРАТИМІВ І ПО ПЕРУ, І ПО ФАХУ, І ПО ТЕРИТОРІЇ”

— Рятуючись від румуно-королівського геноциду, Ви пройшли через рабство сталінського режиму. З огляду на цей життєвий досвід виживання в умовах тоталітарних режимів, як на Вашу думку, чи є румуни сьогодні упослідженими в нашому краї, як про це час від часу пише румунська преса по обидва боки кордону?

— Я іноді просто не розумію своїх колег-румунів. З настанням перебудови деякі з них зайняли антиукраїнську позицію, повторюючи антиукраїнських істориків, які у своїх працях стверджують, начебто українці тут прибудні, заїжджі і що український народ не є автентичним на буковинській землі.

Я вважаю, що українці, як і румуни, споконвіку жили тут поруч, пліч-о-пліч. Про це свідчить географія Буковини. Візьміть, приміром, наші села, ті кути сільські, ті назви річок, ті окремі відтинки полів, долини, гори, і ви побачите, що все те носить українські назви. А вони століттями встановлювалися, закріплювалися. Тут і українські імена, і прізвища, які також формувалися впродовж століть.

Північна Буковина завжди була українською. І вона завжди нею буде.

Що ж до меншин, то во-

має закінчуватись. Розповів і про зіткнення головного героя Мирона Дитинки, його загону з регулярними військами отамана Бучка, якого підслав молдавський воєвода, щоб знищити загін Дитинки. А зіткнення це мало бути в селі Зеленеви над Прутом. Але Дитинка відступити і не дасть розгромити свій загін.

Після моєї розповіді Володя прочитав ще попередні розділи. Так би мовити, увійшов в атмосферу письма, а потім, озброївшись учнівськими зошитами й олівцем, син пішов на море і почав писати. Я не надавав цьому великого значення, але й не заперечував. А Володя лежав на сонці, засмагав і писав XIX та XX розділи. Потім мені їх показав.

Мені сподобалося. Я переписав, підігнав під свій стиль, познімав деякі повтори, розширив діалоги, віддрукував і включив у свій твір. І так здав у видавництво. Написане Володею вийшло, як зрештою і весь роман, майже без змін. “Вершник на білому коні” витримав чотири видання. Два українських і два російських. І там жодних змін не зроблено. Одним словом, я можу сказати, що мій син був співавтором у написанні цього роману.

— **Літературознавці, оглядачі Вашої творчості зазначають: своїми творами Ви утверджуєте думку, що краща доля народу здобувається не лише бойовою шаллюкою чи іншою зброєю, а й мечем мислі... Чи лееко Вам було дотримуватися такої позиції, щоб утверджувати цю думку?**

— Наш народ протягом століть був не державним народом. Отже, під впливом і під володарюванням інших народів, які диктували свою волю в усіх ділянках і політичного, і економічного, і культурного життя, будь-яка думка, котра заперечувала їхню концепцію, переслідувалася, каралася законами писаними і неписаними. Утверджувати думки, які були на користь незалежності нашого народу, незалежного розвитку нашого суспільства, його процвітання в усіх галузях життя, — було вельми крामольним, заборонялося і було небажаним у тому суспільстві, в якому я жив.

— **Я Вам дякую за нх і за розмову.**

ЯК ЗГАДКА ПРО ЮНІСТЬ

Мені подобається один його фотопортрет, виконаний Танею Д’Авіньйон. На темному тлі — освітлений профіль. М’які лінії виказують лагідність натури, міцно стиснуті уста — впертість і приховану волю, а натяк на усмішку — притлумлене страждання та іронію.

Тоді, тридцять літ тому, ми, жовтороті “першачки”, ще невизнані літературні генії, сповнені нетерплячки та поетичного зухвальства, сприймали його простіше. Для нас — кількох десятків хлопців та дівчат — він був старшим письменником, який керував університетською літературною студією імені Степана Будного. Між собою ми називали його “Старий”. Ми читали вірші та прозу і чекали його присуду. “Старий” завжди уважно вислуховував, брав текст до рук і, водячи по ньому очима, починав говорити. Скупі хвалили вдалий рядок, образ, інтонаційний поворот. Про решту казав так: “Треба шліфувати”. Цей вираз ми запам’ятали назавжди. Яким би добрим не видавалося написане, все одно треба шліфувати. Бо так навчав “Старий”.

Він повсякчас демонстрував нам власне серйозне ставлення до всього, що стосувалося літератури. Випуск факультетської літературної стінки “Сонячні кларнети” щоразу організовував як подію. Він сам на своїй машинці друкував на різноколірних листочках наші вірші, а потім наклеював на цупкий папір. Одного разу, коли ми не встигли оформити стінгазету, Михайло Григорович прибіг до гуртожитку, зібрав нас і (що невласливе для нього) майже закричав: “Як ви могли? Ліноухи! І ви ще вважаєте себе літераторами?”

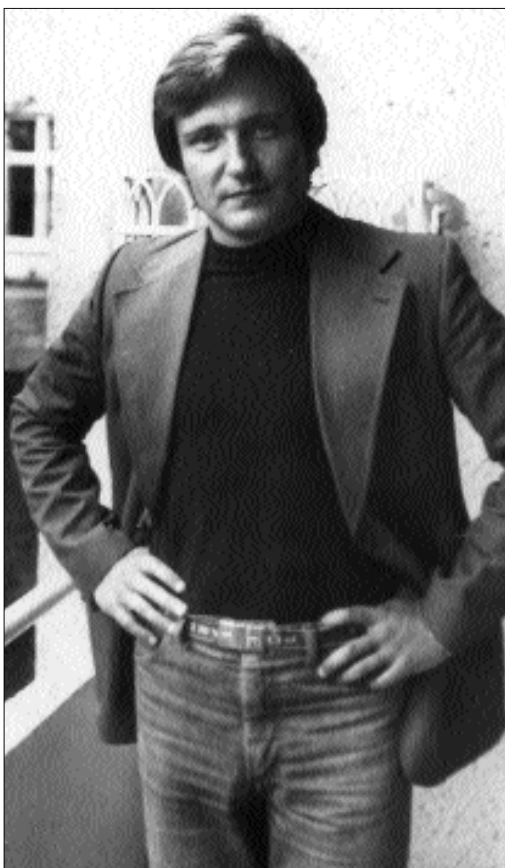
У нього було надзвичайно трепетне ставлення до літератури. Окремих письменників він обожнював. Як захоплено розповідав Михайло Григорович про Ольгу Кобилянську! Пізніше я навіть не здивувався, коли прочитав у його щоденнику: “Якби був живий Шевченко, я щоранку чистив би йому черевикі”.

Він знав дуже багато. Його потужне інтелектуальне ество ми визнавали повністю. Він міг виписати потрібну книжку з Парижа за допомогою міжнародного бібліотечного абонементу. Про письменників та їхні твори говорив безкінечно. Коли Михайло Григорович уже був на пенсії, я запросив його прочитати лекцію про творчість С. Яричевського. Він радо погодився. Заняття провів блискуче. Студенти аплодували йому стоячи.

Я особливо багато дізнавався від нього під час багатогодинних прогулянок вечірніми Чернівцями.

Саме Михайло Григорович відкрив мені справжніх Лепкого і Карманського, уперше назвав мені ім’я Осьмачки. Він болісно переживав, що молодість росте без відчуття історизму, без усвідомлення своєї причетності до долі нації. Він страждав од того, що ми не знали величезних духовних пластів. Він наближав нас до них навіть тим, що, йдучи вулицею, розповідав про будинки, які ми минали.

Михайло Івасюк. Ким він був для нас, українців? Письменником, українським інтелігентом, батьком Володимира Івасюка, славним земляком. Напевно, у кожного, хто його знав, є власні почуття, спогади, асоціації, оцінки... Мій особистий погляд сформувався від початку вересня 1968 року, коли Михайло Івасюк на моєму рідному історичному факультеті Чернівецького університету читав курс української літератури, і до січня 1995 року, коли перед смертю подарував мені добре слово і новорічні вітання, написані неспухняною рукою на збірці “Елегії для сина”. Він був для мене прямим вчителем чи наставником унаслідок різносерфності діянь, а через різницю вікову не став моїм близьким приятелем і другом. Та наші зустрічі, особливо у 80 – 90-ті роки, були цікаві своєю ширістю, різномістовністю. Майже 27-річне знайомство з Михайлом Івасюком пройшло через складну і корисну для мене трансформацію. І якщо б дозволялося користуватися двома вимірами початку і кінця, то щиріше знімаюся — у 60 – 70-ті роки він служив певним еталоном внутрішньої і зовнішньої людської адекватності, а у 80 – 90-ті уособлював для мене шляхетність справжнього українського інтелігента. Людність стала підґрунтям його інтелігентності, а інтелігентність утримувалася людністю. Ті, хто працював і творив разом з ним упродовж десяти років, здатні виокремити у характері цієї людини найпосутніші риси. Найбільше поціноване мною — його небадужість до життя і української сутності. На біть його серце реагувало болем, на радість — радістю, і в цьому повчальна, особли-

Син, композитор Володимир Івасюк

Письменник говорив про те, що в них було колись, які люди жили в них. Він розповідав цікаво і дотепно. І тоді немов розсувалася завеса і ми відкривали для себе велику сцену першої половини двадцятого століття. При світлі неонових вітрин чернівецьких будинків тріщини на старезних стінах здавалися продовженням його зморок.

Він любив нас. Про вдалий вірш якогось другокурсника говорив з такою гордістю, наче б то була класика.

Ніколи не забуду того вечора, коли після страшно втрати — загибелі Володі — я знову прийшов до нього на вулицю Маяковського. Він був у своєму традиційному зеленому светрі на застібках, видався мені таким маленьким, осунутим. Пасмо сивого волосся стирчало з-за дужки окулярів, а завжди ж був зразком акуратності. “Знаєш, я написав вірша”, — почав Івасюк. Узав листок і спробував читати. Але голос затремтів і зірвався, і він подав списаний акуратним і різким почерком листок мені. То був сонет “Хворіють вікна на важке безсоння...” То-

ді я вперше побачив, як плаче Вчитель.

Він був дуже сильним, селянський син і справжній інтелігент Михайло Івасюк. Він не дав горю зламати себе.

Його любов до України була непафосна і непоказна. Довгі роки Михайло Григорович змушений був приховувати це почуття, бо ж носив невидиме тавро в’язня ГУЛАГу, і лише наприкінці його зболена душа, постійно вражена національною глухотою багатьох з оточення, спробувала заговорити.

Вражала його закоханість у Буковину. Він, який добре знав кожен куточок краю, за найменшої нагоди ладен був поїхати в будь-яке віддалене село. Його тішила природа. “Подивись, — показував він, — який мальовничий пагорб ліворуч. А отой лісок, над яким зависла хмарка, ти помітив?” Його тішили люди: “Глянь, які чисті та розумні обличчя у цих дітей” (це під час вступу в якійсь школі).

Все, що пам’ятаю про нього, — добре і світле, як згадка про юність.

А ще — відчуття того, що був причетний до чогось великого і незбагненного, що, мов гігантське космічне тіло, захопило тебе своїм притяганням, і ти летів разом з ним, а потім воно спалахнуло і згоріло, а ти залишився сам на сам з холодним і чужим безмежжям.

Якщо за чимось і жалкую, то за тим, що за життя не встиг йому сказати ті добрі слова, на які він заслужив.

Вже після його відходу у мене склався вірш про Буковину. Твір був написаний про себе і для себе, але коли я вперше прочитав його вголос, то відчув, що в ньому є і його відчуття. З тих пір, де б я не розповідав про свого Вчителя — у шкільному класі, в університетській аудиторії, на сцені театру — я читаю ці рядки:

*На Буковину, як у Палестину,
Відпроситься душа колись.
І ти спадеш, як тінь хмарини на долину,
Із висоти.*

*Що є Вітчизна? Стійбище людей
Однаково сліпих: рутенець, волох...
Де й з могікан останній — іудей —
Не б’є на сполох.*

*Пощо тобі цей збанкрутілий край?
Лиш не питай. Дай пролетіти низько.
Тут край сльози. Тут України край.
І ялички оці, і пасовиська.
Обняти все. Погладити горби,
Де ягоди й гриби. І в узелові
Зависнути. На цих горбах — гроби.
Вони з тобою — кров’ю і любов’ю.
Як дивно. Отче: час не поспіша.
Є солодкість у болісному щемі.
Поета пошрамована душа
Чека звідсіля відпущення й прощення.*

• **Борис БУНЧУК**, поет, декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЛЮДЯНІСТЬ СТАЛА ПІДҐРУНТЯМ ЙОГО ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ

во принадна цінність душі М. Івасюка. Завжди був дуже уважний до людей, а особливо, коли запрошували туди, де він міг прислужитися словом, знаннями, любов’ю до своєї землі. Був дуже категоричний у своїх судженнях до тих, які без поваги ставилися до традицій, національної культури й історії. У щоденнику 20 листопада 1968, пише М. Івасюк, після лекції, на запрошення відомого літературного красеня Р. Дуба вони поїхали на “Вечір казки”. По дорозі заїхали по відомого письменника В. Зубаря. Я, Зубар, літстудійці з факультету — М. Бучко, М. Коломієць, читали вірші, казки, драми. Вечір пройшов добре. Потім відвідали красенячий музей. Але найбільше, що обурило М. Івасюка, — “ресторанна етнографія, витворена на місці колишньої православної церкви, з якої зробили ресторан та універмаг. “Дурні знали, на що їм гроші витрачати”, — сказав Івасюк. — А ось на пам’ятник, назву вулиці, меморіальну дошку, які б нагадували, що кічманськими дорогами ходили колись С. Воробкевич, М. Кропивницький, С. Кричевський, немає”.

Дуже радів, коли того ж дня подарували йому щоденник Марфієвича, і дуже тривожився, коли секретар райвиконкому Коваль, знайшовши твори Воробкевича, хотів їх спалити, але одумавшись, сказав: “Якщо хочете, то заберіть собі”.

Його громадськість та інтелігентність завжди обороняли українськість. Добре знаючи кілька мов, він був нетерпимим до будь-яких і будь-чиїх зазіхань на те, що було для нього найважливішим — Україна, її мова, історія, культура. У його щоденнику є цікавий і дуже акту-

альний для нинішнього сьогодення запис від 31 жовтня 1966 року: “Перший секретар обкому О. Григоренко зібрав на нараду членів Спілки письменників України. Розмовляв з нами російською мовою. Це, звичайно, нікого не здивувало. Зараз на це пішла мода! Цуратися української мови українцям на Україні! Це, мабуть, комусь дуже потрібне. Валуєвська модерністська течія”.

Ставлення до української мови для М. Івасюка було критеріальною ознакою гуманізму і українського патріотизму.

Тому з такою одержимістю любов’ю він, толерантно вихований до людей інших національностей, віротерпимий, підтримував і розвивав все українське. Рідну мову, культуру, пісню, талант свого сина Володимира, Назарія Яремчука, багатьох відомих митців, дитячу обдарованість юних буковинців.

Завжди з повагою і захопленням говорив про своїх колег по перу — буковинських літераторів, Олеса Гончара, Ірину Вільде, Юрія Сердюка і Володимира Яворівського, а в 1974 році під час відвідин Буковини Д. Павличком, після того, як той прочитав вірш М. Черемшини, писав: “Я слухав і думав про те, що Д. Павличко — геніальний лірик. Йй Богу, це не перебільшення. Рівного йому немає зараз на Україні”.

Страшенно переживав і всіляко долучався, щоб Володині пісні якнайшвидше побачили світ: у червні 1972 р. разом із Софією Ротару до пізньої ночі сиділи дома в Івасюків, обговорювали майбутню телепередачу “Сяйво” і прем’єру пісні “Дві скрипки”, яку Володя хотів викона-

ти разом із Софією. Пригадується, як тоді ж М. Івасюк розшукував на географічному факультеті Назарія Яремчука, щоб провести з Володею спільні релетиві.

Назарій теж дуже поважав “старого” Івасюка. Їх пошуки і взаємна підтримка один одного, на жаль, не були вічними. Там, де вони навчалися і працювали — 6-й корпус філологічного факультету, університетська церква і 4-й корпус географічного факультету Чернівецького університету, — стала для них останнім прихистком.

Пам’ятаю, як взимку біля церкви стояв, тоді вже важко хворий, Назарій і прощався з Івасюком, а через кілька місяців не стало й того. Тут їх відспівували і поминали. Вони відійшли в один рік — 1995.

Підтримка українських обдарувань на рівні своїх дітей, студентів, творчої молоді, була для нього одночасно важкою прозорою і високою поезією.

Він робив це часто не завдяки, а всупереч обставинам. Пригадую, як 17 серпня 1991 року, напередодні ГКЧП у спеціальному випуску “Буковинського Віче”, у післяслові до Дитячого літературного альманаху, дякуючи М. Івасюку за підтримку, звертаючись до всіх дітей — українців для єднання, побажав, щоб ми “росли, розквітали і напували всіх бажаних... пити”!

Гадаю, що в цьому був сенс і філософія життя М. Івасюка. Тому він близький і потрібний нам — живим і сущим в Україні.

• **Григорій ФІЛІПЧУК**, професор, доктор педагогічних наук

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невіддивно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотніми і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних перипетій. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав заглухнути двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрмилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадуть, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи

знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

— **Пані Моно, Ви перша жінка-посол Єгипту в Україні. До Вас Єгипет представляли чоловіки — Омар Ель-Фарук Хасан і Хусейн Камаль-ед-Дін аш-Шалаш. Ваше призначення — це данина моді чи визнання — зростаючої ролі жінки в єгипетському суспільстві?**

— Я не люблю, коли роблять поділ між чоловіком і жінкою. По-перше, я пишаюся тим, що я — жінка, і не бачу різниці між роботою чоловіка чи роботою жінки. А кінцевий результат залежить не від чоловіка і жінки, а від самої людини — наскільки професійно може працювати.

Зараз близько 50 наших послів акредитовані за кордоном, а в Міністерстві закордонних справ Єгипту працюють приблизно 125 жінок. За своєю природою жінка є більш дипломатичною. Тому вона на своєму рівні може вирішити більшу кількість питань. Принцип роботи полягає в чому? Важливо не те, протягом якого часу виконувалася робота, важливий кінцевий результат. Хто виконував роботу — теж не важливо. Людина поставила перед собою мету, і їй необхідно досягти її. Отут головне — домогтися запланованого чи навіть досягти кращого результату. Тобто справа не в моді, а в професійності.

— **Можете окреслити місце Єгипту у міжнародному співтоваристві?**

— По-перше, я хочу трохи торкнутися закордонної політики Єгипту. Вона має свої пріоритети, поділяється на різні сфери. Зараз наш головний пріоритет — це економіка країни і її взаємозв'язки з усіма країнами світу. В Єгипту налагоджені гарні і стабільні політичні відносини з усіма провідними країнами, і між нами немає розбіжностей.

Геополітичне розташування Єгипту спонукає нашу країну одночасно перебувати в різних сферах інтересів. Це арабська країна. По-друге — це ісламська держава. Нарешті, Єгипет — африканська держава. По-четверте, частина її — на території азіатського континенту.

І тому в кожному регіоні, в якому перебуває Єгипет, він розділяє і його недоліки, і його переваги чи проблеми... У частині арабського світу головна проблема — це ізраїльсько-палестинський конфлікт. У частині африканського континенту — це бідність, те саме в азіатському континенті. І одночасно Єгипет бере участь у процесах, котрі відбуваються у всіх цих різних регіонах. Усе це відбувається не з ініціативи самого Єгипту, а визначено його місцем розташування на політичній мапі світу.

Крім різнобічних зв'язків Єгипту з іншими країнами світу, він відіграє значну роль у всіх арабських та ісламських організаціях. А ще це політичні ініціативи Єгипту, що стосуються демократії і прав людини.

— **Яким чином регулюються єгипетською владою фактори соціальної стабільності?**

— Почнемо з того, що Єгипет — це країна, котра прогресує. Вона небагата, але й не найменш розвинена, як це визначається у рейтингу ООН щодо деяких країн. Прогрес цей у Єгипті був досягнутий шляхом того, що наш уряд почав приділяти велику увагу соціальній стабільності. А особливо тому прошарку населення, що має дуже обмежені прибутки.

Тому, що стосується будь-якого страхування: пріоритетною є турбота про цей прошарок населення. Це також стосується і реалізації будь-яких проектів, від приватизації до прийняття законів у соціальній сфері. Оскільки інші прошарки суспільства є економічно незалежними. Вони можуть самі про себе подбати.

— **У вашій країні є прис-**

лів'я — “Єгипет — це матір світів”. Які, на вашу думку, риси сучасного єгипетського світу?

— Не тому, що я єгиптянка, я вам скажу, що “Єгипет — це матір усіх світів”. Я усе своє життя провела за кордоном. Мій батько був послом, мій чоловік посол і тепер я посол. Якщо ви мене запитаете — в якій країні я б хотіла жити, однозначно відповім — у Єгипті. Сучасний Єгипет — це дуже багато нових об'єктів. Нові аеропорти, нові готелі, нові туристичні комплекси, нові місця відпочинку, нові курорти. Все зроблено на найвищому рівні. Всього цього вдалося досягти упродовж останніх років.

Будь-який турист, який хоче щось там подивитися і його цікавить певна цивілізація, там знайде своє. У Єгипті зосереджено близько 70% усіх світових пам'яток архітектури.

Коли я приїхала в Україну, була просто вражена знаннями українців про Єгипет. Люди, що постійно бувають там, їздять на єгипетські курорти чартерними рейсами, із замилюванням говорять, що “от у вас там з'явився такий новий цікавий об'єкт”, про який я ще й сама не чула. Я була вражена великою кількістю туристичних

свого суспільства відіграє вільна преса.

— **З якими країнами Єгипет має пріоритетні відносини і чим це пояснюється?**

— На мою думку, пріоритетними для Єгипту є такі самі країни, як і він сам. Тобто країни, що тільки починають прогресувати. Візьмо, наприклад, Єгипет і Україну, потенціали в них однакові. Співробітничати вони можуть у дуже різних сферах. Найголовніше — стати в цьому напрямку на правильний шлях. Навіть стосовно історії є дуже велика подібність між Єгиптом і Україною. Тому пріоритетними для Єгипту є ті держави, що схожі на нього.

— **Як підкреслив Міністр зовнішньої торгівлі Єгипту Юссеф Бутрос-Галі, сьогодні єгипетська економіка перебуває в стані уповільнення, а не кризи. Якими причинами це пояснюється?**

— Наш міністр сказав так, тому що ви самі знаєте, якою була економіка Єгипту декілька років тому. Тоді це була дійсно криза. А зараз міняється і економіка, і сама економічна політика Єгипту. В торгівлі також відбуваються великі зміни. Країна переходить на міжнародні стандарти. Це обу-

фрукти, яких у вас не може бути взимку, а в Єгипті вони цілий рік за дуже низькими цінами. Щоправда, я зараз помічаю, що на ринках в Україні з'явилася велика кількість єгипетських фруктів (переважно цитрусові) і єгипетський рис.

— **Коли ми потрапляємо до вашої країни, то із замилюванням говоримо, що в світі немає нічого подібного до Єгипту. Як зараз розвивається туристична індустрія Єгипту? Чи вплинула на неї палестинська інтифада, що триває з вересня 2000 року?**

— Як я розумію, це питання складається з двох частин. Що стосується першої частини, то інфраструктуру туристичного бізнесу в Єгипті перетрясли з голови до ніг. Її всю витрусили і ніби через решето просіяли. Зараз у нас нові готелі, нові аеропорти, яхт-клуби, такий вид розваг, як підводне плавання, дуже багато всього нового.

Що стосується палестинської інтифади, я не думаю, що вона дуже вплинула. Не можна, звичайно, заперечувати, що якийсь вплив на туристичний бізнес у нашій країні вона зробила, але не так уже сильно, як ми цього побо-

Ті самі права, що і громадяни інших країн. Що потрібно громадянину? Йому потрібні земля, будинок, дах над головою. Це його право. Я думаю, що ці права потрібно захистити.

І чим швидше це питання зможе вирішитися, тим буде краще. Тому що фактор часу все-таки спрацьовує. Чим довше це протистояння буде тривати, тим більше неприємного осадку на душі в тієї й іншої сторін буде накопичуватися. А це лише розпалює ворожість між ними. Тому я вважаю, що миру можна досягти тільки шляхом мирних переговорів і через досягнення взаємопорозуміння, а не руйнуючи будинки.

— **Хто хоч раз побував у Єгипті, не забуде його ніколи. Хто побував у Каїрі — збереже назавжди своє захоплення цим одним із найкрасивіших, найзеленіших і найспокійніших міст світу. Одночасно Каїр — це величезний і різнохарактерний мегаполіс. Нині в столиці Єгипту проживає 16 мільйонів чоловік. А чи існує програма генеральної забудови Каїру, яка б враховувала особливості красеня-міста на берегах Нілу?**

— Я розкриваю маленьку таємницю — удень в Каїрі понад 16 мільйонів чоловік. У годину пік, уранці, ця цифра сягає 20 мільйонів. Я вважаю, що Каїр — це дуже велике скупчення населення. Уряд зараз розпочав такі заходи, котрі повинні вирішити проблему перенаселення столиці. Він засновує нові міста в околицях Каїру, такі як місто 6 Жовтня, місто ель-Садад, місто 10 Рамадана. 10 Рамадана стало великим індустріальним містом. І в усі ці міста переноситься багато урядових і неурядових, індустріальних, економічних структур.

— **В Україні вже багато років успішно функціонує Міністерство з надзвичайних ситуацій. А чи є подібні структури в Єгипті, і які їхні функції?**

— У Єгипті не існує одного міністерства, якому були б доручені подібні функції. В нас при кожному міністерстві створено певне управління з надзвичайних ситуацій. Кожне управління займається тим, що входить у сферу діяльності цього міністерства. Якщо, припустимо, трапилася якась надзвичайна ситуація, що стосується лише аграрного сектора, то цим займається Міністерство аграрної політики Єгипту. Якщо відбувся якийсь вибух, то задіяно вже кілька міністерств, що мають стосунок до цього об'єкту, і цим займаються комісії їхнього управління з надзвичайних ситуацій. В Єгипті функціонують різні управління при міністерствах замість одного Міністерства з надзвичайних ситуацій.

— **А хто координує їхню діяльність?**

— Кабінет міністрів Єгипту.
— **Не так давно в Єгипті побудовано нову Олександрійську бібліотеку. Чи має вона зв'язки з провідними українськими книгозшивцями?**

— Олександрійська бібліотека відкривається незабаром. Бібліотека побудована за новітніми нормами. Я там була і бачила ці системи і технології. В Олександрійській бібліотеки є контакти з усіма, підкреслюю, з усіма бібліотеками світу і я впевнена, що в неї є контакти і з Україною, тому що Україна запрошена на церемонію відкриття цієї бібліотеки. Цей напрямок у Єгипті існує вже більш як 10—15 років. Із самого початку це починалося, як відкриття нових маленьких бібліотек у Каїрі. Там була мережа бібліотек, які всі взаємопов'язані між собою для надання книжок дітям. Це книги суспільного доступу. А дітям тому що діти є майбутнім нашої країни. Зараз цю акцію очолює дружина нашого президента.

«ЄГИПЕТ І УКРАЇНА — ДУЖЕ СХОЖІ»

віз, котрі ми видаємо за рік грома- мовлено участю Єгипту у

Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Арабської республіки Єгипет в Україні пані Моною Алі Хашабою політолога Віктора Каспрука.

дянам України. Зараз єгипетський уряд видав закон, що дає можливість українським туристам одержати єгипетську візу не в нас у посольстві, а безпосередньо в єгипетському аеропорту. Тепер багато ваших туристів користуються з цієї можливості і оформляють та оплачують візи в єгипетських аеропортах, де вони, до речі, коштують удвічі дешевше.

Цікаво, що раніше на всіх єгипетських курортах, чи в Шарм-ель-Шейху, чи Хургаді, клерки в готелях завжди запитували українських туристів — ви з Росії? На що українці ображались. “Ні, ви не знаєте, є така держава Україна”. Єгиптяни відповідали, що вперше чують про таку країну. А зараз навпаки — в росіян запитують — ви звідки? З України?

— **Президент Єгипту Хосні Мубарак є визнаним лідером арабського світу. Яку роль у житті вашої країни відіграє конкретна особистість?**

— Хосні Мубарак — президент Арабської республіки Єгипет. Він дуже багато зробив для Єгипту і для всього арабського світу, але першим пріоритетом для нього є його країна.

— **Як у вашій країні налагоджене співробітництво між органами державної влади і громадськими організаціями?**

— Наша генеральна рада (Ель-Шура) складається з депутатів, яких обирає народ. Будь-який громадянин Єгипту має право прийти до цієї ради і сказати все, що він хоче довести до відома уряду. Будь-яке громадське питання може вирішуватися таким шляхом. Тому співпраця між самою громадськістю і державними установами організовується за допомогою прямих контактів між двома цими сторонами. Також велику роль у житті єгипет-

Всесвітній організації торгівлі і багатьох регіональних організаціях подібного профілю.

— **Сучасний Єгипет може експортувати до 400 найменувань експортних ресурсів. Починаючи від електроніки, сталі, машин і до текстилю й одягу. А ще — це продукція сільськогосподарського сектора: фрукти, овочі, лікувальні трави, квіти, рис, фініки... Як ви можете визначити потенціал єгипетського експорту? І чи не здається вам дивним, що лише 1 відсоток цього експорту припадає на Україну?**

— Товарообіг між Україною і Єгиптом іде тільки на користь України. Єгипет не знає всіх особливостей українського ринку, а Україна експортує в Єгипет більшість своїх експортних ресурсів. Український експорт у Єгипет за рік складає десь 200 мільйонів доларів. А Україна одержує від Єгипту товарів тільки, приблизно, на 21 мільйон доларів. Тобто різниця дуже істотна — у 10 разів. Над питанням торгового дисбалансу і буде працювати комісія, що приїжджає з Єгипту, і делегація, що приїде в Єгипет з України для знайомства і вивчення єгипетського ринку. Після експертних оцінок фахівців можна буде визначити шлях, яким чином здійснювати цю торгівлю більш раціонально, пропорційно, з огляду на можливості і потреби обох сторін.

Як ви правильно помітили, в Україні дуже великі потреби в єгипетській продукції. Що ж стосується сільгосппродукції, то тут справді відкриваються великі перспективи. Адже Єгипет може експортувати в Україну овочі і

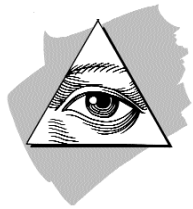

ювались. Як я вже говорила, Єгипет і впливає, і сам перебуває під впливом цього регіону. Тому побоювання, що ескалация насильства може перекинутися і в інші області регіону, звичайно, є в усіх. Але в Єгипті набагато стабільніше, ніж в Ізраїлі і Палестині, де люди просто бояться вийти з дому. В Єгипті ж вплив інтифади відчутний, але не можна сказати, що він є дуже великим.

— **Яким бачиться з Єгипту вихід сторін, що конфліктують уже довгі десятиліття, з цієї затяжної кризи?**

— Насамперед Єгипет хоче припинити це насильство. Всі говорять про палестинський опір, але опір повинен бути, тому що палестинці піддаються насильству. Тому насильство повинне бути припинене. По-друге, Єгипет вірить у те, що ці дві держави, зрештою, будуть існувати як дві держави, а не як держава й автономія. Дві держави, між якими буде дуже стабільний і безпечний кордон. Дві держави, в яких люди живуть без побоювання, що інша сторона може щось улаштувати.

Я вважаю, що палестинський народ має ті самі права, що і будь-який інший народ на землі.

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29, 30, 35, 36, 39, 44—46 (2002 р.)

З Євангелія від Матвія (16.17.1209) про Преображення Господнє ми знаємо, що Ісус узяв з собою Петра і Якова, і Івана, брата його, та вивів їх особно на гору високу: "І Він перед ними преобразився: обличчя Його як те сонце засіяло, а одежа Його стала біла, як світло. І ось з'явилися до них Мойсей та Ілля, і розмовляли з Ним. І озвався Петро та й сказав до Ісуса: "Господи, добре бути нам тут! Коли хочеш, поставлю отут три шатра: для Тебе один, і для Мойсея, і один для Іллі". Як він ще говорив, ось хмара ясна заслонила їх, і ось голос із хмари почувся, що сказав: "Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав. Його слухайтеся". А почувши, попадали усі доліпиці і полякалися сильно. А Ісус підійшов, доторкнувся до них і промовив: "Уставайте й не бійтеся!" Звівши очі свої, нікого не побачили вони, окрім Самого Ісуса. А коли з гори сходили, заповів їм Ісус і сказав: "Не кажіть нікому про це видіння (Л. М.), аж поки Син Людський із мертвих воскресне..."

Подія, без сумніву, визначна в земному житті Ісуса і його учнів. І не випадково до Нього з'явилися пророк Мойсей, після смерті якого в книзі "Повторення закону" сказано: "І не появився вже в Ізраїлі пророк, як Мойсей, що знав його Господь обличчя в обличчя"; та пророк Ілля, якого, як ми знаємо, Господь забрав на небо..."

Тож важливі всі моменти контакту Сина Людського з Всевишнім... Чому ж саме для українців це свято, свято Спаса — одне з найбільших не лише за церковним календарем, а й за землеробським календарем? Чому саме до цього дня заборонялося їсти мед, чому необхідно було освячувати всю садовину, а тим родинам, де хтось загинув, так само заборонено було споживати садовину? Яблучний Спас... Спас медовий... Спас. Яблуко спокуси, яблуко розбрату, яблуко молодильне, яблуко отруйне, яблуко забуття, яблуко спасіння... Запах яблук у коморі, яблучковим духом виповнене подвір'я, бо на погребіщі стоять повні дека яблучних кришеників, вариться варення і повидло. Крадені яблука найсмачніші — вони лоскотються за пазухою, вони приховуються у сні в повітці. Удари добрих яблук по землі сповіщають про те, що вознесіння плоду на найвищі яблуневі галузки закінчилось... Земля притягує, земля чекає...

Рівномірне перехресне бахкання цівів на виструганому току по розшитих снопах розпочинає довгі дні обмолоту, що завершиться пізньої осені в стодах...

Зібраний дідух з добірних стеблин чекатиме Різдвяної пори, окрай стерні стоять з чотирьох кінців пшеничного лану людиноподібні закрутні. Обважнілі перепелиці вже подають на краю села своє перзріле "пітьпідьом..." Ситі куріпки цілими виводками, перетнувши польову дорогу, залишають хрещаті сліди на розміллілій куряві... Запах свіжовипечених коржів і коржиків збагачує симфонію літніх пахощів. А форми круглих білих коржів і коржиків вказують на лунарні.

Праісторичні символи, коли нашими пращурами вшановувалось новим хлібом осіннє сонце... Згодом ці випічки втратили культовий характер, як і яблуневе дерево — значення прадерева, дерева життя, райського дерева...

"І побачила жінка, що дерево добре на їжу і принаде для очей, і пожадане дерево, щоб набути знання. І взяла з його плоду та й з'їла, і разом дала теж чоловікові своєму, і він з'їв. І розкрилися очі в обох них, і пізнали, що нагі вони. І зшили фігові листки, і зробили опаски собі..." (Книга Буття 2.3). І залишилась у свідомості нашої єдина назва рясного і вельми красивого дерева — райка... Червоненькі, солоденькі яблучка з довгими черешками особливо часто нагадують нам серед зими про віддалені літні райські дні, коли ми так ніжно перекочуємо на зубах, обсмоктуючи рай-яблучко до чорненьких зерняток... Тих самих зернят, в які згор-

нулося і минуле у вигляді біблійних історій та праукраїнських мотивів про прадерево — дерево життя — райське дерево... Українці, як не дивно, зберегли первісне поняття ідеї прадерева й символу життя у своїх космогонічних переказах, щедрівках та колядках... Рай-дерево. Див-дерево в своїх змістовості й значущості стає врівень з колосом пшениці... У ці ж зернятка згортається і майбутнє у вигляді крислатих рясних дерев, що виростуть з них... Тут, як зазначав Тейяр де Шарден, минуле сходилося з майбутнім, екстравертне з інтравертним, адже справді, у звичайний жолудь чи яблукове зерно потужне дерево згортає себе для майбутнього часу, часу воскресіння: це своєрідна рослинна ентелехія. Зернятко стає серденьком, серединкою... Воно, яблуко, повітряно-небесне, напоєне сонцем і місяцем, і зіроньками, обціловане дощем і пещене вітром, припадає в серпні до землі, як до материнського лона, щоб за дев'ять місяців перетворитися, преоб-

зазирнути у вічність, адже ті, що лежали під товщею землі в кургані, ніби були покликані розчиняти нам Всесвіт: там, там душі, там невимовність, там — Бог...

Очі занурювалися в небо, а душевним зором ти входив у товщі минулого. Ти — сполучувальна ланка поміж тим, що було і що буде... Нитка часу тчеться і через тебе. І ти намагаєшся зів'язати в один ряд історичні події, що ввійшли і в твою свідомість сигналами з давнини.

Отже, в Палестині **повстання** вольнолюбивих Маккавеїв, що не змирилися з рабством 168—167 р. до Р. Христового. У який же світовий контекст вписується ця подія, що в слов'янському світі перетворилася на свято квітів, свято Першого Спаса: в Греції ще владарює останній македонський цар Пірсей, — це його останні дні, бо почалася III Македонська війна. І римляни під орудою Емілія Павла пермагають царя Пірсея при Підні, забираючи до Риму найбагатшу бібліотеку македонського царя. В цей час відновлюється,

фото О. Кутламетова

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

разитися і, вчепившись кільчиком за землю, перетворити дві нові дольки в перші листочки...

Пригадайте, як ми уважно придивлялися до прокльовування будь-якого злаку з землі... Радість пробудження, радість зміни, радість життя, радість тепла і якое далеко-далеке нагадування нам про інші часи, про вічне літо, просто про вічність, від якої ми відлучені були, але пам'ять про неї зберігаємо. І нам про ту вічність і про відчуження нагадують збережені солярні і лунарні символи, нагадують форми яблука, винограду, нагадують глибок води, безоднявне небо, далекі небокрай і пахощі квітів, дерев, землі, всі приємні духмянні і незабутні смаки щойно видоєного молока, свіжоспеченого коржа, вибраного з гудиння пупирчатого опірка і, звичайно, соковитого білого наливу...

Ось тут ти і пересвідчуєшся, що час не однонаправлений, а двонаправлений, що минуле рухається назустріч майбутньому і навпаки... Тому і піднімаємося ми на самий чоловік Братської могили серед ночі, аби не просто зазирнути ув очі зіркам, а

згідно з пророцтвами Сивілли, культ богині цвітіння — Флори. Цей часовий збіг не випадковий. Я припускаю, що це свято випадало на липень-серпень місяць... Свято квітів — Маковій... Чи відчуваєте ви цей перегук віків та культур?...

У Середній Азії в цей час навала хуннів витісняє тохарські племена до меж Греко-Бактрії та Парфії. А в Палестині завершується остаточна редакція старозавітної "Книги Пророка Даниїла". Поряд в Єгипті започатковано правління фараонів династії Птолемеїв. Реальний світ, реальна історія, коли творяться шедеври. І Теренцій в цей час створив комедію "Свекруха", Катон пише агрономічний трактат "Про землеробство", Постумій Альбін завершує історичну працю, присвячену витокам праісторії Риму, Корнелій Сципіон Еміліан формує літературне коло, до якого входять відомий історик Полібій, філософ-стоїк Панетій і згадуваний драматург Теренцій... Під цю пору цар Греко-Бактрії Мілінда, відбивши навалу хуннів, завойовує Північно-Західну Індію і приймає буддизм...

І цілком логічно виникає питання, а що ж твориться в цей час на наших рідних землях?...

Видатний римський історик Тіт Лівій, що написав 142 томи римської історії, зазначає, що наші пращури, скіфи та венети (ще одне з найменувань) майже ніколи не воювали з римлянами. За його версією, скіфи та венети посідали не лише північне Причорномор'я, але й північну Італію...

Історичні уроки Дарія були засвоєні надовго. І не дивно. Проте зі сходу і з півдня вже сунули іраномовні племена під загальним етнонімом — сармати, до якого входили різні військово-політичні союзи язигів, роксоланів, сірахів, аорсів та аланів, які розлилися поміж берегами Дунаю і Тиси. І вже згодом, провівши демаркаційну лінію замир'я, об'єднаними зусиллями зі скіфами починають атакувати римські провінції. На що Рим змушений був відбудувати вздовж Дунаю фортифікаційні укріплення.

"Сарматське суспільство, — зазначає історик Д. Козак, — було воєнізованим. Вершники озброювалися короткими мечами (ми з ними вже зустрічалися при розкопках давніх курганів), а також кинджалами, луками, списами і дротиками. Давні історики відзначають швидкість атаки, особливі способи метання дротиків та накидання аркана на противника. Кінь мав багато прикрашену упряж. Небіжчиків ховали у курганах і ґрунтових могильниках з великою кількістю інвентарю. Особливо багатими були могили знаті". Майже виклад Геродота, а не сучасного історика. Але вражає ідентичність і зброї, і погребальних звичаїв, і цілком логічно виникає запитання: чи не було це поверненням на свою прабатьківщину і язигів, і роксоланів, яких витіснили з прикаспійської улоговини тохарські племена, що в свою чергу були по-сунуті хуннами?...

На території нашої Батьківщини розкопано тисячі скарбів і найбільшими колекціями є срібні римські монети з відбитками імператорів Риму, серед яких є і відбиток Тіберія. Висновок простий і недовзначний — торгівля не уривалася ані за часів Скіфії, ані за часів Сарматії. Грецькі міста-колонії поступово переходять під руку Риму. Рим поступово завойовує Грузію, Вірменію, а також Понтійське царство... Але далі Керчі на північ не посуналась жодна квадрига. Висновок простий: римлянам була добре відома військова потуга наших пращурів — їх не зупиняли ані моря, ані пустелі, ані гори...

Ми вже звертали увагу на фізичні кондиції наших предків, а також на відданість своїй вірі і своїм предковичним звичаям.

Звичай: "Скіфи уперто уникають звичаїв... Особливо вони уникають еллінських", розповідає Геродот. Двох скіфів, що промандрували до Анахарсіса та Скіла. Анахарсис, йдучи шляхом додому потрапив у нещастя з нагоди свята Матері-Землі. Якщо повернеться додому живим і здоровим, то неодмінно відправить жертвоприношення за тим звичаєм, який він бачив у кизиків. Коли ж він прибув у Скіфію, то потайки в Гілеї відбув офірування на честь грецької богині Афродіти, що і стало причиною його погибелі, незважаючи на те, що він був родичем царя Іданфірса. "Скіфи, — робить висновок Геродот, — міцно тримаються своїх звичаїв і такої суровій карі піддають відступників і тих, хто запозичує чужі звичаї".

Далі буде.

НАВЧАННЯ ЗА КОРДОНОМ

**ТАРАС ГРИГОРОВИЧ
ВІРІТЬ У ШЕВЧЕНКА**

Кожен катується або ж насоджується різноманітними інтерпретаціями вічного гамлетівського запитання: бути президентом чи двірником, м'ясником чи мисливцем за метеликами, опікуватися життям у пологовому будинку чи смертю в морзі й на цвинтарі... Безліч ідей — безліч життів. Праця як втеча від себе чи шлях до Бога?..

Навіть наважившись поставити кілька крапок у житті (не варто знаків оклику!), зустрічаєш знаки запитання в елементарному: як стати хорошим (більше, ніж звично "нормальним") тим же мисливцем за здоров'ям чи смертю?..

Відповідей — знову безліч. Найпевніша і найреальніша з них — просто зняти запитання: навіщо ж "хорошим", ти що, найбільш правильний?..

Навчання за кордоном — одна з перспектив достатньо амбітної та цілеспрямованої людини. Люди, звичайно, є завжди різні, але запитання, від якого залежить їхнє навчання за кордоном, — завжди одне: є гроші чи немає? Останнє, вочевидь, — куди цікавіше. У пошуках способів не лише збагачується фантазія, стає гнучкішим мислення претендента на науку — його єство пізнає всі таємниці та реалії життя, примушує стати неабияким політиком (!), економістом (!), менеджером (!), а, в гіршому випадку, — вічним революціонером.

Тарас Віра — символічне ім'я і не менш символічне прізвище. Тарас Григорович Віра — українець, який вірить у Шевченка й Україну, як і у свої можливості стати ветеринаром-професіоналом. Престижність будь-якої професії не у наближеності до влади, не у білих рукавичках "інтелектуальної діяльності" і не в грошах, вважає він. Престижність — саме в професіоналізмі, самоповазі і розвитку кожного, хто обрав той чи інший фах. Тарас мріє перевернути нашу систему ветеринарної медицини з голови на ноги, зробити її основою приватну ветеринарію, відкривши тут свою клініку з європейськими технологіями і свідомістю догляду за тваринами. Вчитися цього маємо саме в них, у європейців — хоча б у сусідів-поляків, які у пострадянському просторі зробили у цій галузі просто переворот, — говорить він. Саме тому Тарас Віра вже тривалий час практикується у Польщі, саме тому здобути ступінь доктора наук там — його мрія, яка за відсутністю грошей на навчання залишається поки що тільки зайвим головним болем. Тарас, однак, мріє повернутися в Україну чимшвидше, повернутися професіоналом своєї справи і служити тим Батьківщині.

Підготовка конкурентоздатних фахівців — святий обов'язок кожної держави, і кожна нормальна держава дбає про це, вкладаючи гроші у навчання таких людей навіть за кордоном. Прагнення і патріотизм пана Тараса поки що ігнорують наші чиновники та політики. Зрештою, обов'язок "четвертої влади" — захищати суспільні інтереси.

ЦІКАВІ РЕЧІ ВІДБУВАЄТЬСЯ У НАШІЙ КРАЇНІ

— *Яка ж відмінність нашої ветеринарії від "їхньої", Тарасе?*

— Це — основна частка при-

ватної ветеринарії, яка конкурує з державною службою, що, безумовно, дає можливість підвищити рівень фаховості лікарів, якість і культуру обслуговування клієнтів. У нас, натомість, немає поки що жодної системи ветеринарії, котра б контролювала і покращувала цю якість. Має бути чітке розмежування обов'язків приватних клінік і державної служби. Перші займаються безпосереднім лікуванням та діагностикою, друга — контролем і вдосконаленням загальної системи. Державна служба, окрім того, має наглядати і контролювати якість товарів на ринках (продукти харчування тварин і засоби догляду за ними). Щодо керівництва приватною системою — у Польщі, наприклад, створено Асоціацію приватних лікарів, яка має свій юридичний та фінансовий відділ, обирають керівника, сплачують внески... Якщо клієнти чимось незадоволені у приватній клініці — подається заява до судових органів на головного лікаря тієї округи і тоді відбувається розслідування справи. Далі — відповідні покарання (фінансові) чи

вана категорія з певних кримінально-олігархічних кланів. Уже польська сторона дала згоду на моє навчання, я вже фактично є аспірантом, але брак грошей нівелює будь-які мої старання, а наша сьогоднішня державна система ігнорує ініціативу і можливості молодих українців.

Єдине, чого я поки що домогся, — лист головного державного лікаря України Петра Івановича Вербицького до міністра агропромислової політики Рижика Сергія Миколайовича із проханням мені допомогти. Останній, у свою чергу, як мене запевняли — має надіслати це подання до міністра освіти пана Василя Кременя.

Взагалі повинен бути створений якийсь координаційний орган, керований громадськістю і державними структурами, який би сприяв молодим, перспективним людям у таких питаннях (і фінансово теж).

"СПІЛЬНОТА ВЕЛИКО-ПОЛЬСЬКА" ПОДІБНА ДО "ПРОСВІТИ"

ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ГОТУВАТИ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ?

Фото О. Куплахметова

ТАРАС ВІРА: ДОСЬЄ РЕДАКЦІЇ

Розпочав професійну діяльність як санітар та різнороб кооперу Карла Маркса — село Домашів, Сокальського району, Львівської області (де і народився). У 1985 році за певні успіхи та наполегливість був направлений на навчання у Вишнянський радгосп-технікум. Після закінчення навчання у 1989 році працює піроку ветеринарним фельдшером вже в реформованому КСП "Полісся". 1991 року вступає до Дніпропетровського аграрного університету, звідки через рік переводиться на навчання до Львівської академії ветеринарної медицини імені С. Гжицького, закінчив її у 1995-му.

1995–1999 рр. — ветеринарний лікар у Хлівчанській державній лікарні ветеринарної медицини (Львівська область). У листопаді 1999 року запрошений на стажування до клініки міста Лешно (Західна Польща, Великопольське воєводство). Відтоді і до сьогодні — пізнає приватну ветеринарну медицину Польщі. На початку 2001 року одержує запрошення навчатися в аспірантурі Аграрної академії міста Вроцлава. Однак до сьогодні безуспішно шукає стипендію на навчання у згаданій академії поміж українських державних структур, політичних та громадських об'єднань...

виправдання лікаря...

— *Невже є такою проблемою знайти стипендію на навчання за кордоном?*

— Цікаві речі відбуваються в нашій країні. Усі без винятку і скрізь згодні з такою необхідністю — готувати фахівців для України. Але ніхто і ніде, на жаль, практично не хоче допомагати. Державні інституції в особі їх чиновників кажуть: бюджет не передбачає. Лідери громадських та політичних структур, інші відомі діячі або обіцяють допомогти, але у невизначеному майбутньому, або кажуть: кишень не дозволяє. Виходить замкнене коло.

Звертався і до діаспори. На жаль, вона давала і дає величезні гроші нашому уряду, і вони невідомо де зникають. Тому ще один "прохач" викликає в них тільки ще одну підозру у нещирості. На Всесвітньому форумі українців я зрозумів, що подібні звернення є марними. Уже зневірився і в нашій державній владі. Є, звичайно, категорія молодих людей, для яких навчання за кордоном — не проблема. Але це, на жаль, привілейо-

— *В інших країнах є подібні структури?*

— У Польщі, наприклад, є багато можливостей для навчання польської молоді. Так, уряд постійно виділяє якісь кошти на підготовку молодих фахівців за кордоном.

Зрештою, є там громадська організація "Спільнота Великопольська", подібна до нашої "Просвіти", яка допомагає полякам усього світу. Вона залучає як урядові гроші, так і вклади різних фізичних та юридичних осіб, щоб допомогти тим же молодим людям у навчанні чи втіленні різноманітних проектів.

— *Як же здійснюється там праця ветеринарного лікаря?*

— По-перше, це дуже цікава професія і праця. Але у нас вона асоціюється з пекарською, невдячною роботою, а там — передусім із насолодою в роботі, з її культурою та якістю. Життя вимагає постійного навчання, самовдосконалення, безупинного розвитку лікаря. Головне — знаходити романтику в буднях. Це не легко, бо будні — безперервна історія хвороб із

позитивним чи трагічним кінцем.

— *Яка "історія хвороби" найбільше вас вразила?*

— Якось закінчилася зміна чергового лікаря у нашій приватній клініці. Щойно прийшов нічний, аж раптом із шаленою швидкістю на територію влітає автомобіль, з нього — дуже шокований, переляканий пан і кричить: "Рятуйте мого Кубуса! Він потрапив у дорожню аварію і... помирає!" Це був 4-5-річний кобель, німецька вівчарка. Тварина мала дуже тяжкі ушкодження, її охопив коматозний стан.

Миттєво спрацював лікар і я, як помічник. Наче на крилах ми підлетіли з візком, кляли і перевозили собаку як найдорожчий скарб. Далі — операційна, підключена киснева подушка, миттєво тут-таки маємо розгорнуту формулу крові, її біохімічні дослідження, під'єднано крапельницю, зроблено кардіограму... Мабуть, ніколи ми, лікарі, так не переживали за собаку, як тоді. Що там вже казати за господаря. До другої-третьої ночі всі майже не дихали на тварину, не відходили від неї. Ми молилися за життя Кубуса, адже він

Я опікуюся не лише собаками — ще котами і кіньми. Працюючи з патріархом польської ветеринарії Єжи Фрицом, зрозумів, що це — взірць лікаря, взірць культури, вихованості і любові. Коли він приїжджав за викликом в якесь село — збігалися практично всі собаки і коти. Це я сприймав як чудо. Бачив людей — дорослих і дітей — які опікуються тваринами як людьми. Діти виростають із кіньми (чи то собаками) як однолітки, члени однієї сім'ї.

Взагалі, використання коней для праці стало менш популярним у Польщі (що дуже відрізняє її від України). Особливо популярною там стає кінний туризм, рекреаційне застосування. Коні, виявляється, є чудовим засобом лікування дітей із церебральним паралічем, дітей із затримками у розвитку. Між іншим, спілкування з конями, прогулянки верхи дають дуже позитивний ефект на центральну нервову систему. Діти настільки відкриваються, стають веселими, життєрадісними, що відчувається справжня любов...

Вважається, що діти, які ростуть поряд із домашніми тваринами, є набагато відвертішими, поряднішими, навіть розумнішими, ніж діти без такої можливості.

— *Порадь щось наостанок нашим власникам коней.*

— Дуже важливим є добре харчування. Якщо використовувати коня для праці на землі — знати, яку породу найкраще для цього купувати і які навантаження дозволяються. Кінь повинен достатньо відпочивати, відчувати повагу і любов господаря, гуляти з ним, мати товариство своїх родичів, таких самих тварин. Власнику коня треба дотримуватися елементарніших умов догляду. По-перше, чистоти, мити тварину, годувати не тільки сіном, але й достатньою кількістю вітамінів (морква, буряк тощо), щоб кінь почувався здоровим і доглянутим. Далі — обробляти періодично від гельмінтів та вошей, дуже велику увагу звертати на копита (професійно підковувати). Від гельмінтів ми застосовуємо препарати "Equest", "Panacur", "Equalan", "Equestro" (це все у вигляді пасти) — дуже ефективні, хороші засоби. Щоб запобігти появі вошей чи позбутися їх, я б порадив застосовувати "Бутокс", "Бутокс-50", "Байфлю"...

— *Дякую за розмову, Тарасе.*

Редакція, прагнучи допомогти молодому ветеринарному лікарю Тарасу Вірі у пошуках стипендії на аспірантуру в Польщі, звертається до всіх державних інстанцій, фондів та громадських організацій в Україні з проханням посприяти у підготовці фахівця для розвитку вітчизняної ветеринарної справи.

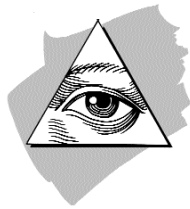
Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

був на межі смерті. І коли прийшла мить певного покращення стану здоров'я, коли певність у тому, що собака виживе вже була більшою, аніж сумніви, — господарі, майже немінні від хвилювання і втоми, поїхали додому. Ми ж не спали і залишалися біля тварини аж до ранку. За кілька днів ми дозволили господарям забрати додому улюбленця. Ощасливлена власниця накупила багато квітів і шоколаду для нас, але не могла від хвилювання підібрати слова вдячності.

КОНІ ЛІКУЮТЬ ДІТЕЙ

— *Чи відрізняється ставлення до тварин українців і поляків?*

— Тут, очевидно, варто говорити і про людей, які мають домашніх улюбленців, і про лікарів, які лікують тварин, і про суспільство загалом. На жаль, політична та економічна криза в Україні озлобила наших людей. Як правило, вони купують тварину або як ще один засіб безпеки (бойові собаки тощо), або як засіб скидання своїх негативних емоцій.

Готуючи матеріал чергового випуску радіо-журналу "Криниця" з циклу передач, що присвячені 120-й річниці заснування українського професійного театру, театру корифеїв, гортаючи поживклі папери власного архіву, натрапив на матеріал, який впа мені в око ще майже 15 років тому, коли працював науковцем музею І. Тобілевича Хутір "Надія". Це виписка з газети "Червоний шлях" від 10 червня 1928 року (КОДА 1575—1576), органу Зінов'євського окружного компартії (більшовиків) України, окружкомкому ради селянських і робітничих депутатів та округового бюро профспілок головного, на той час, друкованого видання на території нашого краю. Публікація, що мене зацікавила, має назву "На батьківщині Карпенка-Карого". Вона, як на мою думку, варта того, аби сьогодні її видрукувати повністю, а згодом я постараюся пояснити, чому.

Отже:

"НА БАТЬКІВЩИНІ КАРПЕНКА-КАРОГО"

Зінов'євщина наша має немало цікавих історичних місць. Зінов'євщина — батьківщина людей, які уклали своє ім'я (Дем'ян Бедний, Зінов'єв, Винниченко і т. д.), наші Зінов'євщина — батьківщина українського театру.

Щоб повільно ознайомитися зі своєю округою та одвідати історичні місця, група юнаків спілок: друкарів, нарз'язку, транспортників обміркувавши цю справу, одного разу у неділю вирішили одвідати могилу й хату одного з фундаторів українського театру відомого українського драматурга Івана Карповича Карпенка-Карого (Тобілевича).

Шість годин ранку. Степ під сонцем як вишпаний — блищить. По ньому нитки — дороги з могилами, з могилами-одмитинами.

Ось і нам аж ген-ген... на ту могилу. За нею у балці і Надєждівка. Кажуть, що до неї версти 3-4, а як насправді, то й менше.

Звісно, ми пішли навпростець, і звісно, що йшли не 3 й не 4 версти, а якнайменше 8.

Але байдуже!.. Такий же прегарний степ стоїть, такий багатий. Він добрий нині — веселить серце хлібороба.

Проїшли Олександрівку, край Миколаївки зачепили... На дубках сиділи, з дядьками балакали.

— Атож ми й думаємо, чого це суне така отара. А то ви у Тобілевичево.

— Душа чоловік був Іван Карпович, — розказують старші. — Бувало й чарку з ним на хуторі вип'ємо, й співаємо, любив, щоб до нього люди з деревні на "бесіду" ходили. Багато й помагав.

— Ну, а чули ж ви, що Іван Карпович книжки писав про життя ваше селянське.

Отут трішечки й не тес. І знають, і не знають. І як завше у таких випадках, наш дядько на когось пишеться: он Орест Соломаха з Миколаївки той же знає за Івана Карповича.

Ще пам'ятають і старі

й молоді, що як ховали Івана Карповича у 1907 році, то: "панів, — панів було... Казали люди, що з самого Києва пани приїжджали..."

Хутор, як хутор, край балки широченної. Великий сад. Ставок. Старенький старосвітський домок з великим дахом череп'яним, що немов вдає стіни в землю.

Хутор передано Наркомпросом родині Тобілевичів. Нині живе й господарює на одведених до садиби 28 десятинах Андрій Юр'євич Тобілевич, онук Івана Карповича.

Кілька днів тому приїхала й дружина Івана Карповича Софія Віталіївна.

Подивившись на неї, та й думаєш: вже й годя не малі, шість десятків, певно, не малим гаком перекрито, а Софії Віталіївні хоч би що... І на мову, і на прудку ходу, і на слово смішне та веселе здатніша за молоду, ще й досі в театрі грає.

нашому музеєві разом з окрполітосвітою якось відкупити їх чи що й обставити такий кабінет покійного письменника хоч приблизно так, яким він був. Принаймні Софія Віталіївна має такий намір і у ньому їй слід допомогти.

Це таке ми чули. Бачили теж децо. Єсть рідкі фотографічні картки Івана Карповича, єсть портрет його, намальований художником Красицьким, є децо з старовинної меблі, килимів...

Головне, є той домок і та обстановка зовнішня, в якій творив великий письменник. Все це лишає по собі кріпкий слід, задержується в пам'яті, бо зв'язується з почуттями пошани й того незвичайного настрою, який охоплює тебе серед речей і людей, що носять на собі печать особливої близькості до великого чоловіка.

Поховано Івана Карповича на невеличкому цвин-

«ТОЙ ДОМОК», або РОЗДУМИ ПІСЛЯ ПРОЧИТАННЯ ДАВНЬОЇ ПУБЛІКАЦІЇ ТА НЕДАВНЬОГО ТУРИСТИЧНОГО ПОХОДУ...

Багацько Софія Віталіївна нам розказала цікавого.

Після смерті Івана Карповича Юрко (син І. К.) зберігав кабінет небіжчика з усім тим, що в ньому було. За революції ніхто з селян і не подумав чогось лихого чинити. Та наскочили махновці й од хутора нічого не лишилися. Ледве встигли люди живими утікати (між іншим тікав тоді й народний артист Лесь Курбас, що саме гостював на хуторі).

Хутор спустів. Все, що не потрощили махновці, розібрало околицьне селянство, бо речі валялись без догляду — на хуторі й

тарі, що на горі поодаль села стоїть. Над могилою великий білий хрест.

— Треба було б — казали нам селяни — поставити погруддя, бо могила це ж не звичайна і її треба якось відзначити.

"В. і М."

Не буду зараз давати оцінки авторській манері, щодо викладу матеріалу. Як на мою думку, вони це роблять досить вдало, і деяким нашим сучасним авторам-журналістам не завадило почитати у наших попередників, як кількома штрихами вправно передають тогочасну суспільну атмосферу, по-

єднуючи при цьому поезію степового роздолля, ставлення селян до Івана Карповича Тобілевича та його родини. Скажу про інше, про те, що зачепило, що тривожить і непокоїть зараз. Як на мене, нарис із наукової точки зору великої ваги не має. Такі собі, емоційні враження від побаченого молодими людьми, своєрідний щоденниковий запис, зроблений ініціаторами туристичного походу — авторами публікації, що заховались під псевдонімом "В. і М.", зробленої багато років тому. То що ж все-таки так зачепило за живе?

Зверніть увагу на рік написання. 1928. Майже 11 років минуло від жовтневого перевороту. Одинадцять! 2002 рік. 11 років, як проголошено незалежність Української держави. Дивна паралель, чи не так? До чого тут незалежність до якоїсь там публікації 75-річної давності про хутір Тобілевича, — запитасте мене. Нагадую, публікація починається так: "Зінов'євщина — батьківщина людей, які уклали своє ім'я (Дем'ян Бедний, Зінов'єв, Винниченко і т. д.) Нарешті Зінов'євщина — батьківщина укра-

їнського театру". Бачите, як послідовно й наполегливо більшовики на чолі зі Сталіним впроваджують свою ідеологію в тогочасне суспільне життя. Застосовують всі методи, що працюють на її утвердження: Єлисаветград в Зінов'євск перейменовано, на першому місці пролетарський поет Д. Бедний, а вже потім В. Винниченко та український театр.

То вже опісля будуть процеси над СВУ, покінчать самогубством життя Микола Хвильовий та Микола Скрипник, Україна переживатиме голодомор 33-го та жахіття 37-го. У 1928 ще можна говорити, писати й вшановувати українське та видатних українців. Дозволялось. Сьогодні ж ніхто не забороняє, але... Щось усе-таки заважає. Що саме? Ось про це й мова. Не хотілося б акцентувати на вже досить-таки заявленому диспуті про перейменування нашого обласного центру, котрий, судячи з усього, має перспективу стати райцентром. Не можемо ніяк дійти згоди. Але це по нашому, по-українському. Уміємо, і навіть дуже добре, не поступатися там, де робити цього не треба. Так-так. Правда, це вже відболіло, принаймні у мене особисто. Непокоїть інше. Нещодавно група кіровоградських ветеранів спільно з групою студентської молоді побувала в урочищі Холодний Яр, одному зі святих місць для кожного українця. Це було на другий день, коли Україна відзначала свято Незалежності, тобто 25 серпня. У селі Мельниках, на сільському цвинтарі відбувалось освячення кам'яних козацьких хрестів на могилах головного отамана холодноярських повстанців Василя Чучупака та героїв-холодноярців, які полягли

за волю України в 20-і роки минулого століття.

Вражає те, що заходи, які провадилися з ініціативи Історичного клубу "Холодний Яр" та Всеукраїнського товариства імені С. Бандери з Києва, за підтримки й спонсорського сприяння Тернопільської міської ради (!), не зацікавили представників офіційної державної влади, ані з Чигирини, ані з Черкаса, окрім депутата обласної ради Олександра Самойленка, директора приватного підприємства "Смілянське". Але ні, перепрошую, я все-таки помиляюсь, бо такі представляли владу хлопці в односторонньому спеціальному та "Беркута". Бо перед цим ходили чутки, що прибули "західники" з Тернопільщини провокуватимуть сутички та безладдя. Зрозуміло, нічого такого і не планувалося, і не сталося.

"Головне, що зберігся той домок", — писали автори публікації вже далекого 1928. Так, він зберігся і стоїть сьогодні. І завдячувати цьому маємо онукові великого драматурга Андрієві Юрійовичу Тобілевичу, котрий, повернувшись з війни в 1945, до кінця свого був його хранителем. І будівничим. По крихті збирав матеріали про славне минуле своїх попередників, вів наукову й дослідницьку роботу, разом зі своїм братом Назаром крок за кроком відвойовував у бюрократів від влади право на створення в колишній садибі Карпенка-Карого музею-заповідника Хутір Надія. І створив його. Та чи достатньо бережемо це святе місце ми сьогодні? Відповісти на це запитання ствердно — важко. Пісне фінансування, яким послуговується на даному етапі музей, не дозволяє на повну силу розгорнути і вести роботу, яка необхідна, аби цей заклад культури, і не тільки він, — успішно працювали та відповідали своєму призначенню й вимогам часу.

Розмови з учасниками урочистостей та міркування з приводу публікації, котру я наслідуючи запропонував вам, дорогі читачі, примушують автора відповісти на запитання: кого й чого ми, українці, боїмося, коли мова заходить про таку просту річ, як свідоме засвоєння, впровадження й утвердження в наше життя національної ідеї та всього того, що за цим стоїть? Сусідів чи самих себе? Про це вже дуже й дуже багато говорено й переговорено, та й події останніх днів є яскравим свідченням. Ми все-таки намагаємося залишатися гуманістами. Але кажуть же в народі, що скупий платить двічі, а невпевнений у собі, нерішучий — втрачає все, що йому належить по праву. То чи варто втрачати те право, за котре так дорого заплатили наші попередники? Подумаймо!

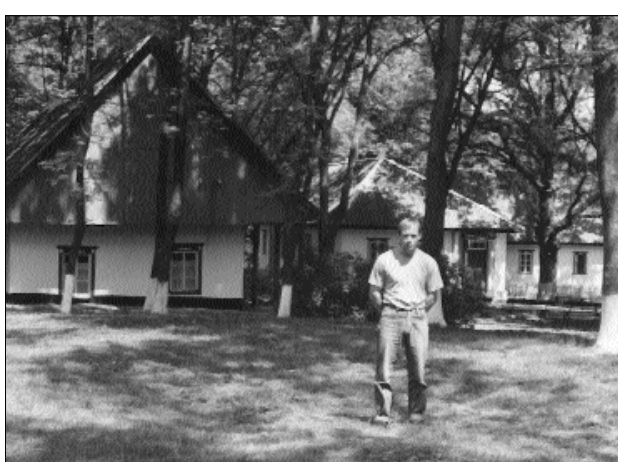
Микола ХОМАНДЮК,
заступник голови
Кіровоградського обласного
об'єднання "Просвіта"
ім. Т. Шевченка

живої душі не було.

Трохи згодом осіпось на хуторі кілька переселенців, які з тої половини дому, де був кабінет Івана Карповича, зробили стайню до коней.

Так було кілька років, аж поки уряд не передав хутір родині письменника. Тоді заходилися його відбудовувати. Знесли децо з забраного селяни, більшість з речей Івана Карповича — книжки, альбоми й переписки, письменний стіл, шафа бібліотечна, крісло й т. д. Деякі речі єсть у окремих селян і треба було б

Надсилаю мої відповіді для Марека Вавжкєвіча та Люби Голоти
В. Яворівський

— **Коли її цілуєш...**

— Коли це справжній поцілунок, а не байдужа “печатка”, то хіба в цю мить про щось думаєш? А то більше: що це — востаннє. Мить поцілунку — це солодоща мить твого прилучення до вічності. І до — безсмертя. Навіть Олександр Олесь, ніби спостерігаючи збоку, з-за куців, і то не втримався, вигукнув щосили: “Цілуй її! Знов молодість не буде!” Не мав рації і Олесь, бо жагучий, сповнений гарячої пристрасті поцілунок чоловіка і жінки — це завжди, як вперше. Отже, це ще й мить повернення в молодість.

— **Відредактий ті місця...**

— Це розпочинається завжди прекрасно, де б ти не народився. А то більше, якщо мама привела тебе на світ у Богом благословеному місці, у краю, де протікає річка Південний Буг. На моїй найголовнішій батьківщині, на найпівденнішому Поділлі, де за різного освітлення, за різної погоди й за різного настрою легко відчутти себе і у Швейцарії, і в південній Канаді, і у виноградовій Франції, і в Італії, і в Греції — все прекрасне, бо оскоминно рідне, бо там я народився, там вперше торкнувся зором і душою цього світу.

Тут я цілковито солідарний з поетом. Все, що написане мною в художній прозі — все відбувається в Теклівці або сусідній з нею Городківці, де я вчився.

Про кінець не думаймо: він нецікавий, оскільки ставить крапку. Назавжди. Формально він у всіх суцільно однаковий. Та декому хочеться бути і **ПІСЛЯ**. Не приховую: хочеться. Поки що це залежить і від мене...

— **Поглянь на ліс...**

— Зізнаюся, не до кінця проник у химерну суть твоєї метафори, Мареку. Якщо йти за моїм логічним вказівником, то на тлі лісу з віковими дубиськами і молодим сосновим підліском — майбутнє також марнотратне. Спокій, можуть лісу у мене викликає дві асоціації. Сила кожного дерева посилена присутністю лісу, приналежністю до нього, а сила самого лісу — в його закоріненості в рідну землю. Друга думка — жорстока й невідворотна: все це буде зрубано чи спилано і піде на матеріал для будівничих чи на дрова, чи на домовину.

Отож, якщо Марек Вавжкєвіч пропонує подивитися на ліс “відкритими очима”, то я пропоную примруженими.

— **Порозмовляй із внуками й дітьми...**

— Це залежить від того, чи хочеш ти себе зрозуміти, чи маєш таку потребу і чи маєш сміливість та снагу для цього? І чи готовий ти до висновків свого саморозуміння? І, зрештою, чи маєш чим себе зрозуміти? І коли всі ці чинники і учасники процесу є... Я маю і двох дітей, і одну внучку, тому можу сказати, що спілкування з ними — колосальна радість. З сином і дочкою я можу говорити про найсерйозніші і найскладніші речі: про політику, поведінку Президента, про національні інтереси України, жартувати одне над одним, обговорювати проблеми особистого, навіть інтимного життя, радітися з приводу якогось важливого рішення, тішитися успіхами й аналізувати прорахунки незалежно від статусу в родині і в суспільстві.

Святослав відіграв ключову роль у моїй виборчій кампанії 2002-го року на Львівщині, є моїм помічником у депутатських справах, він — головний редактор видавництва “Афіша” у Львові. Написав перший історичний роман про скіфів “Пісня скіфського меча”. Надійний, діловий, глибоко моральний хлопець, з яким мені радісно спілкуватися і жити. Леся — це особливо вишукане створіння. Зовні — то писана, граціозна “модель”. А внутрішньо: по-чоловічому могутня пружина, що вистрілює в потрібний момент і в потрібному напрямку. Навчаючись на журналістиці Національного університету (телевізійне відділення) поставила собі за мету працювати на одному з найпорядніших каналів, на Новому. Я не просив про це шефа каналу Ткаченка (не спростує!). Кілька місяців її, практикантку, вперто не помічали. Подумаєш, доця Яворівського хоче на екран. Носила освітлювальні лампи, правила русизми в ре-

портерів, подавала касети операторам. А коли захворів кореспондент-міжнародник — враз підмінила його, блискуче знаючи англійську і вільно почувуючись в Інтернеті. А через кілька місяців вже вийшла зі своїм обличчям на екран. Ніжна, патріотична і водночас іронічна, з блискучою інтелектуальною реакцією дівчина. Пройшла зі мною всі київські мітинги початку дев’яностих, була зі мною цього року всю вересневу ніч біля президентської резиденції і плакала від безсилля, коли поліцейські хорти зносили намети.

Внучка Софійка — львівська школярка. Лишень формується її особистість. На жаль, майже без мене, але я спокійний — всі канікули вона відбуває в Карпатах, у моїх сватів — національно свідомих галичан. Але навіть таке славне й демократичне оточення не виконає за тебе місію по “самоус-

болісний парадокс: вороги на мене більше впливали, як друзі. Вороги — емоційніший, а часто й інтелектуальніший подразник, ніж друзі. То більше, що основні мої недруги — колишні сказати б “друзі”. Так якось складалося в житті. На жаль.

А моє життя — це, перш за все, письменницьке середовище. До сорока п’яти років. А тоді буквально ввірвалося середовище політичне. А це вже, вважаймо, цілий народ, нація з усіма своїми пристрастями.

Недруги в літературному співжитті — річ природна, бо тут є і заздрощі до чийого таланту, до його успіху, до працездатності, навіть до везіння і т.п. Однак, в цьому контексті я б слово “вороги” викинув з лексичного ряду.

Звісно, що політичне життя та ще й в Україні, в період революції несе в собі куди більші, колосальні пристрасті, з грома-

РЕДЕКАЛОГ ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКО-

Кожен діалог з людиною розумною, ерудованою і громадськи активною (яку не так легко затримати у часі і просторі) несе несподівані відкриття — інтелекту, лексики, характеру. Особливо, якщо й питання цій людині поставити нестандартні, наприклад, запропонувавши дворядкові тези з вірша польського поета Марека Вавжкєвіча “Декалог ювіляра”, що його автор написав у день свого

*Коли її цілуєш на прощання,
Подумай, може, це — востаннє,
Відредактий ті місця, де був дитям:
А й справді, все так добре починалось.
Поглянь на ліс відкритими очима
І зрозумієш, що минуле — марнотратне.
Порозмовляй із внуками й дітьми,
Себе, можливо, ти нарешті зрозумієш.
Самозаглиблюйся хоча би раз на день
І не зважай в ту мить на схожість
з ідіотом.*

Подякуй ворогам і вибач своїх друзів —

Наближалось 60-річчя Володимира Яворівського, а отже, й інформаційний привід був цілком відповідний.

Дорогий Володимире Олександровичу!

Свій шлях в літературу ти розпочав колись із дуже модернових віршів. Спочатку були вірші, далі життя, проза, політика, громадська діяльність. Але ж вірші не зникають безслідно... Можливо, що іронічно-нещадний “декалог 60-річного ювіляра”, написаний твоїм ровесником Марек Вавжкєвічем дасть нам змогу зрозуміти не банальне і щире інтерв’ю для “Слова Просвіти”. Отож, вважаю, що перед тобою десять моїх запитань, хоч це зовсім не запитання, а своєрідні максими, продиктовані іншим життям іншого поета.

Любов ГОЛОТА

*Вже, далєбі, не матимеш таких.
У ніч дощів осінніх пожалій себе
Хто довів про тебе, всі пішли з життя.
Не побивайся, не шкодуй, не мучайся
сумлінням,
Бо саме так повинно було статися.
Ходи на кладовище і зивай —
Дивись, які вони тепер спокійні.
Не переймайся і не бійсь нічого:
Це тільки короткометражна стрічка.*

моєї сільській хаті і за рік написав книжку прози “Вовча ферма”, куди ввійшов і роман “Криза”. Книга швидко вийшла і повернула мені “місце в літературі”.

А тоді я ризикнув взятися за важку, буденну, сказати б — “чорну” журналістську роботу, за авторську програму “Двадцять хвилин з Володимиром Яворівським”. Я й сам тоді не думав, що забиратиму щотижня з редакції 10-15 кілограмів листів з усієї України і читатиму їх два-три дні не відриваючись “на перекур”, що незнайомі мені люди будуть або проклинати мене, бажати мені смерті, погрожуватимуть кілером, або ж будуть дякувати моїм покійним батькам за те, що народили мене, ставити в ряд національних героїв і просити не замовкати. До слова, пані Любо, найбільша моя мрія: швидше звалити цей гнилий кучмин режим і тоді вийти на Національний канал із своєю програмою “Двадцять хвилин”.

А тоді обрали головою Спілки, а тоді — народним депутатом у мажоритарному окрузі. І все це — завдяки, значною мірою, моїм ворогам і недругам, і опонентам. Тому й дякую їм. Але куди менше, як моїм друзям. Вірним, благородним, безкорисливим. Друзям моєї молодості, письменникам: Анатолію Колісниченкові, Олексі Шеренговому, Валентину Морозові, Романам Іваничукові та Кудлику, Богданові Стельмаху, Олександрові Лук’яненкові, Анатолію Шевченкові, Борисові Комареві, Петрові Осадчуку. Вчителям покійним і сучасним Михайлові Стельмахові, Олесеві Гончару, Григору Тютюннику, Павлові Загребельному, Анатолію Дімарову, Степану Кириченкові.

І звісно ж, глибокоморальним, патріотичним друзям, з якими мене звела українська політика: Левко Лук’яненко, Слава Стецько, Віктор Ющенко, Сергій Соболев, Павло Мовчан, Віктор Пинзеник, Михайло Косів, Лесь Танюк, Володимир Бортник, Леонід Яковичин... Цим та багатьом іншим мені вибачати нічого, бо вони були і є друзями, однодумцями.

Однак другий рядок Марека відкидаю, бо я живу, дію, люблю і ненавиджу, тому в мене будуть ще нові і друзі, і вороги. Обов’язково.

— **У ніч дощів осінніх...**

— Так, у ніч осінніх дощів дуже легко пожаліти себе. Але ж не всю ніч жаліти! Якщо вже аж так не спиться, то можна згадати всіх тих, хто чинив тобі добро, але пішов із життя. Однак, пощо згущувати фарби, Мареку? Невже і в тебе отак “всі пішли з життя”? А в мене ні. То й не навіязуй мені свою похмуру, ніби на важке похмілля, філософію. Адже будуть ще весняні ночі, літні...

— **Не побивайся, не шкодуй...**

— Дай руку, Мареку! Все вірно. Ніби знято фразу з моїх уст. Якщо вже щось сталося і змінити його не можна — я вважаю, що саме так мало статися. Треба прийняти його, як належне і жити далі.

— **Ходи на кладовище...**

— Я, їй Богу, не готую себе до довголіття, я просто про це рідко думаю. І зовсім не боюся смерті, бо знову ж таки — не думаю про неї. Тому ходити на кладовище, щоб звикати... А до чого, власне, звикати, поете? Коли тебе чи мене привезуть сюди в домовині — звичка не потрібна, тут однаково лежать всі. Я ходжу, Мареку на цвинтар у поминальні дні, але не для “звикання”, а щоб пам’янути рідних. Ще ходжу, щоб провестися в останню дорогу близьких людей. От і все.

— **Не переймайся і не бійсь...**

— Та ніби й не маю страху. Ні, маю. Мій капітал — це моє ім’я. Він здобувається важко, по крихті, а втратити його можна (особливо політикові) одним необачним висловлюванням чи вчинком. І ти — банкрут. У нашому віці — вже назавжди.

Стрічка й справді короткометражна. Але — документальна. І справді історична. Але у кожного — неповторний сюжет. Моя стрічка, Мареку, розпочалася у другий рік війни, в глухому хуторі окупованій німцями України. Її сюжет пролягає через проголошення незалежності моєї держави, у якому я брав найактивнішу участь. І триває, триває далі. Так, вони дуже короткометражні, але ми в них — головні герої і головні автори. Та найважливіше, Мареку, що і твою, і мою стрічки не закінчено. То ж давай спокійно помолимося Богові за оте:

відомленню”, якщо ти сам цього не зробиш.

— **Самозаглиблюйся хоча би...**

— Хай живуть українські національні самоусвідомлювачі, необов’язково мають бути у мить самозаглиблення схожими на **ідіота**. Хай живуть з ранку до вечора в уряді і на базарі, а Адміністрації президента і на косовиці, в бізнесових офісах і у Верховній Раді, в банках і в кожному трамваї, на домашній кухні і на сцені театру, взимку і влітку. На сході і заході, на півдні і півночі, в центрі і в найглухішій провінційній дірці. Хай живуть!

Годі! А, можливо, найкраще, якби на одну-єдину мить вся наша велика українська нація стала натовпом **“самозаглиблених ідіотів”**. І після самозаглиблення — **усвідомила себе повноцінною, сильною нацією**. Я згоден.

— **Подякуй ворогам...**

— Перший рядок — геніальний! Самодостатня думка, самовибухова емоція, ціла філософська система із власним планом і сміхом, з коліскою і домовиною, з силою і неміччю.

Я справді завжди намагався дякувати своїм ворогам. Ставив свічки за їхнє здоров’я і благополуччя. Звичайно, лише після того, коли вщухала гострота образи. Це

ми і блискавицями, з компроматами, помстою, жорстоким клінчем, замовленими вбивствами... Тут інші масштаби, інша емоційна амплітуда, інші ставки. Тут у мене справді є запеклі вороги.

Якщо мій головний опонент на цьогорічних виборах викинув 1,5 мільйона доларів проти мене, як головного конкурента, і з тріском програв мені 40 тисяч голосів на окрузі, то зачувши моє прізвище, він має право скрипіти зубами. Це ж не поет Іван Драч, у якого я виграв вибори голови Національної спілки письменників, а через півгодини, на його творчому вечорі, ми вже обіймалися. Якщо кілька членів моєї команди з тодішньої Демократичної партії, зрадили мене та ідею національної демократії і продалися горіланій “Артеміді” і дуже швидко стали політичними невидимками чи й політичними “посмітками” — то хіба вони здатні в усьому звинуватити самих себе?

З кращою, непродажною частиною демократів можна було засновувати Українську демпартію, але я розумів, що завершиться період “вегетативного розмноження” партій, а наступає потреба консолідації, тому привів їх до молоді й амбіційної сили “Реформи і порядок”, де очолив політраду. Політичне “статус кво” було поновлено. Я зачинився у

ЗНАЙОМСТВА
ЗБЛИЗЬКА

— Останнім часом дуже модним стало захоплення яким-небудь релігійним вченням, особливо східним...

С.: Релігія? Я віруюча людина, що не належить ні до однієї з релігій, не йде якимось визначеним шляхом, не належить до жодного культу. У свій час досить довго був містиком — тобто, знаючи, що Бог все-таки існує, спілкувався з тонкими матеріями, з вищими силами. Зараз я прийшов до поняття окультизму. Я розумію, що я і світ — це єдине ціле, розділити мене і Бога, мене й інших людей, мене і землю неможливо. Якийсь час я ніяк не міг зрозуміти, чому у всіх духовних практиках говориться про те, що ти притягаєш любов, якщо випромінюєш любов, притягаєш страх, якщо на твоєму обличчі явно написаний страх. Виявляється, все дуже просто і пояснюється на рівні фізики. Існують так звані торсіонні поля — поля крутіння, найтонші інформаційні поля, де притягуються однойменні заряди. Взагалі існує безліч усіляких цікавих речей, про які я довідався, читаючи Уолша. Точніше, не довідався, а насмілювався усвідомити: багато з думок, висловлених ним, — це мої думки, що мені здавалися повною ерессю. Наприклад, така думка: життя — по суті свій, безглузде, а зміст полягає саме в тім, щоб надати йому цього самого змісту. І який уже зміст ти йому даси, таким воно для тебе й обернеться. Найцікавіше, що подібні думки з'явилися в Україні ще позаминулого століття — варто, скажімо, тільки заглибитися в читання "Страшного суду" Івана Франка.

— Чи існують у вас якісь свої прикмети, повір'я? Сьогодні, наприклад, під час однієї з пісень Сергія відключилася апаратура. Наскільки пам'ятаю, на одному з травневих концертів сталося те саме. Пісню переслідує зла доля?

С.: Це ви про "Запорожців"? З нею пов'язана й ін-

Як тільки зустрічаєшся з цією трійцею, відразу пригадуються слова, якими починається велика частина народних казок: жив-був цар, і було в нього три сини. Двоє старших — розумні, а молодший — Іван-дурник... Щодо цієї асоціації, я не оригінальна — звичайно, саме ця фраза звучить перед виступом трьох цілком реальних, не казкових братів: Микити, Сергія та Руслана Джигурдів. До речі, з приводу невтішного відгуку про молодшенького царського сина, Руслан, наймолодший з "братерства", не ображається — адже Іванові зрештою залишаються всі скарби, красуня-царівна, та ще й півцарства на додачу... З двома представниками талановитої родини — Русланом і Сергієм — ми мали можливість зус-

РАЗ ДЖИГУРДА,
ДВА ДЖИГУРДА...

ша цікава річ: свого часу поїхали ми з Микитою у турне. І я мав "щастя" захрипнути. Всі пісні співаю, точніше, вимовляю, таким хрипким-хрипким шепотом. Була це Архангельська губернія, де 40-50% населення складають українці. І от виходжу я на сцену, розповідаю історію про те, як колись на Південному Сахаліні чоловік позаду гукнув: "Здорові були, козаки!" Виявилось — українець. І на запитання, а як сюди потрапив, відповідає: "Від Карпат до Сахаліну всюди підна Україна!" Ну от, я розповідаю цю історію і кажу, що пісня присвячується всім землякам. Прохрипів назву "Запорожці", і отут на перших же словах пісні голос як прорвався... Чесно кажучи, я читаю не прикмети — я читаю знаки. У даному конкретному випадку я вважаю — дуже добре, що апаратура відключилася саме на цій пісні. Це дало мені можливість зіскочити зі сцени, вийти до публіки і проспівати цю пісню дуже голосно без мікрофона, вживу. Тобто зайвий раз показати, що можу співати і так. У результаті публіка поставилася щодо мене ще краще, ніж була настрона.

— Стосовно знаків: чи передвіщало що-небудь багато років тому, що Руслан і Сергій Жи-

гурди будуть відомими артистами?

Р.: Навряд чи щось указувало на такий сумний результат... Все починалося банально — з віршів на Новий Рік. Навіть фотографія є. Потім у шкільному хорі виступав — голос у мене тоді був вищий, ніж у дівчат. Гітару в руки взяв років у 13... але музосвіту так і не одержав. Пішов я на баян, а на іспиті мене повідомили, що я залишаюся на другий рік. А я й відповідаю: "Ні, ви не зрозуміли. Це ви залишаєтеся тут іншим викладати, а я їду!" І пішов. Шкодою, звичайно, що не знаю нотної грамоти, але син у музиці вчить, тому дещо все ж таки вивчив. Слухачі через відсутність музичної освіти не особливо страждають — у мене жанр такий, що я сам собі акомпаную, і тому проблем, звичайно, не виникає. Хоча багато професійних музикантів кажуть, що так грати не можна — отут повинна бути тоніка, отут домінанта, а отут субдомінанта. Чесно кажучи, для мене — це просто набір букв...

С.: З цього приводу розповідаю реальну історію: був такий гарний оперний співак. І от він, виходить, арію там якусь репетирує, а концертмейстер і каже: "Стоп! Так, ідіть сюди, дивіться: вось-

мушка і знову восьмушка, а ви отут восьмушку з крапкою співаєте, а потім ще...". Співак відповідає: "Що ви мені показуєте? Для мене це бубочки...". А якщо серйозно, то з приводу перших творчих кроків багато чого сказати не можу — пам'ять у мене абсолютно акторська: пам'ятаю тільки тексти пісень і дві-три ролі і те доти, доки спектакль не знімуть. Теж є фотографія з Нового року... Ще в дитячому садку щось робили — коротше кажучи, як усі. Семиструнну гітару взяв теж літ у 13, і не випускаю дотепер. Рідкісна все-таки це штука в сучасному музичному світі — семиструнна гітара...

— Не так давно Сергій був помічений на телеекранах як ведучий власної програми про бардівську пісню. Вирішили поповнити багаж талантів ще й цим видом творчості?

С.: Постійно запрошують на телебачення — телекомпанії, на відміну од кіномистецтва, розвиваються чудово. Але річ у тому, що я людина... ну, не

те, щоб нецікава. Скоріш, не екстремальна. Пробував кілька передач провести таким, який я є — друзі телефонують, кажуть, що було дуже цікаво і я там просто такий, як у житті. Але хочеться втягнути якомога більше коло людей, тому перед камерою починаю грати якусь роль. Телефонують товариші: "Ні, — кажуть, — ти там якийсь не такий". А глядачам — дуже сподобалося... Така от ситуація. І взагалі мені здається, що наші бардівські програми вирізняє... мала енергетичність, мабуть. Довірливість є, а от з енергетичністю проблематично. Я намагався знайти спосіб зробити барда більш енергетичним — дизайн студії змінити, розпалити штучне багаття, пустити гітару по колу... Те саме відбувається і на бардівських концертах — вони ніби замкнуті в собі, у своєму колі. А от уміння розширити це коло і є головною складовою таланту ведучого.

Ксенія ГАЛЬЧЕНКО,
Сергій КОТОВ,
прес-служба Молодіж-
ного клубу

ЗДАТНІСТЬ СМІЯТИСЯ НАД СОБОЮ

Гумористичні та сатиричні пісні Тризубого Стаса не сплутаєш ні з якими іншими. Вже понад 10 років звучать вони в ефірі, інтерес до них не вщухає. І справа тут не у вибагливості автора до слова (хоча і це важливо), а його вміння миттєво оцінити ситуацію, надати їй особливого, дотепного присмаку, підкреслити одіозність події чи персонажу. Здатність сміятися — і насамперед над собою — це перша ознака наявності почуття гумору, і Стас тут неперевершений.

На фірмі "Саме так!" вийшли п'ять аудіоальбомів автора-виконавця, які пропонують слухачеві широкий спектр тем — від політичної сатири 90-х до гумору, іронії та гротеску сьогодення.

"COLLECTION-1" та "COLLECTION-2" — два альбоми, здубльовані з однойменних компакт-дисків. Задумані та скомпановані автором як

початок "Історії України в гумористичній авторській пісні. Відповідний до цього набір персонажів — від Та-та Карла і 239 поросятко — до Леоніда Макаровича з Іваном Степановичем. Своєрідним апофеозом пісні звучать на них "Ми є такі" та "Глобус України" (який, зрештою, з'явився таки у продажу в магазинах Києва).

Тривалість альбомів — 60 хвилин кожен.

"ЩУРИ" — зібрання більш різноманітне. Тут, крім політсатири, можна знайти всенародну історію продажу залізяз у Польщі, мрії студента про кіло ковбаси, пісні як

про кохання, так і про любов, чорний гумор (в який перетворилася колишня червона дійсність), іронію та сьоб.

Як не в тій, то в іншій пісні — але ви обов'язково десь впізнаєте себе, своє оточення, чи й випадок, що стався зі знайомими.

На пісню "Щури" вінницьке телебачення зняло мультиплікаційний кліп.

Тривалість — близько години.

"Oh, Spain, Spain..." — альбом "шедевройдів" (як каже про них сам автор) Тризубого Стаса. Всі вони аранжовані ним власноруч — і не для того, щоб "вилазити з фанерою" на сцену, а виключно для касетного буття. "У Львові дощ", "Мете...", "Іспанія, Іспанія...", "Про слонів", "А люди сапають..." — всі ці пісні тут, на цьому альбомі. Він, до речі, видається вкотре.

Тривалість — 45 хвилин.

"МЕНЕ ЗВУТЬ ТРИЗУБИЙ

СТАС" — альбом 97-го року, в якому немає політичної сатири. Натомість — сучасні персонажі. Наприклад, екскурсовод Іван, який возить по Києву англійців з Оксфорду. Те, що він "вмазаний", аж ніяк не шкодить, бо він знає кілька слів англійською. Або тракторист, який виграв путівку до Франції, повернувся з неї і ніяк з того часу не може відповісти на запитання: "Пуркуа па?". Завершує збірку "Душа і тіло", в якій розповідається, як Стас може перетворитися на іконостаса... Тривалість — 45 хвилин.

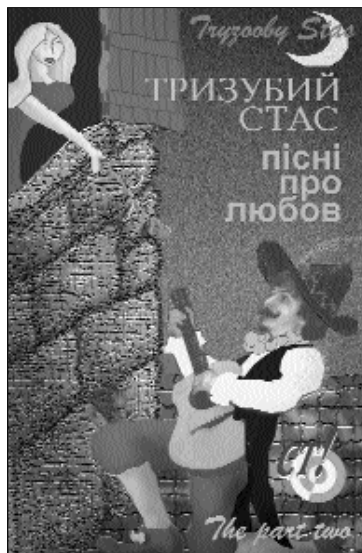
"ПІСНІ ПРО ЛЮБОВ" та "ПІСНІ ПРО КОХАННЯ"

МА "САМЕ ТАК!" — українська музика, відео, книги, програми для дітей

Замовлення поштою: а/скр. 6, м. Київ-34, УКРАЇНА, 01034

E-mail: sametak@yahoo.com

www.sametak.com.ua

Для безкоштовного каталогу — конверт з маркою та зворотною адресою.

Сторінку підготувала
Леся САМІЛЕНКО

Свого часу письменник, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Роман Лубківський керував обласним управлінням культури, організовував амбасаду України в Чехо-Словаччині. Нині ділиться власними набутками з майбутніми дипломатами, котрих виховує Національний університет імені Івана Франка. У попередній розмові ми намагалися зачепити загальні проблеми духовної спадщини — на чім має базуватися наша нинішня духовна школа? Ще одне зауваження. Назва попередньої публікації у “Слові Просвіти” — “Соняхи Романа Лубківського” — не просто поетична алегорія, що стосується нинішнього його стану. Так, за ними він себе почуває затишно, сонячно. А обіч хатини ростуть два правічні дуби, ніби слугуючи образом своєрідної основи, — на чому повинна триматися наша духовність...

“СТВОРЮВАТИ СЕРЕДОВИЩА”

— **Пане Романе, у попередній розмові ви з якимось особливим сумом говорили про так звану київську золоту вісь і про столицю...**

— Радше про те, що, на жаль, Київ ще не став столицею Української держави. Кермують там славновісні “крановишки” чи кранівники, сказати б.

— **А ми?**

— А що ми? Я вже згадував про знахідку руської вежі у Львові на вулиці Руській. Це ж копальна археологічна знахідка! А ті фрагменти замурували до “ліпших часів”. Коли вони настануть? І коли навчимося гідно показувати світові свою спадщину! А наш пам’ятник Данилу Галицькому? Переконали, йому б пасувало зовсім інше місце, а не той пляч, де кишить “напівцивілізований” базар. Так само варто би було поставити йому пам’ятник і в Холмі, де знайшли його палаци. Інтелігенція Польщі пропонує відкрити ці палаци й увіковічнити пам’ять нашого короля. До слова, ініціатором такого вшанування був Дмитро Павличко. Гадаю, після того, як полишив дипломатичну місію в Польщі, однак не відмовиться од подібної ідеї. У таких, власне, місцях потрібно створювати своєрідні середовища. Не просто, щоб там камінь якийсь стояв чи стела. Це стосується й наших теренів. Бо чим таких середовищ буде більше, тим сильніший вплив матимемо на формування культури наших людей. Тому що в такому плані людина не просто глядить на образ, вона бачить простір, потрапляє у певне середовище, досі незнане, а отже, інакше починає сприймати світ. Тому, переконаний, ми не все ще зробили для прийдешніх поколінь у сенсі формування духовності через сприйняття Франка, Шашкевича, Устияновича... Навіть на тому місці, де спалили хату, а інакше я це не сприймаю, маємо відновити її. І людина, котра має певну уяву,

фантазію, одразу собі відтворить атмосферу, перекине той умовний місток між минулим і сьогоденням.

— **Але ж ті мости палилися вже не раз — навмисно...**

— Прикро, бо справді для України більшовицькі часи були страшними. Нищили церкви без аналізу мистецької чи художньої вартості, палили замки. Галичину певною мірою не так пошматовали, бо вдалося зберегти тисячі експонатів. Скажімо, в тій же галереї мистецтв Сталінові не вдалося все знищити. Інша проблема — самі не шаємо те, що маємо. Багато пам’яток занепадає в наші часи. Їх засипають, бетонують, вивозять за кордон.

— **Ви очолювали обласне управління культури. Чи все вдалося зробити з того, про що мріялося? Це до того, що багато нарікаємо на сучасників.**

— На жаль, далеко не все. Шкодную, що не вдалося зреалізувати, перш за все, задум вшанування Іва-

КІЛЬКА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО

на Виговського в тих місцях, які з ним пов’язані. Донині ми ще гідно не пошанували Богдана Хмельницького. Це не локальний патріотизм. Бо, попри те, що Галичина мала постійно свої прикмети прикордонного краю, вона ніколи не була окраїною ні культури, ні духовності. Вона історично-традиційно слугувала своєрідним дозором української ідеї. Так, ми мали завше особливо загострене почуття патріотизму, але ж до цього краю причетні були провідні носії ідеї державності. Хмельницький, Сагайдачний, Виговський, Франко, Шашкевич... То все постаті, котрі, повторюю, ще належним чином не пошановані.

“МИ ЖИВЕМО МИНУЛИМ”

— **Чи не здається Вам, що ми, маю на увазі певні прошарки суспільства, починаємо надто заглиблюватися на миттєвості?**

— То ще одна проблема. Ми живемо відсотків на сімдесят-вісімдесят минулим. Ми співаємо прекрасних пісень Івасюка та Білозорова, а хто творить нині? Те, що діється навколо, інакше як звуковим насильством не назвеш. Це абсолютно антинаціонально.

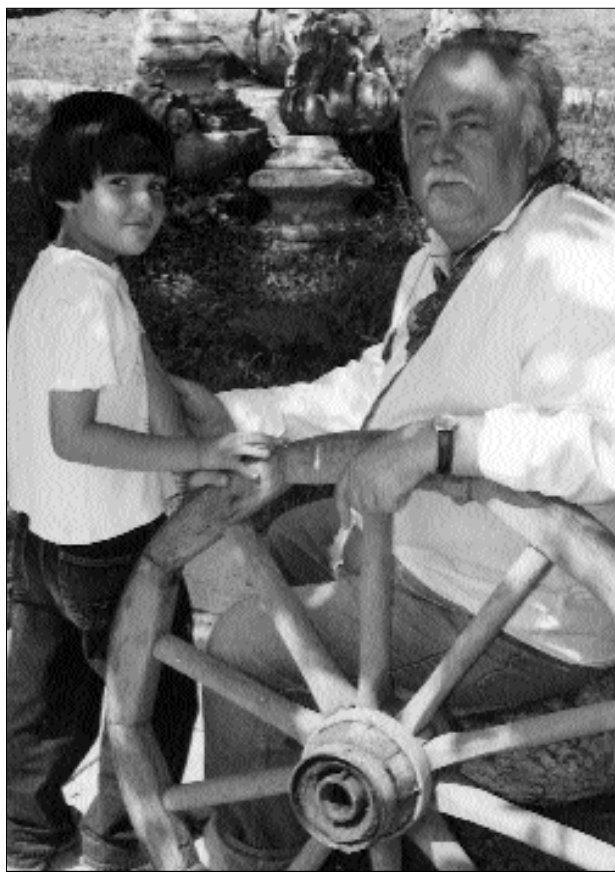
— **І як з тим боротися?**

— Боротьба тут зайва. Просто людям нашого покоління, молодшим, випала робота. Вона не патетична, а рутинна, буденна. І одночасно варто пам’ятати про ідеологію. Бо без національної ідеї жодна справа не має сенсу.

Я не уявляю, як можна святкувати річницю Перемиславської Ради, так званої “молодої гвардії” і ювілей Володимира Щербицького.

Так, кожна з тих подій десь відбулася, кожна людина пройшла свій шлях. Але як вони мають значення для нинішньої України? Давай-те гуртувати людей довкола тих правдивих цінностей, що мали чи мають вплив саме на утвердження незалежної України. Щодо Щербицького, то взагалі це викликає великий протест і обурення, тому що це людина, котра, свідомо чи несвідомо, дуже багато робила проти України. Саме слово українське йому було чуже. Пригадую вже часи Горбачова. Як Щербицький — уже на схилі кар’єри — з особливим якимось обуренням сприймав нові віяння, пробудження української демократії. І як же цинічно, без коментарів, нам нині нав’язують відзначення його річниці “на загальнодержавному рівні”!

А відновлення “радянської” символіки в Харкові? Хіба депутати тамтешньої міської ради не читали Конституції?! А де Кабінет міністрів, де Президент, як гарант Основного закону?!

СПІЛКУВАННЯ

— **Свого часу Львів теж мав схожі традиції. Були славні місця, де митці могли посидіти за кавукою чи чарчиною, поспілкуватися. Як Ви сприймаєте нинішні кав’ярні тенденції?**

— Та ж були і в Галичині такі традиції. Відомо, що Франко полюбляв пити знамениту віденську каву, мав свій столик, до якого підсиділи постійно чи однодумці, а чи поціновувачі, і ніколи не відмовлявся од бесіди. Або ж Олександр Олесь, який по двадцять годин просиджував у знаменитому “Ведмедику”. І не забував про пиво.

Прикро, що ті традиції були перервані війною і подальшою відбудовою. Атмосфера була такою, що про подібне творче вільне спілкування не можна було й мріяти. Лише десь у шістдесяті роки минулого століття поновилася і так звана традиція “водити козу”. Особливо полюбляли болгарське біле вино. Потім повернулася кавка. Спочатку “банякова”, у склянках, потім краца. Далі запанувала вона у тих химерних закладах, якщо пригадуєте: “Бурчак”, “Телевізор”, “Під Дашаком”, “Сільрада”, “Жіночі сльози”... Спілкування набувало певної клубної форми. Але ж була ще й кавка, так би мовити, суспільна. Наприклад, молоді митці дуже полюбляли потрапити на каву до Ірини Вільде, бо там було справжнє спілкування. А хіба інакше було в майстерні Якова Чайки? По-різному можна зараз його трактувати, але це була дуже непроста і своєрідна людина. З одного боку, творив “вождів” — з кепками і без кепок, з іншого — підтримував молодих малярів, був своєрідним пробивним

інструментом Спілки художників. А кавування в Емануїла Миська!

Або візьмемо унікальну творчу родину Безнісків. Вічно гнана, вічно потерпала, вічно без грошей. Але вони (Євген разом із, на жаль, уже покійною дружиною Теодозією Бриж) творили. І постійно прагнули творчого спілкування, завжди віддавали закуток у своїй малесенькій майстерні, аби пригостити того, хто завітав у гості.

Звичайно ж, під час таких кавувань піднімалися й найсерйозніші політичні питання. Якщо відверто не критикувалися, бодай починали розумітися по-інакшому.

Окремо — поговоримо коліс по письменницький клуб, який проіснував щось зо п’ять років, але залишив слід в історії. Прикро бувати на “фуршетах”, де все зводиться до поїдання та випивання.

Після “третьої” взагалі ні з ким словом перемовитися.

— **Бідує митець...**

— На жаль, так. І все-таки творчий люд не обминає затишних куточків.

КАВА ДЛЯ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА

— **Чи є у Львові улюблені вами місця, куди б із задоволенням повели своїх друзів з дальшого чи ближчого зарубіжжя?**

— Звичайно. Спершу я б повів гостей у “Світ кави”, хоча там є одна вада. Він переважаний великою кількістю людей, та й сноби вже його облюбували. Є ще мила серця “Галка”. Порівнюючи з серединою 90-х, відзначаю значні зрушення. Єдине, що дратує, це відсутність належної атмосфери. От збоку вулиці Стефаніка є цікавий підвальчик “Під куполом”, де відтворена своєрідна атмосфера

помешкання 30-х рр. XX ст. Звичайно, є свої акценти, бо то було помешкання польської письменниці. А чи не можемо відтворити щось подібне в помешканні українського митця? Тим часом стилістика більшості наших “кнайп” витримана у псевдостаровині, і ніхто не може затримати мене більше години. Починається галас, звучить “зековська” або “распутінська” попса.

Кілька років тому прибув уперше до Львова Вацлав Гавел. Забачалося попиту кави. Зупинилися в літньому ресторанчику на проспекті Свободи, що під міськими мурами. І уявіть собі: йому приносять каву в одноразовому пластиковому “стакані”. Ще один казус, пов’язаний з чеським Президентом. У Львові супроводжувати Гавела голова тодішньої облдержадміністрації Михайло Гладій доручив мені. На дипломатичній службі в Празі неодноразово ми зустрічалися з паном Президентом, багато говорили про долю України та про перспективи розвитку. Зокрема, я постійно зауважував, що Україна — то своєрідний європейський фонтан, який ще не затих. Він серйозно переймався нашими проблемами. Взагалі, вважаю, чи не єдиний політик у світі, який є правдивим нашим симпатиком. Отож, переходимо проспект Свободи. Зупинилися біля пам’ятника Шевченкові. Вацлав Гавел висловив бажання покласти квіти до підніжжя Кобзаря. Але цього протоколом чомусь не передбачили. Виручив радіожурналіст Казимир Плаксюк. За якихось дві хвилини він, на моє прохання, достав-таки букет. І Гавел залишився задоволеним.

Тому, вважаю, що саме через аромат львівської кави, львівського пива, мандрівки нашим містом (автомобілем він відмовився скористатися) ота симпатія до України ще глибше закорінилася.

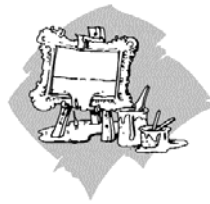
Ми якимось з вами перейшли з однієї теми до іншої...

— **Чому ж? За великим рахунком, кожним словом намагаємося сягнути людської сутності, пізнати характер, що формує митця.**

— Тоді варто додати таке. Якщо ми говоримо про діалог митця з суспільством, то повинні будувати його не банально, а творчо. І обов’язково керуватися — любов’ю до людини, прихильністю. За що й вип’ємо по гальбі пива!

Тим часом за іншим кінцем столу під яблуном вже попоралася пані Наталя — дружина Романа Лубківського. Нас чекали якісь особливі домашні делікатеси. Правда, спочатку господиня бідалася, що не все вдалося. Але реальність перевершила сподівання. Обід видався славним.

А під хатою присів на колоду внук Северин. Він уже набавився з чотирилами “співмешканцями” — песиком Арчібальдом і котиком Стефиком. Сперся в задумі на старе колесо від веза. Крутиться колесо життя. І на згадку про цю не повторну мить ми вирішили сфотографувати двох Лубківських...

ВИСТАВКА

Як на рафіноване сприйняття сучасного естетичного чи науковця — ця виставка є запаморочливою інформативно. Око розгублено стрибає по численних, місцями різнохідних за характером експонатів: викладених у вітринах, припасованих на стендах, рясно розвішаних по стінах аж до стелі. Звикле до ретуші і глянца око силується дати раду занадто інтенсивному потоку еманцій цих дорогоцінних першоджерел. Величезний обсяг архівних документів, фотографій, археологічних знахідок від неоліту до козацької доби, народного мистецтва, вишукано вкраплені в експозицію малярські та графічні твори Шевченка, Нарбута, Бурачека, Богомазова, Яремича, Левченка. Усе це поєдналося в долі однієї людини — Миколи Федотовича Біляшівського, якому і присвячено виставку “Володар Княжої гори”, що відкрилася днями у Національному музеї Тараса Шевченка.

Оговтавшись після першого естетичного струсу, варто сказати: так не дарма ми підставляли під удар свій художній смак, вишколений на музейній бутафорії соціалістичного зразка. Бо подивитися є на що. Чи багато хто навіть з музейників і науковців бачив в оригіналі ескіз великого державного герба України, зробленого Герорієм Нарбутом 1917 року? Або фото засідання секретаріату Центральної Ради? Чи те, як мешканці містечка Ромни вітають появу Першого Універсалу Центральної Ради? А одну з рідкісних світлин Симона Петлюри доби Директорії? Тут перед нами постають рідкісні (іноді безповоротно втрачені) красовиди Києва останньої

ВОЛОДАР КНЯЖОЇ ГОРИ

Фрагмент III Кустарної виставки у Київському художньо-промисловому і науковому музеї, яку на запрошення М. Біляшівського відвідав імператор Микола II

чверті XIX — першої чверті XX століття і обличчя творців культурного середовища Міста.

Та козирнути раритетністю експонатури — либонь не це було головною метою упорядника виставки, Миколи Миколайовича Біляшівського (до речі, онука Миколи Федотовича). У долі його діда сфокусувалася ціла низка проблем, викликів часу — як ми тепер кажемо, що на них було кінче необхідно відповісти українському суспільству початку XX століття. І він виявився одним із небагатьох, хто зміг це зробити. “Музей — найкраща справа для рідної країни” — це кредо Миколи Федотовича стало принципом упорядкування і нинішньої експозиції. Завдяки зусиллям Біляшівського і його найближчих сподвижників українці, ще не маючи власної державності, отримали

свій національний музей (Національний музей у Львові, створений з ініціативи і коштом Митрополита Андрея Шептицького на той час не був доступний багатьом нашим землякам-наддніпрянцям). Той заклад, що відчинив двері для відвідувачів 1899 року в Києві, розташувавшись у спеціально зведеному для нього архітектором Владиславом Городецьким “будинку з лівими”, називався спочатку Музеєм старожитностей і мистецтв (згодом — Київський художньо-промисловий музей) і носив ім'я імператора Миколи II. Проте був він музеєм національним за своєю суттю. Експозиція, що складалася з археологічного, історичного, етнографічного, художнього і художньо-промислового відділів, а також Шевченківського та “Старий Київ”, давала можливість прос-

тежити витоки української культурної та цивілізаційної самобутності.

Але перед тим у його житті була Княжа гора. Мальовнича місцевість над Дніпром, трохи нижче Канева, неподалік Чернечої гори, де спочив прах Тараса Шевченка. Саме тут Біляшівському вдалося вперше в історії української археології розкопати провінційне давньоруське місто, яке він досить впевнено ототожнив із літописною Роднею. Порівнюючи ці знахідки з тогочасним традиційним селянським побутом сусіднього села Пекарів, вчений констатує: у селян Пекарів XIX ст. і у Родні X ст. майже ідентичний набір побутових речей. Після мовознавчої теорії Максимовича це був другий переконливий аргумент на розвінчання проімперської концепції російського історика Погодіна, який намагався

довести, що українці не є автохтонами на своїй землі.

Відвідувачі виставки “Володар Княжої гори” у Музеї Шевченка завдяки унікальним світлинам і архівним документам мають змогу побачити не лише, як виглядали виставкові зали Київського художньо-промислового і наукового музею, як формувалася його збірка, але й спостерегти на прикладі долі особистості Миколи Біляшівського розвиток наукового музейництва в Україні. Невеселе враження справляють нинішні музейні спадкоємці Музею старожитностей і мистецтв, між якими радянською владою було розподілено його колекцію: холодний офіційний і концептуальний застарілий експозиції Національного музею історії України, нескінченні проблеми з реставрацією будівлі Національного художнього музею (саме в його стінах свого часу було розміщено Музей Біляшівського), відсутність можливості у Державного музею народного декоративного мистецтва належно показати свою колекцію (як і зберігати її в придатних умовах). Незважаючи на те, що кожна з цих поважних установ по-своєму дорожить пам'яттю про фундатора музею, відсутність постійного меморіального розділу (кабінету), присвяченого М. Ф. Біляшівському, відчувається. Виставка ж “Володар Княжої гори” засвідчує, що обсяг і вагомість зробленого цим видатним діячем нашої культури цілком заслуговує на окремий музей.

Микола СКИБА

МУЗЕЙ

ХАТА ДУХОВНОСТІ

Що ми називаємо словом “хата”? Оселю, частіше власну, дах над головою. Це слово часто асоціюється з чимось рідним і затишним. Недарма і меморіально-художній музей (що знаходиться у Києво-Могилянській Академії) видатного художника Івана-Валентина Задорожного (1921–1988) названо саме “Хата” — бо він є справді гостинною домівкою українського мистецтва.

Чучинська Оранта

Талант Задорожного — унікальне явище. Його твори — це живопис, вітражі, рельєфи, різьблення по дереву, gobelени, мозаїчні панно, енкаустика. Зовні твори Задорожного нагадують кращі зразки українського традиційного мистецтва: народної картини та ікони, фрески, дерев'яної скульптури. Водночас — це вихід до узагальнених форм, а через них — до універсальності, всебічного осягнення буття. За суттю — це звернення до нашої духовної спадщини (зокрема, до видатних особистостей України, скіфської, слов'янської, старокиївської, козацької доби в історії), прагнення донести її до нас і зберегти для прийдешніх поколінь. Недарма вся творчість художника сповнена любові та поваги до рідної землі, і саме Україні він заповідав усі свої твори. Саме через цю яскраву виражену національну спрямованість свого мистецтва Задорожний зазнавав утисків з боку радянської влади — за його життя не відбулося жодної персональної виставки, він не отримував почесних звань. Крім того в творчості художника відчувається нестримне бажання віднайти таємницю (розгадування якої, мабуть, ніколи не припиниться) таких позачасових понять, як добро, любов, самовідданість, віра в ідеальний світ та ідеальну людину в ньому.

За словами директора Культурно-мистецького центру Києво-Могилянської академії Олени Василівни Замостян, ідея створення музею І.-В. Задорожного виникла ще в період відновлення академії, 1992 року. Тоді ж, з ініціативи українських художників і за підтримки президента академії В'ячеслава Брюховецького, було започатковано художню галерею. Ініціатори зробили і перший мистецький внесок — передали свої твори академії. Але створення музею довго відкладалося з тривіальних причин — відсутності приміщення і коштів. Тому майже кожний навчальний рік в академії розпочинався з виставки творів Задорожного, щоб хоча б так ознайомити широкий загал з його мистецтвом. Нарешті, в рамках святкування у жовтні цього року 10-річчя відродження Києво-Могилянської академії, стало можливим відкриття меморіально-художнього музею “Хата”.

Під дахом “хати” духовності зібрано і буде збережено мистецьку спадщину художника — невід'ємну частину української культури — для наступних поколінь.

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

ВЕРНІСАЖ

І в звуках, і в барвах кохався цей художник. Він дослухався до музики у природі і переносив її на полотна мовою фарб. Світлий талант...

І прізвище мав знакове.

Григорій Петрович Світлицький народився 27 вересня 1872 року в Києві.

Учень Олександра Мурашка, він увібрав у свою душу неповторні особливості української школи, навчався в Петербурзькій Академії мистецтв у Іллі Рєпіна, Архипа Куїнджі, Павла Чистякова. І мати художника, Глікерія Йосипівна, поїхавши на вручення дипломів (за традицією на цю церемонію запрошували батьків), мала всі підстави сказати: “Мені сам ректор руку цілував за Гришу”. Неосвічена, та розумна і мудра від природи українка (чоловік рано помер) спромоглася гідно виховати дев'ятеро дітей, давши вищу освіту чотирьом сиnam. Від батька, першої валторни оркестру Київ-

СВІТЛА СТЕЖИНА МИТЦЯ

ського оперного театру, успадкував художник надзвичайні музичні здібності, бо став скрипалем (закінчив два курси консерваторії) і композитором.

Починаючи з 1896 року Григорій Світлицький брав участь в академічних виставках, виставках Товариства передвижників, Товариства імені А. Куїнджі, працював у мозаїчних майстернях цієї ж академії. Його “Мати Божу” в Ісаївському соборі завжди нагадуватиме петербуржцям про талант українського митця. 1919 року Григорій Петрович повернувся до Києва, до батьківської оселі на Дігтярній вулиці 30, що пригорнулася якраз до тієї гори, на якій пишався видний здалеку художній інститут. От по цій горі і проптавав до нього свою стежку Г. Світлицький, бо працював там, очолив кафедрі пейзажного живопису, став професором, посвятив у таїни мистецтва цілу когорту талано-

витих учнів, серед яких чи не наймолодшими були Віктор Зарецький і Галина Северук.

У 1946 році Григорію Світлицькому, першому з митців України, було присвоєно звання народного художника.

Митець залишив багату і різноманітну художню спадщину. Станковий живопис: пейзажі, жанрові твори, портрети, натюрморти — поєднався з пла-

катом, книжковою графікою, монументальними роботами. Принагідно нагадаємо, що розпис Воздвиженської церкви на Подолі в Києві теж належить Г. Світлицькому. А його полотна “Корчма” (1907), “До міста” (1907), “Музиканти” (1912), “Перехід богунців через Дніпро” (1928), “П. І. Чайковський на Україні” (1938–45), “Думи мої, думи” (1944) та інші давно

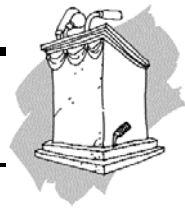
належать до золотого фонду українського мистецтва.

“Перекопаний реаліст, як казав про себе художник, він створив картини, перейняті тонким ліризмом. У них ніби звучить музика, яку він вчував у природі.

Г. Світлицький був залучений в поезію української ночі і протягом усього творчого життя писав її: “Марусина хата” (1914), “Хата в місячну ніч” (1919), “Місячна соната” (1920), “Місячна ніч” (1929), “Хата під місяцем” (1930), “Срібна ніч” (1913), “Місячна ніч. Українська хата” (1947–48). А полотно “Рідний край” (1945) стало апофеозом його ніжної любові до Батьківщини.

Олена ЛЕОНТОВИЧ,
м. Київ

• Фото з виставки —
О. Кутлахметова

ПАЛЬМА ЯНУКОВИЧА СТАНЕ ПАЛЬНОЮ ПЕРШОСТІ?

Власне, Донецьк робив своє діло давно, потіснивши за ступенем впливовості дніпропетровських і ще на березневих виборах забезпечивши масований прихід до парламенту колись монолітної «єди». З першістю по Україні за кількістю порушень, фальсифікацій чи відвертого тиску на опонентів. Знайомий, взагалі-то, сценарій: якось у Росії одна пропрезидентська партія народила нікому не відомого до тих часів президентського спадкоємця — В. Путіна.

Пропонований Л. Кучмою на 10-го прем'єра губернатор Донеччини Віктор Янукович на претендента в керівники держави наразі не тягне. Та й репутація двічі підсудного кримінального авторитета трохи заважає. Просто діючому Президенту треба поставити якомога більше своїх людей на керівних посадах. Щоб забезпечити собі спокійний перехід на пенсію, тим часом третій Президент спокою Л. Кучми повинен всіляко сприяти. А що Леонідом Даниловичем ска-

зано, те через якийсь тиждень-другий зроблено. Що б не говорили всупереч усі невдоволені. Пригадайте, як парламент обирав спікером Володимира Литвина, як незабаром після того президентську Адміністрацію очолив Віктор Медведчук. Залишилися призначити прем'єром стовідсотково лояльну людину, якою заслужено вважають В. Януковича. В тому, що за його кандидатуру Верховна Рада не проголосує в четвер, сумніваються хіба що дуже запеклі оптимісти.

Донецький губернатор, що вибив стільця з-під А. Кінаха (його уряд Президент відправив у відставку), свій шлях на прем'єрство навіть у зовнішніх деталях копіює у Всеукраїнського патрона. Несподівано заговорив українською — біс із ним, з російським акцентом, у Кучми ще гірший. Ще трохи, і Янукович з'явиться на телеекранах у вишіванці і цитуватиме Шевченка. Це, звичайно, тимчасово — піар вимагає, а далі буде все, як і зараз є в шахтарському краї — суцільно російські «звільзоди» з фанерними сольниками на гастроліях у Донецьку і залізні пальми, виковані в ньому ж з українського металу. Рослини з тих, про які кажуть — де не посій, там виродиться, — найяскравіше проросли в російських широтах. Ми, мовляв, не з-під верб чи калин, а просто з тропічного дерева — гоп, і в прем'єри. При цьому знову ж таки тільки закінчені оптимісти можуть сподіватися, що, пустивши коріння в Києві, Янукович не перенесе до нього вкорінених донецьких звичок: пальма — дерево твердої породи. Тож, цілком можливо, що першими кроками нового прем'єра буде «общепонятний донецький язык» у ролі другої офіційної мови і впровадження демократії донецького зразка на державних просторах.

Л.П.

«ЛЮДИНА РОКУ-2002». НУ — ДУЖЕ ХОРОША ЛЮДИНА

Дирекція програми «Людина року-2002» пообіцяла, що акція буде зовсім не політизованою. Принаймні, номінації «політик» та «парламентарій» скасовані. Зате є інші — «регіональний лідер» і «міський голова», хтось таки отримає свою премію «Прометей-престиж». Претендентів на звання ніяк не випадає вважати «просто губернаторами» чи «просто мерами», їхні посади традиційно визначають головних політиків «місцевого розливу».

Надто останнім часом, коли президентські Укази «пішли» з крісел керівників Черкаської та Чернігівської областей. Що буде, якщо до церемонії вручення нагород Леонід Данилович вирішить провести ротацию з кимось із сьогоднішніх номінантів-губернаторів? Президент програми Аркадій Райцин каже, що навіть опального голову облдержадміністрації все одно відзначать — «незалежно від формулювання, з яким його звільнять, бо наші експерти оцінювали його роботу за 11 місяців цього року». Але губернаторам, заявленим як претенденти на Прометей регіонального рівня, навряд чи щось загрожуватиме. Всі п'ятеро зарекомендували себе більш ніж лояльною позицією до Л. Кучми — одесит С. Гриневецький, голова Кримського уряду С. Куніцин, губернатор Луганщини О. Єфремов, Харківщини — Є. Кушнарєв, керівник столичного регіону А. Засуха.

Групу тих, з кого буде перша людина серед мерів, теж не зарахуєш до лику опозиціонерів — ще один одесит Р. Боделан, ще один харків'янин В. Шумілін, І. Куліченко з рідного для лівової частки дер-

жавних мужів Дніпропетровська. Розвели по номінаціях журналістів — окрему п'ятірку склали працівники друкованих видань, іншу — електронних ЗМІ. Серед претендентів-газетярів — аж двоє людей з газети «2000», ще один номінант — з Інтернет-газети «Версії.COM». Редактор «2000» — С. Кичигін, засновник другої — не менш відомий А. Деркач, обоє люблять і поважають нашу владу. Так само прихильні до неї і канал «Інтер» та ТРК «ЕРА», їхні люди теж можуть стати «людьми року».

Цікаво виглядає номінація «митець» — поруч з композитором Є. Станковичем і художником І. Марчуком заявлені співак О. Василенко та режисер Р. Балаєн. Другий, хоч нічим особливим не відзначився протягом 11 місяців 2002 року, принаймні, відомий. Чого не скажеш про першого.

На «спортсмена року» претендують юний шахіст Р. Пономарьов, чемпіонка з плавання Я. Клочкова, боксер Володимир Кличко.

Всіх номінантів визначали 600 експертів, серед них — 48 ЗМІ. Одна голова — добре, а 600 — краще? Можливо, але жодного з імен власників голів «Людина року» чомусь не оприлюднює. Так само Аркадій Райцин не поширюється на тему, чому церемонію нагородження буде проведено саме 9 березня — у день народження Т. Г. Шевченка, коли традиційно вручається Національна премія. Мабуть, тому, що у кожного своє свято.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ПАРАДОКСИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

ПОЛІТИЧНІ МАНЕВРИ

З'являється у супроводі численної охорони на вулицях столиці, рух транспорту перекивається у місцях його пересування за годину у всіх прилеглих кварталах посиленними загонами дорожньо-патрульної служби.

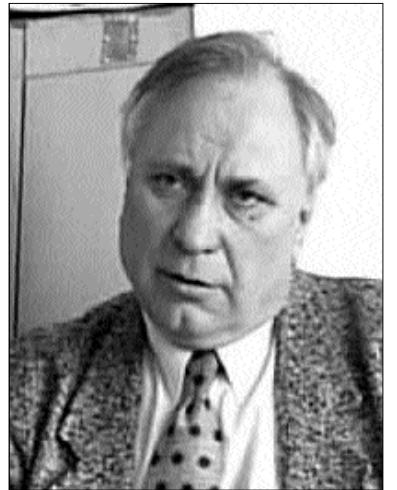
Та головний фактор ізоляції — катастрофічна втрата довіри народу: рейтинг довіри до Президента, за різними соціологічними опитуваннями, опустився до 6 відсотків.

До цього додалася ще й міжнародна ізоляція з боку західних демократій, у зв'язку з оприлюдненими записами Мельниченка розмови, з якої видно, що Президент в обхід рішення ООН санкціонував нелегальний продаж комплексів під назвою «кольчуга» Іракові, хоч сам факт продажу ще не доведений. Дійшло до того, що на засідання комітету Україна — НАТО Л. Кучма не був запрошений — для цього спеціально перевели це засідання у формат міністрів закордонних справ.

І тут бачимо, мабуть, суто український парадокс: що більша недовіра до Президента, що щільніша його внутрішня та міжнародна ізоляція, то більше зусиль він докладає — і небезуспішно — до зміцнення особистої влади. Маючи стільки повноважень, скільки не має жоден глава держави у демократичному світі, Л.Кучма перетворив свою канцелярію у другий, а фактично у перший Кабінет Міністрів, бо легітимним Кабінетом фактично керує Адміністрація Президента в особі Віктора Медведчука. У державі на порушення Конституції запроваджено політичну цензуру. Раз у раз перетасовується кадрова колода голів обласних та районних адміністраторів, головним критерієм при цьому є особиста відданість главі держави: ось і недавно указом Президента зміщено кількох обласних «губернаторів», низці оголошено догани, звільнено керівників восьми районних держадміністрацій у чотирьох областях — і це, як подекують, тільки початок.

Таким чином, встановивши жорсткий контроль над виконавчою вертикаллю, режим на чергу дня поставив завдання перехопити вплив над іншими вищими державними органами. У Верховній Раді інтереси існуючої влади представляє хистка більшість. Верховний суд України очолив Василь Маляренко, якого вважають близьким до СДПУ(о) Медведчука: Л. Кучма публічно висловив підтримку його кандидатури. Нависла загроза над лідером найбільшої в Україні профспілкової федерації Олександром Стояном, народним депутатом від «Нашої України», і заміни його зручнішою для влади постаттю.

Схоже, що для атаки на голову Національного банку України Володимира Стельмаха, який був заступником Віктора Ющенка у бутність того головою правління НБУ, використано нині вже экс-прем'єра Анатолія Кінаха: той зробив подання Президентові про необхідність кадрового зміцнення керівництва Нацбанку, передусім заміни його голови. Хоча жодних видимих причин для відставки Стельмаха не було. А невидимі стають очевидними: звільнення Стельмаха — призначення «свого» — емісія гривні, щоб залатати бюджетну діру у 3,5 млрд. грн., яку відмовився проводити Стельмах — нарешті, за дальнім прицілом, своя людина потрібна для вирішення «делікатних» фінансових питань під час наступних президентських виборів.

Відразу ж серед зацікавлених депутатів уже й кандидатура на голову правління НБУ виринула — Сергій Тигіпко: таким чином, усувається з політичної арени один з можливих претендентів на главу уряду і водночас залучається до повної підтримки влади очолювана ним одна з найбільших фракцій.

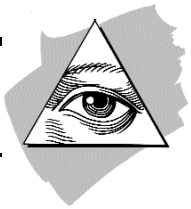
Як закінчиться ця авантюра — ще невідомо, але її виконавця Анатолія Кінаха вже відправлено у відставку. Його кандидатура була висунута кількома фракціями на новий строк і ще до недавнього часу розглядалася як цілком реальна, оскільки Анатолія Кінаха вважають близьким до клану Медведчука. Власне, уряд Кінаха не був найгіршим, зокрема, йому вдалося утримати тенденцію збільшення промислового виробництва, яке намітилося ще за прем'єрства Віктора Ющенка. Але зіграла свою роль випробувана президентська тактика балансування і встановлення рівноваги між кланами: прагненню кланові Медведчука безальтернативно панувати на владному Олімпі протиставлено донецький клан — Кучма провів «консультації» з фракціями більшості, після чого запропонував на прем'єра кандидатуру донецького адміністратора Віктора Януковича.

Віктор Янукович на чолі Донецької області уже 5 років, тісно співпрацює з одним із найбагатших українських олігархів Ренатом Ахметовим (за свідченнями преси, його активи оцінюються в 1,7 мільярда ам. доларів). Заслуги Януковича перед гарантом значні — на президентських виборах область дала майже 53 % голосів, а на минулих парламентських — тотально проголосувала за прокучмівський блок. Та річ не тільки в цьому, а більше в тому, що Президент таким чином убиває аж трьох зайців — залучає на свій бік могутній донецький клан, знаходить протизагроз кланові Медведчука і дає можливість парламенту хоча б в одному принциповому питанні продемонструвати згоду і продемонструвати, що більшість так функціонує.

Коли ви читатимете цю статтю, вже буде відомо, чи набере кандидатура Януковича достатню кількість голосів — скоріше за все набере, хоч опозиційні фракції виступають різко проти. Ажте проведено серйозну ідеологічну «артпідготовку», спрямовану на обробку суспільної свідомості через ЗМІ, знову випробуванням методом «індивідуальної роботи» з депутатами мобілізуються необхідні для цього голоси.

Такі сьогодні політичні маневри існуючого режиму. Сумно, але, як завжди, на перше місце ставляться інтереси певних політичних кіл, а не України. І, як завжди, у програві будуть, на жаль, український народ та українські інтереси

Віталій КАРПЕНКО

ЗАВЖДИ СТОЯВ У ЧЕРЗІ

Одного дня 1942 року він побачив як просто над головою кружляли чотири літаки. Кружляли дуже малим колом. Побіг у бомбосховище, де сидів притиснувшись лівим вухом до мамки. Раптом так грюкнуло, що він заплющив очі й в очах з'явилася картина: палає чотириповерховий будинок, в будинку — самі лише стіни та отвори вікон.

Тільки, коли Анатолій Присяжнюк вже вчився у школі, десь у 5-му класі, виявилось, що погано чує на праве вухо і недочуває на ліве. Не чув свисту, співу птахів, “високих” голосів, шепоту. Гадав, що так і повинно бути, бо ж права рука сильніша за ліву, наприклад. А лікарі не наважувалися підтвердити мамі, що це справді могло бути від бомбардування, і навмисно придумували інший діагноз, казали, що це був, наприклад, отит.

Тому вже далі в житті Анатолія Андріановича усі його знання йшли, в основному, від читання. Вважає, що має від цієї вади слуху досить відчутну “компенсацію”. Природа ж часто компенсує людині, якщо та отримає чуттєве каліцтво. Цією компенсацією була можливість здогадуватись про майбутній вчинок, чи про слова, що хотіли мені сказати за секунди до цього, дуже гарна пам'ять (і зараз, як потрібно, може пригадати розмову з кимось у школі з друзями, вчителями). Дуже легко вчився, запам'ятовував безліч потрібних і не потрібних формул (алгебра, тригонометрія, фізика, хімія), віршів (і досі пам'ятає майже усі вірші, котрі “проходили” у школі), займався винаходами тощо.

Коли йому пропонували відновити слух через операцію (правда, без гарантії, що відновиться), відмовлявся, бо боявся, що його виведе з ладу багатоголосся гаму-шуму навколо, на що скаржилися рідні, знайомі. Багато, дуже багато, читав-ковтав усе: медицину, філософію, кримінальне право, художнє малювання тощо. І ще — шахи. Мав і розряд.

Його тато був щирий більшовик-комуніст. Поясню, що означає “щирий”. Коли надходила черга на отримання квартири, він казав на зборах, щоб її віддали сім'ї, де було гірше із житлом — називав прізвище. І так було не один раз. Відгукувався сам добровільно на всі призови партії і мама слідувала за ним. Завідував дитячим інтернатом — і все “тягав” туди. Якось йому доручили організувати продаж пива у бочках. Одного разу хлопець-продавець каже панові Андріану, що наторгував на суму більшу, ніж вартість пива у бочці — то що, питає, робити із зайвою сумою? Батько розхвилювався, порадився з кимось там, щоб віддати зайву суму у дитячий інтернат, і наказав продавцеві пива, щоб був точним у торгівлі. І тато, і мама Анатолія

самі виросли у дитячому інтернаті, а тому й його із сестричкою досить своєрідно готували до життя. У дорослому житті їх легко було обманути, вони не могли себе примусити казати людям неправду, і також поступалися чергами на щось, коли стояли у черзі в магазинах. Намагалися допомагати іншим і дуже старалися, щоб не завдавати комусь будь-якого клопоту щодо нас.

“ТИ ЧТО, БОЛЬНОЙ?”

Після школи Анатолія хотів вступити до Політехнічного інституту — це тоді було важко, але він іспитів не боявся, бо “знав усе”. Але через ваду слуху туди документів не прийняли і тоді вступив до Київського будівельного техні-

ЗНАЙТИ

куму (він був розташований на Львівській площі). Закінчив технікум із відмінним (“червоним”) дипломом, отримав від райкому партії грамоту “За активну участь...” (йй-же бо, не знаю за що! На зборах був щиро здивований, коли його викликали отримувати грамоту — у залі сміялися від його виразу обличчя). Стипендію не отримував, бо казали — твої батьки отримують зарплатню, як в середньому “заможні”. А треба казати, що відмінники повинні були отримувати стипендію підвищену.

Перша посада після технікуму — майстер на будівництві житлового будинку по вул. Повітрофлотський, що біля Повітрофлотського ж мосту.

Звільнили з посади майстра “за скороченням штату” (насправді, не годився командувати, не міг пити горілку з виконробом тощо. І до цього дня не п'є і не палить. І коли у якійсь компанії знушаються, кажуть, що їх не поважає. “ти что — больной?”, — він завжди відповідає: “саме тому, що здоровий”). Вчився на вечірньому відділенні Київського будівельного інституту. Відпустки на роботі не любив і його виганяли у відпустку, накопичену за 3—4 роки. Тоді йшов сам до райкому комсомолу і його направляли вожатим у піонерський табір. І так десь 7—10 сезонів.

“Діти і я дуже любили одне одного. Я був веселий, знав багато жартів, ігор, фокусів. Зарплатню вожатого я витрачав на “призи”, щоб робити своєму загону усілякі атракціони з призами.

У кар'єрі — став головним інженером Нормативно-дослідної станції у системі Мінерного

СРСР (будування атомних електростанцій), був на усіх АЕС, що тоді будувалися.

Членом КПРС не ставав, бо була черга для інтелігенції. Я особливо й не старався у кар'єрі: просто робив все залюбки, був “трудоголіком”, фахово, багато знав, гарно і легко писав усілякі матеріали, доклади, проекти постанов, ніким не командував — от мене і пересували на посаду вище”, — розповідає п. Анатолій.

ПЕРЕБУДУВАВСЯ

У 1988 році zorganizував виробничо-будівельний кооператив. Був одночасно пів-бухгалтера і пів-юриста, і плановим, і виробни-

Анатолій Присяжнюк

чим відділами. Одним словом, у штаті були тільки пів-бухгалтера (та й то тільки тому, що так вимагало законодавство), секретарка і п. Анатолій. За рік швидко стали на ноги. Ще б пак! Тоді на п'ять років надавали пільги — сплачували лише 5 відсотків податків! Вже наступного року вони так багато заробляли,

ДОЛЯ

що стало совісно перед іншими. “Самі, без усякої вказівки, взяли шефство над дитячим садком, що був у моєму дворі (туди ходили, тоді ще маленькі, мої онучата Валетка з Вовчиком). У першу чергу фінансували і зробили дитсадочку дах: зі склотканини на гермобутилі — а це на 10 років! Придбали дитсадочку мікроавтобус (РАФ — колишня швидка допомога). Постійно щось та купували їм. А ще, за списком райвиконкому, 11 пенсіонерів від нас отримували ще одну пенсію. А ще, раді самоврядування мого мікрорайону сплачували рахунки за картоплю та яблука для бідних. Так-так, був “диваком” у цій благодійності. Ні про яке “депутатство” й думки не було. Просто незручно було жити краще, ніж люди навколо та вже так мене виховали своїм прикладом мої батьки”, — згадує Анатолій Андріанович.

У 1991 році створив ще два малих підприємства і був їх директором. Але невдовзі діяльність і кооперативу, і цих МП була “заморожена” за “стандартної” для усіх його колег причини — державі на довгий термін вони стали не потрібними.

Пішов на пенсію. 42 роки стажу, ветеран праці. Але голова звикав працювати по 12—14 годин на добу. Двоє онучат (Валетка у 6-му класі, Вовчик — у 8-му) ще до школи були добре підготовлені з математичної логіки. Спілкувався з ними виключно українською мовою (їх батьки — виключно російською; так вже виростили їх). Заради них став навмисно з усіма спілкуватися і самоудосконалювати свою українську. На жаль, школа швидко “підстригла” юних математиків під один гребінець.

Переклав українською з російської десь 300—400 віршів. Перекладацька робота сподобалася і якимось допомагає йому знайти розвагу у вільний час і поживу голові. Та й дуже хотілося зарадити — зробити їй свій посильний внесок у становлення української, котрій так важко у нашій неукраїнській державі. Зокрема переклав 45 байок І. А. Крилова.

Багато хто з російськомовних кажуть йому, що “кумедно” читати переклади українською. Наприклад, “В лесу родилась елочка” чи “Не брани меня, родная” тощо. Бо ж так вони, ці вітани, багатьом ввійшли в пам'ять, що їх не можуть уже сприймати українською мовою. Проте здається, що наші дітлахи, молодь, з малих років звикнувши тільки до українського тексту цих пісень, коли підростуть і побачать ці пісні російською, сприйматимуть вже їх як “кумедні”.

Стефан КОСТКА

МОЄ ЯСНОВИДІННЯ, ТАКЕ

Здатність до “пророцтва” я набув, очевидно, через ушкодження слуху. Розвинулась зорова спостережливість і запам'ятовування деяких закономірностей у всьому: розвитку подій, поведінці людей, зв'язку зовнішності людини з її соціальним і психологічним статусом тощо.

Мав розвинутий “боковий зір”. Краєм ока помічав зміни кольору обличчя, тріпотіння жилки на шиї, мимовільні рухи голови, очей, вух, мікроскопічні зміни в розташуванні і русі предметів чи чогось іншого (ну, наприклад, муха промайнула майже ззаду мене, чи аркуш паперу ворухнувся десь неподалік на столі, чи хтось ледь-ледь намагається лише почати робити рух), наближаючі “біохвилі” (наприклад, із-за будинку, зачинених дверей — ось-ось хтось відчинить двері та вийде) тощо. Наприклад, розглядаючи фотографію людини 10-річної давності, якої ніколи не бачив, “пророкував” їй майбутнє, котре вже відбулося. Це щоб заробити довіру до мого пророцтва, а потім уже “про-рокувати” — по інших, сьогоднішніх фотографіях присутніх. Просив оточуючих не відповідати, не реагувати словами на моє буркотіння. Уголос перебирав варіанти “пророцтва” (здається, отут “собака зарита!”) — уголос: “... буде музикою чи художником...”, так — **музикою**, чи грати на піаніно, скрипці..., так, **на скрипці**..., мати дітей, не мати, одного, двох, одного, так — **двох** дітей, ... **дівчаток**, зараз живе на четвертому поверсі, на третьому..., так на **третьому** поверсі, **батько військовий**, мати, **мати... не знаю...**. І питав: “Далі продовжува-

ти? Чи багато набрехав?” У відповідь: “Та-а-а, розігруєте нас — про цю людину на фото все заздалегідь розпитали у когось...”.

Угадував 60—75 відсотків. Але ж бувало й інакше. Перебираючи ті ж самі “параметри” про себе (не вголос), повторюючи їх перелік, отримував якийсь інтуїтивний “резонанс-поштовх” у скронях, чи серці, “у душі”, як це буває при хвилюванні від чекання і відгук на здійснення чогось (щось схоже на реакцію, коли — “е! влучив!”). А перед тим, як “перебирав уголос”, десь позаду (чи у середині?) фото дуже швидко, майже миттєво, проходила (попереджую ж — усе й досі фантастика й для мене, але Ви ж розпитуєте!...) “кінохроніка варіантів майбутнього” (як це буває, коли ми, а це буває частіше, немовби чуємо у мозку якийсь голос) — залишалось “спіймати та вибрати варіант кадру” і “озвучити” його.

Жінки, як правило, бажали знати, що з ними буде через сім-десять років: хто-ким буде чоловік чи буде одиначка, чи розлучена, скільки дітей і хто, її професія, де буде жити (бо зараз у гуртожитку), здоров'я батьків тощо (але досить часто виникали побічні відповіді). Найчастіше просили дівчата, бо чоловіки соромилися (а як просили, то наодинці) і вважали все це “циганщиною”. Я теж так вважав, вважаю і зараз, хіба що “працював” без карт і “ліній долоні”, як цигани. Між іншим, дуже кортіло звернутися до циган по “сеанс” — подивитися, а яка “методика-технологія” у них? Але соромився цього “шарлатанства”; так і не звернувся.

“Сеанс” проходив так: чекав-намагався “викликати кінохроніку” з життя “клієнта”. Раз уже оця “хроніка” сама по собі інколи з'являлася у мене в ранні роки, то став уже і зловживати нею, “знахабнів” — намагався замовляти “це” силою волі. Кадри зовсім не підкорялися думкам, були хаотичні, зникали, “показували” усіляке “сміття”. Але в якийсь момент ішов “повтор кадру”, я його “зчитував”, обмірковував та “озвучував”, як здивоване припущення події чи малюнку життя. Наприклад, — “бачу”, що клієнт “іде з дівчиною та хлопцем” — отже буде мати... це її дити?, чи вік дітей відповідає терміну прогнозу. Ось так приблизно проходив “сеанс”.

Про “кінохроніку” — це вельми умовний аналог процесу. Припущення-озвучення виникає саме так — здивоване і зненацька для мене ж самого. Треба й самому прийти до тями, щоби насмілитись повторити вже вголос про “побачене”. І якщо дуже “вдивляєшся”, то й дуже втомлюєшся, бо боїшся просто “аби збрехати” заради слави. У цьому варіанті, коли все робиш тільки подумки, уявленням, за допомогою “кінохроніки”, то майже завжди з'являється момент якогось “резонансного поштовху” під час перебору “параметрів”, “факторів”, “кадрів”. (Повірте, отут я іронічно посміхаюся та “хмикаю”, точнісінько як і Ви, читаючи оце).

У фірмі, де працював, знали про мої “фокуси-пророцтва” по фотці (не без цього — ми, чоловіки, такі хвальки)... Доводилося поступатися, про-водити “сеанси”.

Але для себе, найчастіше, при

вирішенні особистих конфліктів це ставало у пригоді: наприклад, ані разу у житті так і не бився ні з ким, вирішував конфлікти тільки словами. Але не завжди це допомагало. Оце позичив у 90-х роках декільком людям гроші, а досі не віддають. У подружньому житті — “ясновидіння” не допомагало: якщо друга сторона не має бажання до діалогу, йде “гра в одні ворота”, “втрачається” голова, — справа таки йшла до розлучення. Бо звичайне миролюбство, поступки іноді сприймаються, як “капітуляція”; друга сторона нахабніє, “сїдає” на голову.

Інколи я зловживав “інтелектуальними фокусами” заради заробляння додаткового авторитету. Запропонував невістці записати у іншій кімнаті на папірці будь-яке число до двадцяти. Папірець скласти і тримати у своїй руці. А я вгадаю. На підлозі у коридорі квартирі (так вже було зручніше) розклав папір, намалював на ньому квадрат. Ми усі присіли навпочіпки, невістка зліва, майже ззаду, онучата переді мною. І я почав міркувати: “Та-ак. Задумане число знаходиться у групі (пиху на квадраті) від одиниці до семи, чи від восьми до п'ятнадцяти, чи після п'ятнадцяти... Ага, у першій групі. Один, два, три, чотири, п'ять, шість, сім... Так, сім!” Угадав. Тут, ясна справа, мав місце звичайніший фокус: боковий зір та спостереження за реакцією з мого “буркотіння”.

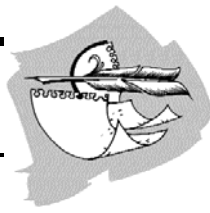
Найчастіше вродливі, статечні, донжуани, які йдуть “нарозхват” (у порівнянні з невродливими, миршавими, не донжуанами), — відстають у змаганні з ними у кар'єрі, менше

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

здібні до винахідництва, пам'яті, інтелектуальної роботи. Придивіться до людей навколо, зверніть увагу на зв'язок конституції тіла з розумом, прислухайтеся до їхнього мовлення, порівняйте статус, посаду; зверніть увагу на такий зв'язок у тих, кого показують по телебаченню (наприклад, у політиків, дипломатів, журналістів, артистів, спортсменів). Ви побачите-здогадаєтесь (якщо поставите собі таку мету — звертати увагу саме на цю сторону, на такий зв'язок), хто зробив свою кар'єру за допомогою “руки”, а хто — власним розумом. Боротьба за виживання, несприятливий статус особи з каліцтвом, форс-мажорні обставини життя вимагають від людини шукати вихід, щоб утвердитись або примусити інших поважати себе. Каліцтво вимагає від людини розвитку, тренування прихованих якостей, що сплять до пори не помічені і не затребувані. Мабуть, Ви бачили по телебаченню індуса без рук по плечі — він став майстром з ремонту годинників (пальцями ніг!). Про сліпу бабусю Вангу — Ви знаєте, авжеж. Біда навчить — каже народна мудрість. Тільки треба старанно вчитися.

Анатолій ПРИСЯЖНЮК

Микола КАРПЕНКО

І УСМІХНЕТЬСЯ ЛІТНІЙ ЧОЛОВІК

* * *

Останній місяць теплої зими
в холодну весну звільна переходить...
Та хміль весняний

все ж таки забродить
в березах юних;
і заб'є крильми
весняний птах

у небі понад ними,
і молоком запахе із левад...
Город зітхне,
воскресне раптом сад,
і вишняки озвуться позивними!..

І в тілі теж немов забродить сік —
той хміль беріз, що в небо зашуміли, —
і оживе, і стрепенеться тіло,
і усміхнеться літній чоловік...

* * *

Одним ланцям давно ми скуті —
ланцям, протягнутим з війни...
Вертаєм дати призабуті
з минушини, із давнини.

Нам є з тобою що згадати,
над чим подумать, помовчать,
всміхнутися і заридати,
і, як від болю, закричать.

Отим німим беззвучним криком,
коли й сльоза не помага...
Минув наш вік з двадцятим віком.
Дорогу тінь перебіга...

Де наша стежка до спасіння?
Де слава наших поколінь?..

Взаємного нерозуміння
на душу нам лягає тінь.

Вертаєм дати призабуті
з минушини, із давнини...
Одним ланцем давно ми скуті —
ланцем, протягнутим з війни...

Там жодну ланку не порушить —
ми в тім любов'ю присяглись.
...Колись той ланець нас задушить,
або врятує нас колись...

* * *

Там, де Славути горнеться до кручі,
ряд осокорів стали на горі...
Вже много літ пливе повз них Ревучий —
його вітають велетні старі.

Вони вітри північні переймають,
щоб затишком наповнилась гора,
вони корінням береги тримають,
а руки простягають до Дніпра.

Все тягнуться, кремезні й білокорі,
до славної-преславної води —
поспівчувати й допомогти у горі
та відвернуть хоч крихітку біди
від хворого Чорнобилем Славути...

В них, осокорів, пам'ять ще жива,
як можна було з хвилі зачерпнути —
посмакувати з пригорщі питва...

Вони її, ту пам'ять, зберігають,
бажаючи Ревучому добра, —

і віти, наче руки, простягають,
і горнуться, і линуть до Дніпра.

* * *

Предок наш здавен звивав до лану —
не в сусіда відвойовував харчі:
правітчизну нашу — Оріяну —
населяли орії чи орачі.

Землеробству і дітей навчили —
потяглася борозна за виднокруг!..
Для роботи коней приручили,
а ще винайшли і колесо, і плуг.

То вже згодом, із чужої волі,
як несите налітало вороння,
предок плуга залишав у полі —
і для битви переучував коня.

Знав: наука — і одна, і друга —
хліб дає йому, з неволі вируча...
Так і жив — поміж меча і плуга,
поміж плуга хліборобського й меча.

* * *

Пригадаєм давай та й по многих літах
те найперше побачення наше...
Мене доля носила по далеких світах,
твоя доля складалась інакше.

Чом не стрів я тебе, як додому вернувся
у шинелі солдатського крою?..
Ти дісталась комусь...

Я дістався комусь...
Розділило життя, як горою.

Вже здавалось, навіки покласься межа —
не порушить і не розорати...
Але ж я не чужий,

але ж ти не чужа
тій стежині від клубу до хати!

І спішила вона, і спиналась вона
поміж нас на ту гору високу —
і вступалась стежці земна далина,
і потроху скорялась щороку.

Як зв'язківець отой, що розриву шука
і знаходить на кабельній ниті, —
так шукала вона, та стежина легка,
двох людей на широкому світі.

І знайшла, і звела та й по многих літах,
пригадала побачення наше, —
хоч носило мене по далеких світах,
а тобі повелося інакше.

І зітхнула вона. І лягла нам до ніг.
І прослалась у рідне роздолля...
На стежині отій — наш святий оберіг,
все, чого напропорчила доля.

Хай міняється світ, хай бунтується світ, —
будем вічно її пам'ятати,
Аріаднину нить із клубка наших літ —
ту стежину від клубу до хати...

* * *

Якби не той багрянолиций празник,
якби ти не зустрілася мені, —
і вогнище давно б моє погасло,
і попіл засинів би на вогні.

І не прибігла б стежечка до стежки,
холодним буднем видалось життя,
і дотлівали б, ніби головешки,
в душі моїй пригаслі почуття...

ЕКСПРОМТ

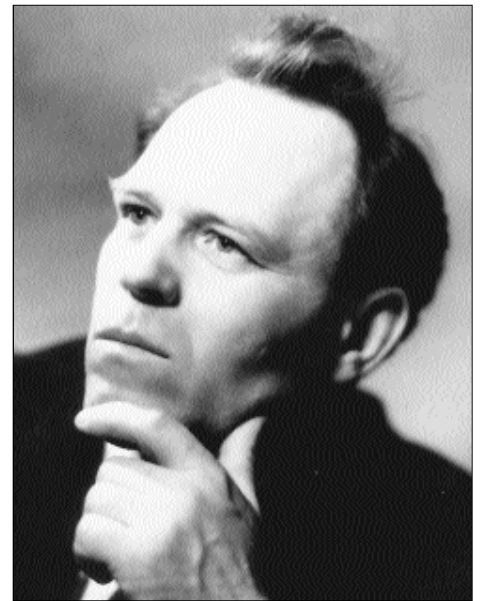
...Я поглядом провів тебе до хати,
я задивився на твою ходу,
на тебе всю, стрімку і молоду,
яку мені, на щастя чи біду,
судилося зустріти і покохати...

Живи, лебідко, радуйся і йди
Назустріч дню, де сонечко не в хмарі,
і хліб любові розділи у парі
і сіль, і кухоль чистої води...

* * *

Колись навколо каменя-чурила
святий вогонь збирав сім'ю-рідню —
і жив там Чур, як добрих духів сила,
як оборонець роду і вогню...

Із віку в вік так проростає правда,
і не лишають батьківських осель

весни й життя богиня — ніжна Лада,
бог місяця й кохання — добрий Лель.

* * *

До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світи,
яким ще словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?

З якого кликать сновидіння,
з яких надій навігядать
те передим'я-поосіння?
Хіба згадать і заридать...

Одне лиш знаємо: то ми,
то ми були таки насправді —
найпершому цілунку раді
із повоєнної зими!

Як треба мало на землі:
якоїсь скромної події,
та поцілунку, та надії —
щоб серце квітнуло в теплі!

Як треба мало й для жалю,
коли втрачаємо усе це —
і серця не дозветься серце,
аби сказати йому: люблю!..

Отак від щастя до біди —
як треба дивовижно мало:
учора квітло й раювало,
а нині — жаль і холоди...

А там і літо осені:
а там і знову до зими —
звідкіль і починались ми,
моя любов, моя надіє!

...До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світи,
яким же словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?..

* * *

Пізнім віком своїм не хвались:
Добрий сміх — не за вітром полова...
Світло й мудро звучав він колись
на гарячих вустах твого слова!

А пісні, а та ніжна струна,
що в твоєму рядку оживала, —
чи сама обірвалась вона,
чи зажура її обірвала?..

Загойдало буденне й дрібне,
збило з курсу мою бригадину...
Тільки вгледів я зірку єдину —
і вона врятувала мене!

І вона повернула мені
і моему вже пізньому віршу
почуття, що їх знають пісні,
і в піснях тих струну найніжнішу...

Поклонюсь небесам і зіркам —
вічній схованці блискавки й грому:
я тебе і себе відшукав,
щоб з'єднатись в сузір'ї одному!

там для кожного місця стає,
там часу вистає розмові,
а усмінене слово моє,
якщо й плаче, —
то плаче з любові...

З того далекого 1968 року Микола Олексійович запам'ятався дуже захопленим, — він тривалий час переживав, що тодішнє керівництво Спілки не зважило на його прохання і надало йому лише однокімнатну квартиру, де не було місця для великої книгозбірні, тому й змушений був виділити для неї кухню. Усі ми, найближчі сусіди, співчували йому і намагалися хоча б чимось допомогти, адже він відмовився від плити кухонної і хоча ходив обідати до їдальні, що містилася неподалік у Міністерстві сільського господарства, постійно перебував під загрозою погіршення здоров'я.

А то бачу, сусіда наче просвітів, запросив мене до себе і каже, що хоче подивувати, але з єдиною умовою, щоб я був уважним слухачем. Микола Олексійович читав:

*Дошч іде в Сант-Яго
Темненької ночі.
Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...*

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки "Мадригаль містови Сант-Яго". Далі звучали "Співанка про Богородичку-мореходочку" та інші вірші галицького циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: "Ходімо тихонько берегом до броду", "Штири воли, як соколи", "Несут шкляні голубойки", "Ходіте, легіні, із гір і з долин" та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. Потім він запитав: "Як вважаєте, Олесю, ви ж галичанин, чи виправдані тут вживання слів галицької говірки?" Мені було приємно, що такий авторитетний майстер радиться зі мною, молодим письменником, і я, звичайно, висловив своє цілковите схвалення. "От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу, — сказав наостанку Микола Олексійович.

На його робочому столі, на підвіконні, на стільцях, та, власне, скрізь в кімнаті лежали рукописи, верстки. Тоді він жив передчуттям виходу у світ одностомника лірики Лорки у видавництві "Дніпро". Поява цієї книжки, як і одностомника творів Й.-В. Гете в серії "Шкільна бібліотека" у видавництві "Молодь", де було вміщено знаменитого "Фауста" у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві. Для нас, тодішньої творчої молоді, це дорівнювало ще одному інституті майстерності поетичного слова.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в пообідню пору, а ще частіше — надвечір'я збиралися у парку Слави і, рушаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і

багатьох нині сущих. Микола Олексійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелігент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра. Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти.

Якось до мене загостювали брати Григорій і Ярослав, і трапилася нагода познайомити їх із Миколою Олексійовичем. Довідавшись, що Григорій — інженер-бу-

написати свої спогади про добро і завжди привітного сусіда. Та й уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму.

Як інтелігент, Микола Олексійович умів щиро, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших привітав мене в 1968 році із виходом роману "Грань", який наступного року перевидали в СІІА, також із появою моєї статті "Собори душ людських" про роман Олеса Гон-

Якось ми розмовляли з ним на цю тему, відчувалося, що він і не скаржитися (молодих можна теж зрозуміти), але завжди якось тяжко зітхав, похитуючи головою: "На жаль, Олесю, я і нині не зробив те, що запланував собі..."

Ще більше часу відбирали приховані недобррозичливці, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй квартирі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марну-

розповісти, хто ми є насправді, і нині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці, вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося, із виразу обличчя було видно, як йому погано. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. У той час і я нездужав, готувався до операції та все ж, домовившись із лікарем, поїхав у інший кінець міста і провідав Миколу Олексійовича в лікарні. Він лежав на крайньому ліжку біля стіни і йому було важко повернутися. Бачачи, як він страждає, я не стомлювався його зайвими запитаннями, але він сам поцікавився моїм здоров'ям, побажав успішної операції, сказав на прощання: "Не падайте духом, Олесю!" І не думалося, що то наша остання зустріч. Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Я говорив від імені сусідів з нашого будинку. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої непоправної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

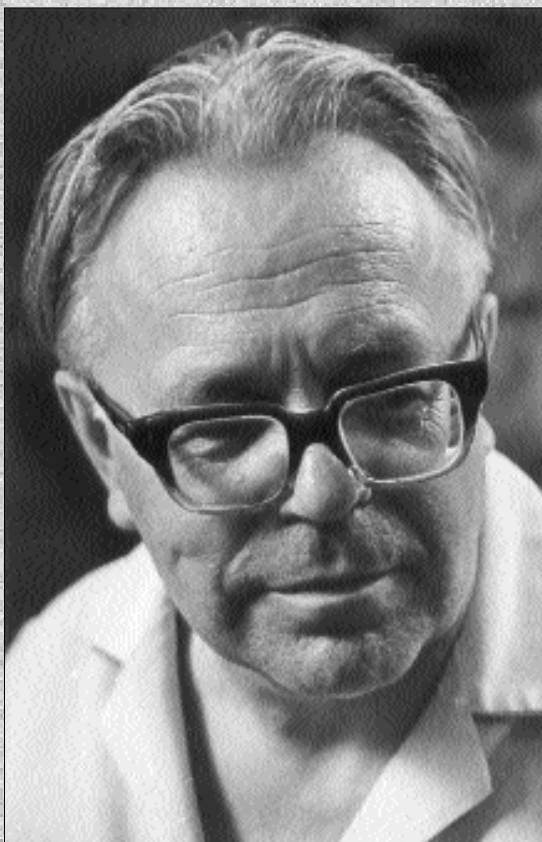
Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кролевці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексівна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: "Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить найкраще передати книгозбірню науковій бібліотеці". Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорошенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку "Книгозбірня Миколи Лукаша". Невдовзі така печатка була виготовлена і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: "Ой і багато тих книг у Миколи..." Це була нелегка праця, але саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віриться, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

Олесь ПУПІЙ

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧІЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. Відразу хочу сказати, що ми дуже поважали один одного, але разом з тим не належали до кола найближчих друзів. Знаючи, який дорогий час у Миколи Олексійовича, я намагався зайвий раз не турбувати його, то того ж ми і так часто бачилися. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та, зважаючи на різні причини, розповім наразі тільки про декілька епізодів.

дівельник і очолює реставраційне управління у Львові, він одразу заговорив про унікальність цієї роботи за нинішніх умов, адже треба зберігати хоч те, що доля нам залишила. Микола Олексійович щиро радів і Ярославу-кінорежисеру, з похвалою відгукувався про його фільми "Хліб дитинства мого" і "Данило — князь Галицький", а згодом не раз запитував мене, над яким новим фільмом він працює, навіть підказував цікаві сюжети для сценаріїв, радив екранізувати українську класику.

Як то буває у сусідів, ми часто заходили один до одного, щоб позичити необхідну книжку, довідник, словник чи в господарських справах, не раз дивилися по телевізору передачі про футбольні зустрічі, а Микола Олексійович був щирим, справжнім уболівальником. У перервах розмовляв він із моїми синами, цікавився, як вчать, підтримував перші успіхи Ярослава у малюванні. Микола Олексійович переживав разом із нами, коли наші хлопці пішли служити до війська і радів їхньому поверненню додому. Завжди він умів знайти потрібні сердечні слова, якими прихилив до себе моїх синів, врешті вони могли б самі

чара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети "Літературна Україна" і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, по-батьківському став заспокоювати: "Олесю, не переживайте, ви вчинили правильно і мужньо. Ви нині серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів "Собор", це — виклик системі. Проминуть роки і ви будете пишати своєю статтею. А робота знайдеться..." Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню "окупували" книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без попередження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години.

Час пустими балачками. Внаслідок до мого сусіда один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив на підпиту і після безуспішного гримання у двері, став погрожувати: "Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чувеш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні..." Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: "Ах ти, петлюривець... я тобі ще устрою". Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича. Але той приблуда тільки зрадів моїй появі і став горлати ще голосніше: "А, так ти тут живеш, бандерівець?! Ану впусти, зараз я з тобою поговорю".

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зітхаючи: "Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою". І справді ще не раз появлявся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до "петлюривця", то до "бандерівця", погрожуючи всім

В ІМ'Я ІДЕЇ

Наші й чужинські етносоціологи, етнографи, демографи найчастіше описують українців (як цілість, як націю) неквапливими, мрійливими, незлобливими, довірливими, прихильними до чужинців, помірно роботязкими, терплячими, толерантними. Кажуть, що завдяки цим рисам ми вижили після нищівного вторгнення монгольських орд хана Батия у 1240 році на нашу середньовічну Батьківщину — Київську Русь-Україну. Інші кажуть, мовляв, вижили то вижили, але натерли великого мозоля на потилиці від чужинських ярем (монгольських, татарських, литовських, польських, австрійських, угорських, а найбільше — від московитських), тому так повільно оживаємо тепер, коли, на решті, виборили самостійність, державну незалежність. Усі ці описи можна сприймати на віру і навіть під оглядом серйозного наукового обґрунтування, але тільки у вимірі нашої багатомільйонної спільноти, але аж ніяк не у відношенні до численних особистостей, які, хоч і складали меншість нації, але були її “моторами”, її пробивною силою, будителями від колоніальної сплячки.

Тут ми знайдемо гарячі натури, самовідданих подвижників, гнівних звинувачувачів, хоробрих лицарів, полум'яних промовців, глибокодумних філософів — тобто таких, що аж ніяк не вписуються в типовий портрет типового українця. Не знаю, хто більшою мірою допоміг нам вижити за ці 750 років (1240—1990) невинної борні за національне буття, — чи некваплива, неповоротка маса більшості, чи ці полум'яні, несамовиті одиниці-генії. Можливо, одні були базою, а другі надбудовою, що й надало нам феноменальної стійкості на цій відкритій усім вітрам історії благодатній землі.

Яскравою ілюстрацією може бути минуле двадцяте століття. Тепер багато трагедій розкрито, але ще не всі. Нація було поставлено на грань зникнення, але вона вижила! Сталося диво. Після усіх пережитих жажів сьогодні Україна є державою, в якій кількісно питома вага громадян корінної нації (близько 80%) є найбільшою серед інших держав на європейському континенті. Істинно пророчі слова сказав Тарас Шевченко: “Вона знову оживає і сміється знову!”

Хай ми не такі проворні, як наші сусіди в Європі чи деінде, але наші провідники на терені праці й інтелекту значно компенсували цю рису своїм гуманізмом. Часто Господь посилає цим подвижникам праці ще й довгий вік, як-от видатному вченому і духовному пастеру Іванові Огієнку, який аж у 58-му віці прийняв спочатку чернечий постриг під ім'ям Іларіона, потім був хіротонізований на єпископа, підвищений до сану архієпископа, а відтак і до митрополита. Він прожив 90 років (1882—1972). Здавалося б: що можна зробити видатного в сані архієрея після 58-ми років, тобто на порозі старості? Адже

ЕПІСТОЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ОГІЄНКА

(З приводу публікації його листів за 1907—1968 роки)

це час, коли треба більше відпочивати, ніж працювати. Тим часом, у випадку з владикою Іларіоном Огієнком сталося так, що найбільше подвижництво у праці він продемонстрував між 60-ма і 90-ма роками життя. Сталося так тому, що перед посвятою себе Церкві він понад 40 років, з ранньої юності, готувався нести свого важкого хреста в сані архієрея. Він був упродовж кращих літ молодості цілком світською людиною, займався науково-дослідною, педагогічною працею, був членом Уряду УНР. Він здобув належні академічні кваліфікації — доктора філософії та професора, і навіть пізніше на титулах своїх книг з богослов'я, догматики, історії Церкви ставив після свого архієрейського імені “митрополит Іларіон”, в дужках — “проф. д-р Іван Огієнко”. Не часто духовні особи ставлять після своїх освячених імен суто світські регалії. А Огієнко ставив — і в цьому він був оригінальним, як і в багатьох інших речах.

А коло його інтересів було правді гідним енциклопедиста. У передмові до рецензованої книги перелік його професійних і громадських звань займає мало не цілий абзац: “Єрарх Української Православної Церкви, перекладач українською мовою Святого Письма, відомий учений, педагог, публіцист, архівознавець, книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, бібліофіл, визначний державотворець доби Директорії, член Уряду УНР в Україні й на еміграції, громадський діяч, поет, драматург, редактор, меценат, видавець, науковець-філолог і філософ”. Від себе додає: це перелік тільки основних напрямів його діяльності. Коли ж звернути погляд у бік його богословських зацікавлень, то можна перерахувати не менший абзац його духовних професій, хоча б найважливіших: основна богослов'я, гомілетика (мистецтво церковної проповіді), апологетика (корпус доказів про буття Бога й істинності християнського віровчення), біблійна історія, історія Вселенської й Української Церков, патристика (святі отці Ранняї Церкви), літургіка, канонічне право, церковна археологія, катехізис, монахознавство, герменевтика (правила пояснень священних догматів). Хай не в усіх цих богословських предметах митрополит Іларіон зробив якісь великі відкриття (адже богословським наукам близько двох тисяч років, і основні постулати вже досліджені), проте дивом є вже сам факт, що він у своїх письмових працях і усних промовах та проповідях безпосередньо торкався цих предметів. Тобто він був фахівцем у кожній з них і мав судження професіонала, а не аматора.

Україна відкрила Огієнка тільки після проголошення незалежності. До 1990 року його ім'я було під суворою забороною. Лиш у деяких замовлених ЦК КПУ й КДБ книжках його згадували в неймовірно лайливих словах і прокляттях. Воно й не дивно: митрополит Іларіон був не просто емігрантом, а видатним емігрантом, натхненником боротьби всіх порядних українців проти комуно-большевицького режиму. Він подавав свій голос правди спочатку з Польщі, Австрії, Швейцарії, а з 1947 року й до кінця життя — з Канади. Природно, що провідники комуністичної ідеології в Україні не могли інакше, а тільки лайкою, характеризувати Огієнка. Він-бо був ім особливо ненависний, бо знав їхнє нутро, аналізував їхню чорну природу як мудрий учений, досвід-

чений політик і проникливий християнин.

НАСЛІДКИ ПОДВИЖНИЦТВА

На терені ідей в Україні упродовж останніх десяти років сталися справді корінні зміни, якщо після такого несамовитого відкидання Огієнка і його праць ми сьогодні маємо низку вчених, які спеціально досліджують колосальну спадщину цього діяча. Про нього захищено докторські й кандидатські дисертації, написано з десяток грубих книг, сотні статей і есе. Автор цих рядків чи не перший в Україні написав до 110-річчя від дня народження Івана Огієнка велику, на цілу спальт, статтю в газеті “Літературна Україна” (16 січня 1992 року). Мені тоді були погрози; на письмовому столі на місці моєї праці я знаходив анонімні записки з обіцянками помсти за написання статті “про фанатика і мракобіса”. Тепер я можу пишати, що з тієї статті фактично почалося українське огієнкознавство у нас в незалежній Україні. Дякувати Богу, більшість дослідників Огієнка, які за цей час написали грубі книги й дисертації, не обходять увагою цієї статті як першої об'єктивної публікації про нашого подвижника.

І ось напередодні 120-ї річниці від дня народження Огієнка з'явився том його епістолярної спадщини за шість десятиліть — з 1907 до 1968 року. У підготовку кількох сотень опублікованих у книзі листів доклали великої праці вчені кількох академічних інститутів Національної Академії наук України, Державного комітету архівів України, Науково-дослідного інституту архівної справи та джерелознавства. Їхні прізвища зазначені на звороті титульного аркуша цієї великої книги, яка має солідний формат 60x84/8, надрукована на гарному білому папері і добре оформлена з дизайнерського та друкарського погляду. Правду кажучи, для мене сам факт виходу у світ листування Івана Огієнка є великою приємністю і не меншою дивиною. Бо я бачив усі ці стоси листів у Вінніпезі 1989 року, в архіві нашого великого пастиря. З січня до червня 1989 року я викладав історію українського мистецтва в Альбертському університеті в Едмонтоні як запрошений професор. На весняні канікули вилетів з Едмонта у Вінніпег (7—11 квітня 1989 року), щоб вивчити поближче творчість знаменитого скульптора Леоніда Молодожаніна, про якого починав тоді писати монографію. Мешкав я при українській православної консисторії, часто зустрічався зі священиками і його блаженством митрополитом Вінніпезьким і всієї Канади Василієм Федаком. Владика Василій подарував мені канадське факсимільне перевидання Острозької Біблії 1581 р., а коли довідався, що я земляк митрополита Іларіона Огієнка з Житомирщини, сам особисто, в супроводі священиків Степана Ярмуса, Тимофія Міненка і відомої громадської діячки Анни Фігус-Ралько повів мене у своєрідне Огієнкове “святее святе” — у приміщення, де зберігався його архів. З того квітневого дня 1989 року я виніс уявлення, що титанами праці були не тільки блаженний Августин з його колосальним трактатом “Про місто Боже”, Тома Аквінський з його “Сумою теології”, Мікельанджело Буонароті з його розписами Сікстинської капели, Іван Франко з його ста томами творів: титаном праці був і Огієнко!

ДОСЛІДНИКИ

МОЖУТЬ РАДІТИ!

Тоді у Вінніпезі я не міг повірити, що ця його рукописна спадщина, а особливо його епістолярія, колись потрапить в Україну, а тим більше буде в найближче півстоліття видана. Але саме так сталося. І ось перед нами — том його листів. Починається він з листа 25-річного студента Київського університету святого Володимира Івана Огієнка до професора Миколи Сумцова від 2 лютого 1907 року з проханням позичити йому працю Сумцова про видатного релігійного діяча України XVII ст. Йоанікія Галатювського, бо й він, студент Огієнко, пише роботу про Галатювського. А закінчується том листом митрополита Іларіона Огієнка (з приписом: “Кличу Боже благословення на всіх вас і на вашу працю — ваш постійний богомолець”) до Управи вінніпезького товариства “Волинь” з проханням “зайнятися опікою фондів моїх праць (а разом з листом було 13 великих рукописів книг, назви яких митрополит перераховує в цьому листі. — Д. С.), виданих Видавничою комісією, Ініціативним комітетом і Товариством “Волинь”.

І це знамениті, що початок і кінець епістолярії Огієнка — по суті про те саме: про науку, про знання, про Україну. Покликання цієї людини не змінилися за шість десятиліть. Він збирав духовний врожай по зернині, і за довгий свій вік назбирав цілі засіки добірного духовного хліба.

Звичайно, у томі є багато листів іншого змісту, поза наукою, поза богослов'ям. Тут і актуальні політичні питання в роки, коли Огієнко був членом Уряду Симона Петлюри, тут і нагальні, гострі питання влаштування побуту воїків Армії УНР у Польщі в перші роки еміграції і багато-багато іншого. Навіть важко охопити в думці коло тих проблем, які хвилювали Огієнка упродовж його довгого життя. Листи, щоденники, спогади видатних особистостей тим і цінні, що вони дають повноту подій, завершеність процесів — подібно до того, як ма-

ляр картини за допомогою лесировок вимальовує дрібні деталі, що надають творові завершеності і краси.

Українська епістолярія і мемуаристика досить бідні. В умовах тоталітарних режимів люди боялися публікувати свої приватні листи, щоденники і спогади, бо там вони писали ніким не цензуровану правду, а за правду тяжко карали. Тому публікація листування митрополита Іларіона Огієнка — видатна подія в українській науці і культурі. Упорядники тому Володимир Ляхоцький, Наталія Московченко й Ірина Преловська багато потрудилися над списками й написали до них дві вступні статті. Хоч значна частина листів митрополита надійшла з Канади — і в цьому безперечно заслуга вінніпезького священика Тимофія Міненка та його дружини Анастасії, — проте довірене листування проф. Івана Огієнка збереглося в Україні, було розпорошене по різних архівах і приватних особах. Упорядники все зібрали (уявіть собі, читачу, скільки на те пішло часу і праці!), проаналізували, поставили в хронологічний ряд, написали коментарі до імен, назв, подій, склали різні покажчики, словники, скорочення. Поїздки у Вінніпег проф. д-ра Миколи Тимошика, який написав дві монографії про Огієнка, налагодив зв'язки з опікунами спадщини митрополита, переконав у необхідності передавати неопубліковані Огієнкові матеріали в Україну, теж важливі дуже багато в тому, що ці листи тепер доступні дослідникам.

Зрештою, фастівський міський голова Оксана Власенко і фастівський підприємець Сергій Соколов частину коштів для опублікування книги, — це теж добрий вчинок у дусі давньої української меценатської традиції. Адже колись вся українка робилася на приватні пожертви, і золотий фонд нашої культури й духовності складався з особистих внесків. Національне Огієнкознавство з виходом у світ цього тому зробило значний крок уперед.

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор богословських і філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської Духовної Академії

МАЄМО ДОПОМОГТИ ПРАВДІ!

Коли п. Вітренко, змагаючись за президентське крісло, виступала у нашому місті, вона запевняла, що тільки надання російській мові статусу державної забезпечить мир і злагоду у міжнародних стосунках. Лукавила пані Наталія, ой лукавила. Який мир може бути у ситуації, коли гість зайшов до вашої хати і випхав вас з-за столу? Станете ви “заради миру” скромно біля дверей, опустивши очі долу, чи візьмете до рук дрюка? Не знаю, чим п. Медведчук виправдовує свою надмірну прихильність до російської мови, знаю тільки, що вони обоє використовують мовне питання у політичних цілях. Як показали вибори, національна зрада не принесла їм очікуваних високих політичних дивідендів.

А запорукою миру на нашій землі є не подальша дискримінація титульної нації, не приховування історичної правди та погодження з Москвою того, які сторінки нашої історії можна показати нам, а відкритість і правда. Росія повинна сказати, які злочини вчинили кремлівські правителі проти українського народу, назвати число жертв голодоморів, репресій, переселень і т.ін. І вибачитися!

*“Это нужно не мертвым,
Это нужно живым”.*

ЛИСТ ЧИТАЧА ДО ДРУКУ

Не тим чемним і порядним етнічним росіянам, які говорять: “Мне бывает стыдно, что я русская”, а тим шовіністичним невігласам, котрі думають, що “Россия сохранила Украину”, за що ми маємо вік їм дякувати і зберігати їхні привілеї.

Якби вони читали історію, то не приписували б собі усю славу, бо половину України Росія віддала Польщі “на хранение”, ще й Угорщині шматочок дістався.

Пропоную почати збирання підписів під вимогою офіційного вибачення Росії (це буде якраз на часі, враховуючи рік Росії в Україні, що наближається) і відкликання президентського указу про відзначення річниці Переяславської угоди. Союз із Росією був лише меншим із зол. На ті часи, бо коли враховувати наші втрати у XX ст., то хто його знає. Хай про це скажуть вчені, а ми, громадянськість, повинні простежити, щоб політики не плуталися у них під ногами і не вигадували, буцімто знання історії призведе до загострення міжнародних стосунків. Саме відкритість і правда сприятиме їх поліпшенню, бо допоможе поховати все негативне, що було в минулому, і почати наші стосунки з Росією з чистого аркуша.

Галина САГАТЮК

Коліс давним-давно (напередодні трагічної колективізації 29-го року) я малим хлопцем разом із бабою Марією ходив на прощу у Києво-Печерську лавру. Окрім храму, побував у підземних галереях, де зберігалися мощі християнських святих від X сторіччя. В одній із могильних ніш, прикритій прозорим склом і ледь освітленій свічкою, побачив загорнуті в траурно-чорні одіяння мощі, які ніби випромінювали енергію, породжували в моїй душі якесь незбагненне сум'яття. Ця згадка ожила під час читання "Руського літопису" (К. — "Дніпро". — 1989), в якому вміщено Несторів звід "Повісті минулих літ" від 860 до 1111 року.

Із відомих причин в Україні ніколи не було ладу з літописами, тим паче немає його й тепер. Видавалися літописи вряди-годи або й зовсім не видавалися, залежно від кон'юнктури... Пересічний український інтелігент мало що знає про Лаврентіївський, Іпатіївський, Київський чи Галицько-Волинський літописи, і марно зосереджувати його увагу на деталях, якщо неправильні вихідні методологічні засади. А йдеться ж бо насамперед про національну ідею — фундамент українського світогляду. Без історичної самосвідомості не може бути ні розвинутої культури, ні здорової моралі, ні людської гідності.

Історія, як відомо, це процес не ізольований від інших діючих законів у об'єктивному світі. Історичні події — як давні, так і новітні — органічно вписані в контекст планетарного і космічного середовища, котре безпосередньо впливає на життя і вчинки індивідів, народів, груп, суспільних структур тощо. Інакше кажучи, глобальний аналіз історії можливий лише при всеоб'ємному застосуванні теорії біосфери і ноосфери — цього дивовижного, як і Фройдів психоаналіз, епохального відкриття XX сторіччя.

Літописи України цілком надаються до відповідного археографічного і евристичного застосування. Чи то йдеться про всілякі знамення, так звані дива, чи то про незбагненні чудеса природи, ми бачимо, що в літописах вони тісно пов'язані з історичними фактами і подіями. Питається: так що це — космічна закономірність чи звичайна фіксація типових ноосферних знаків?

Термін ноосфера (лат. noos — "розум" + сфера) завдяки авторитету академіка В. І. Вернадського (1863 – 1945) вперше прийшов у 20-х роках із Франції. Під дією космічної і земної енергій формується біосфера — пла-

У ПОЛІ ЗОРУ КОСМОСУ

ПРО КОРИСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛІТОПИСІВ

нетарна колонія поширення життя, взятого в минулому, теперішньому і майбутньому. Потім під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан — ноосферу (сферу розуму). При цьому така перебудова біосфери — натуральний природний процес. Володимир Вернадський вважав, що всяка творчість — реальна енергетична сила, а наукова думка — планетне явище, яке безпосередньо впливає на хід історичного процесу і на ідеологічні домінанти. На думку вченого, наукова праця — геологічний фактор, зумовлений розвитком біосфери.

Сучасна наука продовжує поглиблене дослідження біосфери і ноосфери, згадаймо хоч би так звані торсинові ("скручені") поля, що сприяють моментальному поширенню будь-якої інформації. Пов'язуючи в одне ціле всі рівні природної ієрархії, вони дають можливість природним чином пояснити багато незрозумілих досі явищ. Окрім того, торсинова теорія світобудови передбачає безперервне накопичення інформації у Всесвіті, її миттєве поширення і можливість зчитування розумною істотою в будь-якій точці Космосу. Ба більше, за законами голографії (винахід недавньої пори), будь-яка матеріальна мікроскопічна структура містить і уможлиблює відтворення інформації про всю світобудову.

Локальні психічні утворення з належними вакуумно-флуктуаційними властивостями, прив'язані до окремого індивіду або групи, не зникають цілковито після смерті і акумулюються в околицях Землі, Сонячної системи і, можливо, далеко за її межами. Щоб переконатися

в цьому, досить поглянути на внутрішній феномен — сновидіння. Наперекір закономірним відчуттям і сприйняттям, ми бачимо себе уві сні мовби зсторонь. Отже, душа — енергетична структура локального порядку — може, саме через те після смерті людини покидає тіло і деякий час (перші 9 днів) перебуває поблизу нього, продовжуючи жити напівсамотнім життям, і тільки через 40 днів зливається із загальним енергоінформаційним простором Всесвіту. Таким чином, як бачимо, у наявності прямий зв'язок із Космосом, який, відповідно до властивих йому об'єктивних закономірностей, програмує, власне, схему взаємодії відсталого, живого і психічного. Інакше кажучи, і в Космосі, і в безмежному його енергоінформаційному полі наявні канали постійного взаємозв'язку з усім живим і розумним. До речі, це явище завжди усвідомлювалося, діставало закодоване вираження у розмаїтих видіннях і знаменнях, поставало у вигляді одкровень, інтуїтивних творчих осянь та екстазу.

Глибинне енергоінформаційне поле Всесвіту кодує і зберігає у вигляді голограм будь-яку інформацію, що надходить від живих і неживих структур. Але інформація не зберігається пасивно, а збирається, перероблюється і передається в потрібних дозах, у потрібний час і в необхідному напрямі. Процеси ці неможливі без неперервного енергетичного мислення й інформаційного коловороту, в русі якого виникають стійкі змістові структури, що зберігаються і передаються від одних носіїв (живих і неживих) до інших. До речі, це стосується і Слова, котре, як ми знаємо, незнищенне.

Всесвіт безперервно породжує і накопичує різної якості інформацію, включаючи і Слово. Літописці України-Руси це прекрасно розуміли. Так, у "Житії Костянтина Філософа" (Кирила) написано: "Заповідь — світільник закону і світло. Скажи мудрості: "Ти сестра моя" і розум назви рідним твоїм. Мудрість сіє сильніше сонця, і якщо ти візьмеш її за дружину — багатьох лих позбудишся при її допомозі". У наявному сенсі Слово — розкодована інформація на фізичному рівні, включаючи і глибинний. Священні слова літописець поєднує в одному акті, зливаючи думку і слово, безпосередньо виходить в енергоінформаційне поле, звідки дістає необхідне психологічне і моральне живлення. Екстатичні акти (молитовний екстаз, благодать, катарсис, заспокоєння тощо) безпосередньо пов'язують людину з ноосферою. За такою ж приблизно схемою в ноосфері виникає позитивна або негативна спрямованість дії на об'єктивні історичні явища. Фігурально кажучи, у ноосферному плані літописи не просто словесні пам'ятки подій давно минулих літ, вони ще й матеріалізована система ноосферної інформації, яка сприяє вникненню в минуле, поєднуючи його з теперішнім і майбутнім.

Однак з погляду сьогодення в будь-якому літописі легко помітити істотні лакуни. Наприклад, у Несторовому Начальному літописі з 916 до 940 року 21 хронологічна позиція залишається порожньою: цифрами означені лише дати, натомість інформація відсутня. Трапляються різночитання тих самих подій в Лаврентіївському та Радзивилівському літописах. Це сліди безславної діяльності пізніших редакторів — на догоду. Не будемо цим перейматися, адже припасовувати історію до абстрактних схем — явище не нове. До оскотини приїлися банальні терміни "візантизм", "норманізм", "монголізм" і подібні. Суб'єктивні інтереси поклали на світанку цивілізації, а може, й раніше, ніде від них не дітися. Тим часом природна реальність покликала до життя ноосферні закономірності. За їхньою допомогою, незалежно від того, чи йдеться про космічне, фізичне, біологічне, інформаційне середовище, а чи про історичні процеси, людство, спрямувавши погляд у майбутнє, так само не зводить очей як зі свого сьогодення, так і з минулих.

Ось чому треба вивчати літописи.

•

Іван ГРИШИН-ГРИЩУК,
м. Вишніця

МОСКВА НА ВИГАДКИ ШВИДКА!

Зовсім недавно в багатьох газетах друкувалися повідомлення на кшталт: "5 квітня 1242 р., 760 років тому, на льоду Чудського озера військо під проводом Олександра Невського розгромило лицарів Тевтонського ордену". Здавалось би, ця подія та ця особа настільки відомі, що не викликають ніякого заперечення. Насправді ж Олександр Невський не брав ніякої участі в тій Чудській сутичці. Це давня побрехенька російської історичної науки. Як казав М. М. Карамзін, звичайнісінька "домішка неправди".

Пропоную читачам разом зазирнути у ту далеку минушину. І щоб історики не звинуватили нас у якомусь наклепі, звернемося виключно до російських джерел.

Отож, перше джерело — книжка під назвою: "Листи та папери імператриці Катерини II", видана О. Ф. Бичковим у 1873 р. Ця книжка зберігається у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського у Києві. У ній на сторінках 115 – 136 міститься праця Катерини II під назвою: "Размышления о проекте истории России XVIII века, написанная собственноручно и сохранившиеся в черновом подлиннике". І що цікаво: "Роздуми..." подані французькою мовою — без перекладу російською. Такий собі нонсенс із присмаком таємниці. Отож читаємо: "Коли татари повернулися, то не з боку Дону (я думаю, що вони були зайняті завоюваннями в Сибіру і вздовж Волги у Булгар), і там вони потрапили в землі нащадків Георгія, які не були об'єднані ні між собою, ні з іншими гілками роду. За місяць були підкорені п'ятнадцять міст на Оці і на Волзі. Святий Олександр Невський тоді тільки народився, йому було 5 – 6 років".

Сподіваюся, що читач розуміє:

йдеться про 1237 рік, коли хан Батий прийшов у Ростово-Суздальські землі, — Катерина II це засвідчує. Отож, у 1237 році Олександрові, т. зв. Невському, було лише 5—6 років, себто народився він десь у 1231 – 1232 роках. А тепер уявіть собі полководця 10 – 12 років, який у 1242 році керував Чудською сутичкою. Нісенітниця! Між іншим, у російських джерелах про рік народження Олександра написано: "около 1220 или 1221 года".

А ось іще одне. Хан Батий, як відомо, народився у 1208 році. Хто хоче в цьому переконатися, може зазирнути до Великої Радянської Енциклопедії (третє видання, том III, сторінка 46). Отож його син Сартак міг народитись десь близько 1228 – 1232 років (мова про першого сина). Я вдаюся до цього підрахунку тому, що ніде у московсько-російських джерелах ви не знайдете точної дати народження хана Сартака, який володів Ростово-Суздальською землею десь з 1250 до 1257 року. Річ у тім, що син Батия — Сартак та Олександр, себто

Невський, були андами-побратимами, що давали клятву на крові: обидва різали собі руки, цідили кров до келихів, потім, змішуючи її з кумисом, пили по черзі; дивились на сонце, промовляючи слова вічної клятви, як велів звичай. Між іншим, сам Чингісхан давав таку клятву та мав анду Джамуху. Хто хоче про це дізнатися більше, може прочитати цікавий художній роман Ісаї Калашнікова "Жорстоке століття", видання 1985 року.

Зверніть лише увагу: андами можна було стати тільки в дитячому та юнацькому віці, тобто до 16 років. Бо з 16 років юнак-монгол ставав дорослою людиною. Про це теж повідомляє професор Л. М. Гумільов у своїй книзі "В поєсках вимышленного царства", на сторінці 209.

Зрештою, в 1246 році у хана Батия побував посол Папи Інокентія IV Плано Карпіні, який у своїй книзі "Історія монголів" пише: "І після неодноразової вказівки йому (Чернігівському князю Михайлу — **В. Б.**) поклонитися і його небажання вищезгаданий князь (хан Батий) передав йому через сина Ярослава, що він буде вбитий, якщо не поклониться". Ця фраза наведена зі стор. 29 книги Джіованні дель Плано Карпіні "Історія монголів", виданий у Москві в 1957 році. А далі на сторінці 252 дано пояснення, що йдеться про Олександра, так званого Невського. Тобто, у 1246 році Олександр ще не був князем, а перебував у тому віці, коли юнака величали "сином князя Ярослава".

Ми повинні чітко зрозуміти, що держава Чингісхана мала діючі закони, які називались Яса Чингісхана. І Московія, що була складовою части-

ною імперії, ніколи не становила винятку з тих законів. А діяла Яса Чингісхана в Ростово-Суздальській землі з січня 1238 року, з дня захоплення. Згідно Яси, ні один старший князь не міг отримати "ярлик" на князівство, якщо не передавав в аманати (заручники) свого старшого сина, першого за чергою спадкоємця. Все, що підноситься інакше, — це московські "домішки неправди". Закон для Москви не робив винятків! Про це чітко писали і Плано Карпіні, і Рубрук, що перебував у Золотій Орді в 1253 – 54 роках. Я вже не кажу про Рашід-ад-Діна та збірники В. Г. Тизенгаузена, де чітко прописані закони, що діяли в імперії Батия.

Так ось: вже на початку 1238 року князь Ярослав Всеволодович надів ярмо на шию та поповз до ніг хана Батия, аби отримати "ярлик" на Володимирське князівство. А перед тим мусив передати ханові в аманати (заручники) свого старшого сина Олександра, т. зв. Невського. Вже в січні 1238 року до Володимира ханом Батием був призначений "великий баскак", а по удільних князівствах — "малі баскаки", які правили Ростово-Суздальською землею. Послухаймо нашого великого земляка Миколу Білозерського. У своїх архівах, що зберігаються в Національній бібліотеці України, він залишив такі слова: "Баскаки. В Росії після підкорення її Моголами були баскаки, а у Володимирі-столиці Великого Князя — Великий Баскак. Вони — головні управителі в підкорених державах: мають військо та ін."

І перебував Олександр при сім'ї

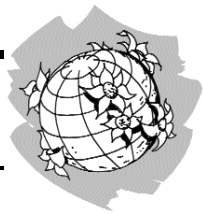
хана аж до 1252 року, коли отримав "ярлик" з рук свого анди Сартака на Володимирське князівство. А було Олександру в 1238 році всього десь близько восьми років. Тому і написав великий свідок Плано Карпіні, що в 1246 році бачив у хана Батия не князя Олександра Невського, а лише — "сина князя Ярослава".

Сподіваюся, читач розуміє, що, проживаючи з 1238 року при сім'ї хана Батия, Олександр саме в ті роки побратався з Сартаком, вивчив тюркську мову, якою розмовляли в Золотій Орді, та став довіреною людиною хана Батия. Бо хан Батий, приймаючи послів, ні до кого з них не звертався особисто, навіть тоді, коли посли знали тюркську мову, а тільки через довірену, сотні разів перевірену людину. Хан вважався намісником Бога на землі, тож не міг спілкуватися з простим смертним. Про це чітко мовлять всі стародавні джерела.

Такою довіреною та наближеною до хана Батия людиною у 1246 році був побратим його сина Сартака — Олександр, юнак, десь близько 14–15 років за віком. І вигадана Московією брехня про Олександра Невського та його битви — звичайнісінька нісенітниця.

Володимир БЕЛІНСЬКИЙ

•

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА —
НАЙВІДОМІША В СВІТІ
КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту “Квітуча калина” (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім'я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам'ять про рідний край, любов до нього перелилася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. Із тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження... Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної крелевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ
І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім'я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей... Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її “зрізали” на екзамени з російської мови, — як дочку священика.

Та пощастило їй того-таки 1940-го вступити до Львівського університету — на українську філологію. Вона була щаслива!

Із приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священицьку посаду. Сім років Чеплівка не мала церкви (бо її перетворили на “клуб”). До християнського святого Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили

о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов'язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім... Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невідільничої лікарні... А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти з впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Госляр, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля... І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі “ДіПі” п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга “В німецькій неволі” (1998). Це книга про те, як “остарбайтерів” виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли “тимчасово переміщених осіб” повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?.. У травні 1947 молода сім'я

Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильний фабриці у місті Брадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Брадфордї філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українознавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафії українських церков. Стала Віра Смерека й одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Брадфордї. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою “Вічний вогонь”. Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м'які, ненав'язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідання християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала “радянська школа”. Про це довірливо розповідає письменниця у повісті “Христос воскрес”. А також в оповіданні “Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві”. А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот. Пані Віра, як свідчать нариси,

побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашої письменниці проблема релігійної роз'єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі “Велич Рима”. Вона пише: “З побожністю вклоняюся

святим місцям і думкою лину в новітні часи... Екуменічний рух — це єдність у Христі... Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим... Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття... Навіщо цей штучний поділ має роз'їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?... Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті”.

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Ві-

ра і англійські традиції, але рідне у неї завжди і скрізь на першому плані. До речі, про життя українців Британії і свої тамтешнє життя готує Віра Смерека свою нову книгу, яка має робочу назву “З берегів Англії”.

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. Із цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщині і на Закарпаття, де Віру з любов'ю називають “закарпатською невісткою”.

Із весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, довголітній голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Брадфордї, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв'язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидають її книжки. Кілька примірників прислали закарпатці крелевським просвітянам — міському об'єднанню ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок централній райбібліотеці, краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славу землячку в районній та обласній газетах.

У своїх листах крелевським просвітянам п. Віра не раз зізнається: “Кролевець — моє найрідніше місто”. Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

●

ПАМ'ЯТЬ

ла-таки — переїхала до Нью-Йорка. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — “Останній вальс”, “Бублейниця”, “Свято княгині Ольги”, “Подоланка”... Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомогала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

...Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам'ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх творів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
“Просвіта”,
м. Хмельницький

●

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам'янці-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край любов'ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам'янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір'ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подєбрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарській академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне — більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилася танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на

Всеслов'янському з'їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевниціх 1937 року, коли вона з успіхом импровізувала “козачка”. Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. “Танець — це чиста радість, — гово-

школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. Із власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи “Українського сокола”, метою якого було показати, як саме можна опрацювати

музику композитора М. Лисенка, — твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса “Катерина”. Оксани запропонували поставити до неї

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

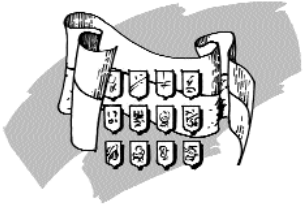
На початку 90-х мені довелося працювати в газеті “Кам'янець-Подільський вісник”, де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, вийшла заміж... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв'язок перервався. І тоді я попросив Анжelu Кисіль-Райлі передати ві-

рила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то... здавалося, що лечу до України...”

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної

українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з “Ночі перед Різдвом” М. Гоголя. Використала музику з “Різдвяної ночі” М. Лисенка. З'явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року створила ще один хореографічний твір “Невдале побачення”, до якого також використала

танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксаніні задуми щодо хореографії “Катерини” повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Мінеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витрима-

Вірменський собор

Продовження.
Початок у числах 41, 42, 44 за 2002 р.

Перші вірмени прибули до Львова у другій половині XIII ст. Сам Данило Галицький закликав до міста відомих своєю майстерністю вірменських ремісників. Мешкали вони спочатку в районі сучасного Підзамча. Але після завоювання Львова Казимиром III змушені зійти до колишнього Низького замку. Тут і виникла вірменська колонія з центральною вулицею Ормянською (від польського *ormian*). Проявили себе вірмени ще й з іншого боку. Купці з Кавказу відігравали провідну роль у дуже прибутковій торгівлі міста з країнами Сходу. Їхні каравани сягали Стамбула, Каїра, Олександрії, Багдада. Товари зі східних і південних країн на львівському ринку називалися вірменськими і дуже високо цінувалися. За свідченням іноземних мандрівників і гостей, забудова Вірменської вулиці, як і площі Ринок та вулиці Руської, була однією з найкращих, з найцивілізованіших. Уже в XV ст. вулиця мала кам'яний брук, водопостачання та зливну каналізацію.

Були в історії й трагічні сторінки. 1527 р. на сусідній Театральній вулиці спалахнула пожежа в пивоварні. Вона перекинулася на Вірменський квартал, звідти — на все місто. У результаті загинув цілий готичний Львів.

Центром громадського життя колонії був Вірменський собор. Ансамбль складається із собору, власне, приміщення колишнього жіночого монастиря та палацу вірменських архієпископів. Це одна з найдавніших споруд Львова, що є унікальним зразком національної вірменської архітектури. Масивні стіни (товщина 140 сантиметрів), складені з грубого коленого каменю, мали зовнішнє і внутрішнє облицювання з тесаних кам'яних плит. Донині під бляшаним покриттям дахів ще збереглися такі фрагменти, котрим понад п'ять століть. Унікальна конструкція купола: в його основі — пустотілі ребра, викладені з випалених глиняних глечиків. Загалом собор зазнавав постійних змін, викликаних потребою розширення приміщень та їх реконструкції після частих пожеж.

У січні 2001 р. після тривалої перерви, викликаної "реконструкцією", відновилося в соборі богослужіння. Дехто схильний стверджувати, що це було пов'язано з візитом Івана Павла II. Мабуть, що так воно насправді... Бо Папа відвідав-таки оновлений собор.

Од Вірменського собору в глибину вулиці ми виходимо до Домініканського. Але спочатку можемо зупинитися в одній із двох затишних кав'ярень. Власне, "На Вірменській" — одне з улюблених місць львівських художників. До "Апарату" можуть завітати поважніші відвідувачі, котрі знаються на правдивому вірменському коньяку.

А неподалік будинок № 23 — один із найцікавіших взірців львівського ампіру. За винятковий своєрідний декор його йменують "домом пір року". Весь фриз між верхніми поверхами займають багаті пластичні символи знаків зодіаку. Та найбільший інтерес викликають рельєфи в нішах другого поверху — перший у львівській світській скульптурі зразок використання жанрових сюжетів з життя галицького селянства. Рішуче відступивши од класичних традицій, талановитий український скульптор Гаврило Красуцький, узявши за основу народні типи та костюми, створив сцени праці та розваг селян у різні пори року. В середній ніші — зображення Хроноса, що відраховує скороминущий час.

Замикає вулицю один із авангардових арт-

НАРИСИ З МІСТА ДРІМАЮЧИХ ЛЕВІВ

клубів міста — культурно-мистецький центр "Дзига". Тут можна придбати, на відміну од згаданого "вернісажу", правдиві твори мистецтва. Ціни "кусаються", але ж мистецтво насправду потребує жертв...

Гості міста не оминають і майдан, затиснутий між театром ім. Марії Заньковецької, Будинком офіцерів і Преображенською церквою. Колись тут стояли монастир і костел св. Трійці, що належав чину тринітаріїв. Цікаво, що в народі називали їх "ослячими братами", оскільки за статутом вони зобов'язані були пересуватися на віслаках. Займалися вони викупом бранців із турецької неволі. 1783 року монастир потрапив під так звану секуляризаційну реформу, запроваджену австрійським урядом, у результаті якої був закритий. Реформа ця передбачала конфіскацію власності церков, костелів і монастирів та передачі її державі. Так, до речі, тоді було закрито 28 храмів. А на місці монастиря постав 1784 року університет, у якому згодом "оселився" "Народний дім". Нині ж цей майдан міська влада віддала митцям. На "вернісажі" можна придбати якусь дрібничку на згадку про Львів, або ж "шедевр" невідомого майстра пензля.

* * *

Монастир домініканців із костелом розташований на тому місці, де згідно з легендою мав свій терем князь Лев. Його дружина Констанція наприкінці XIII ст. запросила до Львова домініканців. Спочатку спорудили для них невеличкий дерев'яний монастир, а 1405 р. — костел Божого Тіла. Але за три роки він згорів. Його в готичному стилі відбудували згодом з каменю та цегли. З костелом пов'язано драматичну історію Гальшки Острозької, княгині, котра отримала великий спадок родини Острозьких після смерті батька. Чимало виявилось охочих залищальників, які прагнули поправити фінансовий стан. Хоча дівчина не поспішала заміж, її силою повинчали з магнатом Лукашем Гуркою. Однак мати Гальшки, Беата, не погодилася з намаганнями небажаного зятя. Під покровительством матері короля втекла з донькою до Львова і заховалася у монастирі домініканців. Під виглядом старця у монастир пробрався князь Симеон Слуцький, за якого мати прагнула віддати доньку. Тут же вони й повинчалися. Але розлучений Гурка почав справжню облогу. Зрештою, перекинувши труби водоgonу, змусив оборонців здатися... За рішенням короля, котрого вона чекала під вартою на Високому замку, Гальшку було повернуто Гурці. Однак

"Діана" на пл. Ринок

нешасна княгиня так і не визнала його своїм чоловіком, а за кілька років, морально знесилено, померла у польському замку Шамотули. Донині тамтешні мешканці показують "вежу чорної княгині". Так звали Гальшку, бо ходила вона завжди у чорному вбранні.

1707 р. у трапезній монастиря Петро I підписував угоду з польською шляхтою про спільну боротьбу проти шведів. Нині тут ідальна поліграфічного училища. У середині XVIII ст. кос-

тел знесли, а на його місці спорудили новий у стилі бароко. На фасаді костела — герб домініканців: пес лежить на книзі, тримаючи в зубах палаючий смолоскип. Річ у тім, що латиною слова "domini canes" означають "пси господні". Згідно з легендою, свого часу матері Домініка де Гусмана, який заснував орден, перед пологами явився янгол і сповістив, що народить вона смолоскип, який спалить ворогів святої віри. Книга — символ Святого писма. Нині в костелі розташований Музей історії релігії. Храм же віддано віруючим. Тут можна почути чарівні звуки одного з трьох діючих у Львові органів.

* * *

Від площі Ринок вулицею Сербською виходимо до Староєврейської. Це так званий район колишнього "жидівського гетто". Впирався він у вулицю Братів Рогатинців. Найдавнішою пам'яткою тут вважаються фрагменти зруйнованої синагоги "Золота Роза". У давніші часи тут "оселився" перший у місті будинок розпусти. Один бергамський купець через Львів возив до Європи транспорти рабів. 1472 р. таким чином потрапило до міста п'ять невілень. Дорогою в работоргівця скінчилися гроші, аби продовжувати мандрівку далі, він змушений був позичити певну суму, а власне, "відробляти" борг залишив рабів. Пізніше ще один бордель виник неподалік на вул. Руській, 20, де нині банк "Львів". Відомий у Європі був і лупанар (будинок розпусти) "На Містках". Загалом, з часом секс-індустрія у Львові набула розвитку, незважаючи на те, що жорстоко каралася. Заповзятливі жидки, а здебільшого вони спеціалізувалися на сутенерстві, почали "вербувати" й місцевих красунь. Із розширенням мережі "будинків кохання" ціни на подібні послуги значно впали. Зокрема, один із мандрівників згадував, що сенс "інтиму" 1735 р. коштував 12 грошів, тоді як муляр заробляв за день 30 грошів.

Та повернімося до "Золотої Рози". Існує кілька легенд, пов'язаних із спорудженням цієї синагоги. За однією версією, фундатор синагоги Ісак Нахманович мав пожертвувати свою доньку Розу за дозвіл на спорудження її. Інша стверджує, що це Роза сама викупила в єзуїтів синагогу ціною своєї честі, після чого наклала на себе руки. Як би там не було, а без традиційної торгівлі жіночим тілом, як бачимо, не обійшлося. Ще одна цікава деталь передувала побудові синагоги. Місто не давало дозволу на спорудження будівлі такої висоти, як хотів Нахманович, бо вона перекиривала б сусідні православні храми. Хитрі євреї опустили підлогу на кілька метрів нижче землі. Простояла синагога до 1941 року. Під час окупації німці її підірвали. Залишився фрагмент стіни, від котрої, сподівається єврейська громада, постане нова синагога.

* * *

У цьому місці можемо зробити ще одну паузу в мандрівці. Навпроти одна з найстаріших львівських кав'ярень — "Під вежею". Унікальність її в тому, що у нижньому залі (півниці) збережено фрагменти оборонного муру. Як і кожна в місті, ця кав'ярня має своє обличчя, своїх завсідників. Загалом же, не дарма ще один із мандрівників зауважив, що Львів більше пив, ніж їв. Але ж не забуваймо й іншого філософа, котрий стверджував, що обов'язковими ознаками цивілізації в місті мають бути шинок, тюрма і кладовище...

* * *

Цікавий будинок № 20 на вул. Руській. Збудований він для страхового товариства "Дністер" у стилі сецесії з широким використанням елементів українського народного орнаменту та кольорових керамічних вставок. Був тут спеціальний зал для театральних вистав. Зокрема, саме тут 1907 р. уперше поставили "Украдене щастя" Івана Франка. Тут же у 1908 р. дебютував славетний режисер і актор Лесь Курбас. Він поставив п'єсу "Євреї" та виконав у ній

головну роль. Містилося в будинку і спортивне студентське товариство "Україна". При ньому організували першу в Україні хокейну команду "СТ Україна", а її воротар М. Скрипий (прізвисько "Тигр") першим у світі використав захисну маску, змайструвавши її з солдатської каски та дротяної сітки. Нині тут розташовані поліклініка та спортивний зал.

* * *

Перлина архітектури епохи Відродження — знаменитий ансамбль Успенської церкви. Перебував він під патронатом Ставропігійського братства, котре обстоювало вихід з-під юрисдикції місцевих священиків задля безпосереднього підпорядкування патріархатові. Відстоювали братчики й інші інтереси. Так, упродовж ста сорока (!) років тривав процес проти міста за рівність українських міщан у правах з іншими городянами. Аж 1745 р. (ставропігійці розпочали його 1599 р.) українців допустили до всіх міських урядів, ремесел і цехів.

Були тут також бібліотека, школа, музей, друкарня. У 1918 р. саме тут відбулися засідання Української Національної ради, що перетво-

В італійському дворикі

рилася на парламент Західноукраїнської Народної Республіки. За її рішенням 1 листопада 1918 р. вперше над Львовом замайорів синьожовтий прапор. На ратушу його підняв січовий стрілець Степан Паньківський.

Як і в давні часи, нині до Успенського ансамблю входить сама церква, вежа (дзвіниця) Корнякта та каплиця Трьох Святителів. Церкву збудовано приблизно в середині XIV ст. Кілька разів вона горіла, відновлювалася, переважно за кошти членів Ставропігійського товариства. До спорудження останньої (четвертої, котра постала 1629 р. й існує донині) долучилися молдавські господарі, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний і навіть російський цар Федір Іванович.

При головній церкві є окрема каплиця Трьох Святителів, фундації Корнякта, побудована 1590 р. Після пожежі у 1671 р. її обновили за кошти грецького купця Балабана, про що свідчить дошка, вмурована над входом. Тому каплицю іноді називають Балабанівською. Окремо обіч церкви стоїть на квадратній основі вежа. Її висота з хрестом близько 66 метрів. Вважається найгарнішою дзвіницею Львова. Зі всіх львівських дзвонів тут — один із найповажніших "Кирило" (2 метри в діаметрі та 4 тонни ваги). Первісно "Кирило" був вилитий наприкінці XIV ст. "Прославився" дуже гучним голосом. Він виспівував так дзвінок, що заглушав своїх конкурентів із навколишніх костелів. Це не дуже подобалося католикам. За право його звучання братчики навіть судилися з магістратом 1594—1595 рр. Процес виграла на користь "Кирила". Але пізніше спіткала його гірка доля. 1779 року удар під час грози блискавки був настільки потужний, що частина вежі згоріла, а дзвін розплавився. За чотири роки його відлили заново (український майстер Ф. Полянський) і тепер він знову голосно веде свою пісню, нагадуючи, хто у Львові господар.

(Далі буде)

Олесь ГАНУЩАК,
м. Львів

УКРАЇНА І ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: ПОЄДНАННЯ НЕПОЄДНУВАНОВОГО?..

Постколоніальне українське суспільство віднайшло собі досить цікаве хобі: спочатку витеворення, а потім активне руйнування передвиборчих фантомів найрізноманітнішого ґатунку — від розвінчання “паперових” партій. Складається враження, що саме такі проблеми найбільше “болять” кожному пересічному українцеві. Якось само собою сталося, що інші питання повсякденного українського життя витісняються на марґинеси суспільної думки. Як, наприклад, такі “прості й звичні” вже для нас проблеми, як масова жіноча проституція і рабство, в яке потрапляють громадяни України; соціально незаблечена старість; наявність великої кількості дітей-бомжів; злиденна зарплатня більшості держбюджетників тощо.

ҐЕНДЕР — НЕ СУТО „ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ”

Отож, видається незайвим нагадати, що й зазначені вище проблеми потребують свого розв’язання. Зокрема, “малопопулярна”, “надумана” (за твердженням деяких досить авторитетних особистостей в українській культурі та політиці) проблема, пов’язана із соціальним статусом українського жіноцтва, що отримала модну назву “ґендерної”. Хоч насправді ґендерна тематика — це зовсім не суто “жіноче” питання, оскільки в європейській та американській традиції під ґендерною розуміється проблематика, пов’язана зі сферою соціального існування статей, тобто стосунків реальних чоловіків та жінок. У нас же ця тема якось на рівні колективного несвідомого сприймається лише як сфера “існування” жінки. Очевидно, за усталеною мовчазною довголітньою звичкою вважати всі інші сфери суспільного існування чоловічими.

Не будемо переобтяжувати увагу читачів, наводячи знов і знов раціональні аргументи на користь необхідності утвердження в українському суспільстві принципів ґендерної рівності та права жіноцтва бути предметом наукового (і не лише!) дослідження ще за життя, а не тільки у стані археологічних знахідок на території України. Не тому, що бачимо тут значний прогрес. На жаль, маємо сьогодні ситуацію якраз “з точністю до навпаки”. Проте, треба все ж колись переходити від теорем, які в цивілізованому світі давно вже перетворилися на аксіоми (як от переконання в тому, що головний принцип, який визначає теперішні соціальні стосунки між двома статями — підлеглість однієї статі іншій, — сам собою хибний і сьогодні є однією з головних завад удосконалення людства; його мусить змінити принцип цілковитої рівності, котрий не надаватиме жодного привілею чи влади одній стороні і не допускати жодного утиску іншої), до аналізу конкретних сучасних ґендерних проблем нашого суспільства.

Сьогодні ґендерна проблематика ввійшла до розряду “модних” для обговорення. Проте неважко побачити, що в українському дискурсі, в тому числі і науковому, вона стикається з негативною, настороженою, а то й відверто ворожою налаштованістю суспільної думки. Найчастіше на протипагу цим новим для українців студіям висувають насправді неіснуючу загрозу втрати традиційних українських цінностей та мало не самої української жінки — берегині роду. Часто-густо доводиться чути досить банальні “роздуми” про руйнівний вплив ідей західного фемінізму, “нешасних” американських чоловіків, яких мало не щохвилини просто зі “стритів” тягнуть “задвигнуті” американські емансипантки до суду за сексуальні домагання, про величезну пітетно-трепетну любов українських чоловіків до справжніх українських жінок. Ну просто розділ майбутнього Апокаліпсису на теренах України у феміністично-ґендерних шатах!

ІІІ ТИСЯЧОЛІТТЯ — ТИСЯЧОЛІТТЯ ЖІНКИ?

Як тут не позаздрити розвиненим західним суспільствам, де проблема адекватної самореалізації жінки часто впирається лише в її власні ментальні та психологічні особливості. Сучасна західна психологія, філософія, політологія тощо майже в унісон стверджують, що третє тисячоліття належить жінкам. Сучасний світ сприяє керівній ролі жінки, лише вона сама демонструє “невміння бути першою”. Отже, питання полягає в тому, щоб подолати в собі відповідні комплекси, змінити світоглядні настанови та взяти долю сучасного людства у свої руки. А світ уже до цього дозрів і готовий впасти жінці в руки, як стигле яблуко. Щоправда, здебільшого подібні твердження належать дослідникам-чоловікам і значною мірою суперечать феміністичній критиці, що існує сьогодні на Заході. Проте й тут знаходиться логічне

пояснення “неадекватним” феміністичним триогом. Адже весь світ сьогодні існує в межах насильницької чоловічоцентризованої культури, яка, за внутрішньою логікою, вимагає витворення образу жінки-мучениці на шляху до обов’язкового звільнення. Зрештою, це звільнення є не чимось іншим, як утвердженням суспільств ґендерної рівності зі збалансованим комплексом суспільних цінностей. Завдання сучасної жінки, на думку професора Антоніо Менегетті, — подолати власну амбівалентність, непослідовність, внутрішню звільнитися, вивільняючи тим самим сучасне суспільство від застарілих мертвих культурних табу. І тоді лідерство буде їй майже гарантоване, звичайно, за наявності інтелектуальних здібностей. За деякими дослідженнями, проведеними у Франції, ґендерний розподіл ролей у цивілізованому світі справді зазнав значних трансформацій. З’явилися навіть види роботи з красномовною назвою “він — це вона”. Очевидно, в Західному суспільстві йде процес вироблення нової ґендерної парадигми, в основу якої покладено утвердження принципів справжньої ґендерної рівності. І процес цей протікає доволі органічно. Принаймні всі подібні дослідження доводять, що зміна світоглядних орієнтирів на Заході — це природний процес, який, можливо, закінчиться реальним “тисячоліттям жінки”.

Але ж будьмо чесними, для нас усе це виглядає як новітня соціальна утопія. І справді, про яке суспільство ґендерної рівності можна сьогодні говорити в Україні, коли ніхто навіть не намагається приховувати надання переваги на робочих місцях чоловікам? На кожному кроці можна почути оповіді про неможливість отримати безробітній жінці з освітою посаду, яка відповідає її фахові. Не допомагає навіть направлення бюро із працевлаштування. Аргумент один: “Нам нужен мальчик”, навіть коли йдеться про 40–45-річних. Подібна ж ситуація виникає, коли мова заходить про призначення начальника. Професіоналізм жінки принаймні у 50 випадках із 100 поступається наявності ознак особи протилежної статі. Отже, у постколоніальному просторі мова йде скоріше не про можливість здійснення “третього тисячоліття як тисячоліття жінки”, а про так звану “рубжність” жіночого існування, тобто позасистемність, марґинальність, периферійність, “незнаходження” в українському суспільному просторі.

„ХАТНЯ ГОСПОДАРКА” ДОРЯВНЮЄ „ЖІНКА-ЛЯЛЬКА”

Небажання вбачати проблему в стосунках між українським чоловіком та жінкою на рівні соціальних реалій для багатьох сучасних діячів української культури та політики перетворилося на майже життєве кредо. Будь-які розвідки з цього питання розглядаються такими “реалістами” як “феміністські задвиги, шкідливі українському жіноцтву та чоловікам”, “прояви комплексів, якими вражені деякі українські феміністки”, “проявом патологічної ненависті до українського чоловіка”, “зневажання чоловіків” або ж простіше — “психічним захворюванням наших фемінізованих невдах”. Проте справедливості вимагає сказати, що українські жіночі літературні студії все ж не “спромоглися” дістати назву “менструальної літератури”, як-то свого часу сталося з жіночими літературними пошуками в Польщі.

Консервативна суспільна критика емансипантських пошуків, представлених в основному жіночими текстами, базується на патріархальному світоглядному підґрунті, центральною міфологічною парадигмою якого є “жінка-

берегиня роду”. В сучасному українському суспільстві така критика йде пліч-о-пліч із формуванням нового (“нових українців”) міфу про жінку-ляльку, яка тільки й мріє про вбрання та прикраси, найбільше переймається проблемами схуднення та макіяжу, весь день сидить на тренажері чи принаймні в “Джакузі” в очікуванні свого коханого чоловіка або ж супер-сексуального бой-френда. Інколи навіть важко повірити, що за всім цим стоїть пропаганда не чогось іншого, як ідеалу хатньої господинки, “умельшованої” пральними автоматами та скороварками (до речі, за які кошти в 95 відсотках випадків з реального українського життя?), тобто все той же патріархальний міф у новій блискучій обгортці. Проте абсолютно справедливі ті дослідниці, які стверджують, що ідеалові хатньої господинки в сучасному суспільстві протистоять реалії ринку праці. Сьогодні без заробітку жінок українська родина не зможе проіснувати. Наявність великої кількості неповних родин з жінкою-годувальницею та вихователкою дітей на чолі перетворює подібні рекламні проекти на форму знущання. Культивація хатньої господинки, здатної поєднати в собі неабияку сексуальну жагу із вмінням зекономити на дешевому та ефективному пральному порошоків, витворює в голові пересічної українки авто-образ кентавра, що вічно втрапляє в сіті власної меншовартос-

ті через нездатність “жити як на картинці” чи принаймні так схуднути, щоб і про неї складали пісні на кшталт шлягерів “Руского радіо”: “ти похуділа і стала моложе , і оттого ти мене ще дорожє”.

Як вважає дослідниця ґендерної проблематики М. Скорик, “ідеал хатньої господинки” є нездійсненним і виконує функцію ідеологічного супроводу витіснення жінок з царин легальної зайнятості, пропонуючи їм працювати вдома “за любов”, а не на робочому місці за гроші. Його наслідок — те, що жінки змушені продавати свою робочу силу на тіньовому ринку праці, без відповідних гарантій та соціального захисту.

...І ТРОХИ ПРО „ЖІНОЧЕ” ЗАКОНОДАВСТВО

Спостерігаючи все це, дуже важко собі уявити, яким же чином Україна зможе виконати всі ті зобов’язання щодо створення на власному просторі суспільства ґендерної рівності, прагнення яке вона задекларувала в цілому ряді документів. Серед них і документи найвищого Міжнародного рівня, зокрема — рівня ООН.

Міжнародні документи підтверджені низкою законодавчих актів української держави. Сьогодні маємо Указ Президента від 25 квітня 2001 року “Про підвищення соціального статусу жінок в Україні”, виданий як відповідь на критику міжнародних спостерігачів про бездіяльність української влади у справі проведення в життя підписаних міжнародних актів зазначеного вище спрямування. Є і Постанова Кабінету Міністрів України “Про національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню ґендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 рр.” від 6 травня 2001 р. (№ 479). Розроблено і Закон України “Про державне забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок”. Отже, проблема створення в Україні суспільства ґендерної рівності сьогодні на часі. Принаймні, таке складається враження, коли аналізуєш існуючі документи з цієї проблеми.

У вирішенні сучасною українською державою певних завдань доцільним є аналіз та використання історичного досвіду попередніх форм української державності та конституційного процесу. Вже Конституція Української Народної Республіки (“Статут про державний устрій, права і вільності УНР”) задекларувала утвердження ґендерної демократії в суспільстві шляхом правового забезпечення принципів ґендерної рівноправності.(див. р. 1, п. 2, та р. II, п. 7, 11). Очевидно, що самі конституційні акти УНР базуються на так званому “природному демократизмі, притаманному українському менталітету”.

Показовим з точки зору означеної проблеми є проект Правительственої Комісії по виробленню Конституції Української Держави з назвою “Основний державний закон Української Народної Республіки” часів Директорії.

Цей документ є по-своєму унікальним в українському конституційному процесі, бо тоді він був значно ширшим і докладнішим порівняно з європейськими та американськими конституційними хартиями. Він був і найбільш конкретизованим документом конституційного характеру в українській політико-правовій думці. Аналізуючи цей документ з точки зору проблеми формування суспільства ґендерної рівності в Україні, відзначимо, що своїм артикулом №3 першого розділу Закон проголошує принцип рівності чоловіків та жінок, фактично утверджуючи ґендерну демократію в суспільстві. “Основний державний закон Української Народної Республіки” зазначає: “Жінка в Українській Державі має всі права цивільні та політичні нарівні з чоловіком”.

Отже, доба українських визвольних змагань початку ХХ століття дає яскраві приклади розвитку процесу ґендерної рівності в українському суспільстві.

Конституція сучасної України теж є прекрасною правовою основою для вирішення зазначеної вище проблеми. Та, на жаль, українська дійсність не надто адекватна вимогам Основного Закону.

Сьогодні для виникнення на теренах України суспільства ґендерної рівності приблизно стільки ж шансів, як і для екологічно збалансованого. А не так вже й давно перспектива перетворення нашої спільноти на екологічно гармонійну зігрівала не одне серце і мала величезний суспільний резонанс. Тепер у цьому напрямку — повний провал. Натомість маємо перспективу нових Чорнобилей на Рівненських, Запорізьких та й самих Чорнобильських просторах. Саме такі нерадисті прогнози мають шанс скоріше реалізуватися в сучасній Україні. Отже, щоб не нагромаджувати знову паперових збіжків, треба реально оцінювати перспективи України в плані створення суспільства ґендерної демократії. Адже жоден закон Президента про підвищення соціального статусу українського жіноцтва та надання йому “видатної” ролі в історії не вирішать проблему позитивно. Сьогодні можна говорити лише про впертий рух у цьому напрямку завдяки теоретичним і практичним зусиллям незначної кількості ентузіастів в Україні. Хотілося б, щоб зростало число відповідальних кроків у цьому напрямку. Зокрема у сфері боротьби з домашнім насильством. Інакше перспективи членства України в колі європейських розвинених держав перетворяться на недосяжну мрію. І тоді вже не треба буде сперечатися, чи фізична належність до Європи є доленосною ознакою для нації.

● **Ірина ГРАБОВСЬКА**, канд. філос. наук, Центр українознавства Київського Національного університету ім. Т. Шевченка

Вадим Пассек — письменник, історик, етнограф, археолог, статистик. Це рідкісне прізвище знають хіба що науковці. І напевно воно знайоме його землякам з села Спаського, поблизу Валок на Харківщині, де був родовий маєток Пассеків. Прожив Вадим Васильович коротке, але яскраве життя — доля відрухувала йому лише 34 роки. По-над десять з них він присвятив вивченню України, зокрема Слобожанщини і Таврії, історію, географію, побут і культуру яких описав у своїх науково-популярних творах: “Подорожні нотатки Вадима”, “Історико-статистичний опис Харківської губернії”, “Міста Харківської губернії з картами-планами і гербами”, “Про кургани і городища повітів Харківщини” та ін. Його перу належить також фундаментальна праця у п’яти томах “Нариси Росії”, видана протягом 1838—1842 років, (разом з І. Срезневським), яка є першою спробою популяризації наукових знань і у доступній формі знайомить громадськість з археологією, етнографією, традиціями багатьох регіонів колишньої імперії, в тому числі і України.

Вадим Васильович народився 2 липня 1808 року у Тобольську, де його батько відбував разом із сім’єю 20-річне заслання.

Родовід Пассеків і перипетії його історичної долі надзвичайно цікавий і потребує спеціального дослідження. Можливо допитливі краєзнавці зацікавляться цією темою. То я для інтриги згадаю лише окремі віхи з життєпису цієї незвичайної родини.

Шляхетний рід Пассеків походить з Чехії, точніше з Моравії, а його нащадки оселилися на Харківщині і були поважними представниками козацької старшини.

Прізвище “Пассек” увійшло в аннали української літератури ще й тому, що воно тісно пов’язане з життям письменниці Марко Вовчок. Біографам її творчості відоме захоплення Марії Олександрівни молодим правником (сином Вадима Васильовича) Олександром, з яким вона впродовж восьми років подорожувала країнами Західної Європи разом із сином-підлітком Богданом і чоловіком — відомим фольклористом Опанасом Марковичем, який фактично навернув на українство російську дівчину з Орла. Та повернемося до розповіді про нашого героя.

Одразу після закінчення Московського університету Вадим Васильович поринає у вивчення Слобожанщини. Він не обминає жодного села, хутора, повіту, міста, містечка, детально описуючи все бачене і почуте. Водночас свої враження у формі подорожніх листів об’єднує у книгу, що виходить друком у 1834 р. Вони написані такою живою, образною мовою, що, читаючи їх, ніби разом з автором подорожуєш мальовничими куточками цього чарівного краю, відчуваєш подих степу, чуєш веселу або сумну пісню, бачиш запальний танець. Наведу фрагмент з одного його листа: “Які мрії пробуджує в мені Україна, як сильно співчуває душа моя її бурхливій, зрадливій долі, її мовчазним курганам, її нерозгаданим скіфським скульптурам, і весь я пориваюсь душою до її давнини, до її войовничих орд і степового привілля природи. Так, українські степи здавалися мені морем, що затихло”.

Зрозуміти сучасність і розгадати майбутнє, на його думку, неможливо без знання минушини, хоча її й не воскресити. Вчений підкреслював, що життя народів необхідно вивчати, окрім літописів і пам’ятників, в побуті і характерах нині існуючих поколінь, у впливі на них зовнішніх чинників.

“Той не розуміє історії народу, хто не обіймає розумом, не співчуває серцем усім рухам його внутрішнього життя, хто думає відтворити його тільки за манускриптами і залишками мистецтва, хто не бачить основних витоків, за якими творилося минуле і діятиме майбутнє”.

На наш погляд, думки Пассека і сьогодні варті уваги, бо в них глибоке зацікавлення Україною, палке бажання пізнати дивну душу українця, його незбориму властивість виживати за будь-яких буревіїв життя: “Хто перший з нас увійшов у зв’язок з європейськими країнами? Хто зупинив згубний потік перших татарських орд і так могутньо, так полум’яно оспівав битви з кочовими половцями? — Малоросіяни! (Тобто, українці).

Який народ протягом п’яти віків неволі, коли перетворювали на згарища його міста, мучили за відданість релігії, зумів її зберегти, в цей час був не раз грозою своїм гнобителям, і серед цих катувань створив училища для освіти юнацтва? Цей народ був — малоросіяни!”

Читаєш листи Пассека і дивуєшся, як людина, що виросла на берегах Іртиша і Тобола, в суворому Сибіру, отримала освіту в Москві,

могла стати справжнім патріотом України? Мимоволі напрошуються паралелі з сучасним ставленням слобожан до рідної мови, культури, історії. То ж нехай Вадим Пассек нагадає своїм невдячним нащадкам, як треба шанувати свій народ, любити рідну землю і традиції. Тому й видаються такими цінними нам його мемуари.

Ось ще одна цікава згадка про перші козацькі поселення на кордоні України з Росією: “Під владою Польщі Малоросія до кінця випила всі біди... Чим сильнішими ставали дні Польщі, чим обтяжливішою її влада, тим швидше переходила Малоросія з побуту громадянського у побут козацький. Замучені малороси — одні тікали до своїх земляків, у країну Придніпровську, до співвітчизників, які переселилися туди ще за часів тяжкого владарювання татар. Друга половина малоросі-

див більшість укріплень по річках Дон, Уда, Можга, при верхів’ях Коломата і направив Товариству звіт про свої дослідження разом із складеними ним картами розташування насипів, а також описом курганів і городищ Харківського, Валківського і Полтавського повітів. Окрім того, привіз для Московського університету три великі кам’яні баби зі степів України, які на ту пору чудово збереглися.

Вадиму Пассеку було доручено від Міністерства внутрішніх справ зробити також статистичний опис Таврійської губернії, для чого він попередньо знайомиться з архівами Новоросійського і Бессарабського генерал-губернаторів, вивчає їх дуже сумлінно, використовуючи для себе багато цінного матеріалу.

Перегорнемо ще кілька сторінок дорожніх нотаток Пассека, перенесемося на 160 років назад і потрапимо разом з ним у чумацький

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ З ДАЛЕКИХ РОКІВ

(Про дослідника
Слобожанщини
і Таврії
Вадима Пассека
(1808–1842))

табір — вже у степовій Україні: “Проїжджаючи з Бреславля у Каховку, ми бачили до тисячі чумаків в одному становищі. Хто хоче бачити чумацтво у всьому його розгулі, а чумака у всій його красі, той побачить усе це тут. Що за зріст! Що за стрункість у рухах! Що за сила! і в той же час спокій і гідність і більшості чумаків. На голові — чорна смушева шапка, з-під неї чуб коло вуха. А пісні! Роздолля! Вони несуться до вас з-за п’ять верств”. Чумаки сідають навколо вогню, розкладеного біля розкиданих возів і волів, що розбрелися, і наспівують свої дико-смутні пісні. Часом звучить торбан, сипло виграє скрипка, і під цю музику чується тупіт гопака, або оживає метелиця. Гопака, метелиця, журавель — танці малоросів. Козачок

— танок власне українців. Пісні — різноманітні і дихають щирістю. В них збереглися спогади історичні. Чимало дум ще не забуто, сповнено думки і почуття. Думи і пісні — це поетичні літописи. “В Україні не було особи, яка б чимось не відзначалася у житті, щоб її не вшанували думою чи піснею, і чи могло бути інакше”. У кожній події брав участь останній козак, останній селянин, тому й тепер не забуті імена Палія, Дорошенка, Хмельницького, від того й тепер прості пісні і казки є поживою бандуристам і бідним старцям”.

Минають роки, віки, відходять у небуття покоління людей, змінюються звичаї, вірування, погляди, а науки і літературні надбання лишаються, надовго переживають своїх авторів, по-новому розмовляють з кожним наступним століттям. Так і Вадим Пассек намагався якомога більше віддати, скрізь побувати, все відчуті і описати. Вивчаючи мову і життя народу, він записував повір’я, казки, пісні, робив замальовки краєвидів, землеробських знарядь, домашнього реманенту, одягу; був на святах і сільських ярмарках. А в осінні вечори, разом з дружиною Тетяною Петрівною відвідував сільські весілля і вечорниці. Невеличка замальовка слобожанських вечорниць, на наш погляд, може зацікавити читача, не байдужого до традицій цього своєрідного краю. Цікаво, а що сьогодні залишилося зі спогадів подружжя Пассеків, у його мешканців, якщо не в побуті, то хоча б у пам’яті? Пропонуємо читачам завітати на молодіжні забави:

“На вечорниці зберуться в одну хату дівчата із гребнями, веретенами, наїдками, з яких господиня готує їм вечерю... Заллються піснями, налетять парубки з музиками, підуть розмови, сміх, танці, вихором несеться метелиця, тісно у хаті — йдуть у двір, дрібно вибивають дівчата ногами козачка, спритно стукують каблучками парубки гопака, і, присідаючи, викидають ногами різні штуки... А в печі палахкотить солома, киплять борщ і галушки, пахне в хаті

гарячими паляницями... — Ні, казали бабусі, ні, тепер не те, що у наші часи, — що це за вечорниці, тепер і парубки не ті; бувало йдуть вони на вечорниці, аж хата труситься: двері в хату не відчиняють, то натиснуть плечем, так і висадять її вон. Тепер — ледащі...”

У прислів’ї “Що село, то звичай” Вадим Пассек бачить глибокий смисл і говорить, що хоч його значення часто змінюється, але це поняття залишається і завжди проявляється у житті українського народу. В одному з листів він пише: “Поглянь у хату українця. Ось вона: і бідна, без критого двору. Але, яка вона чиста і біла! Як прибрана і вимазана її призьба! Як вимиті зіплені вікна... Хата ніколи не була курною, земляна долівка її вимазана глиною, чиста, виметена; їжа господарів бідна, але борщ дуже смачний, все чисто і охайно”.

Оцінюючи “Подорожні нотатки” вченого, варто зазначити, що це не просто мандрівні враження втомленого бурхливим життям романтика, яких було багато у ті часи (згадаймо хоча б героїв творів Пушкіна або Тургенєва). Це не поверхове замилювання старовиною, яке тепер прийнято називати словом “хуторянина”, а наполегливі пошуки істини, глибоке знайомство з витоками нашої духовності, коріння якої губиться у темряві тисячоліть.

Своєрідні погляди Пассека на минувшину України, на прагнення дослідити основи внутрішнього життя народу, його побутові і моральні ідеали, були висміяні В. Г. Белінським, який засудив також відхід вченого внаслідок його захоплення наукою від політичної діяльності. Та це й не дивно. Адже відоме негативне ставлення російського критика до творчості Тараса Шевченка, зокрема, оцінка поеми “Гайдамаки”.

Серед нащадків династії Пассеків — наша сучасниця Тетяна Сергіївна (1903—1968 рр.) — відома дослідниця трипільської культури, археолог, доктор історичних наук, автор фундаментальних праць про історію трипільських племен Дніпро-Дністровського межиріччя, періодизацію їх поселень, ранньоземлеробську практику.

На сторожі старовини, нашої історичної пам’яті мужньо стояли філософи, славісти, історики, етнографи, які заповідали нащадкам берегти рідне слово, пісню, предківські звичаї та обряди. Пішки ходили вони манівцями, навіть не знаючи української мови, записували латиною, польською. чи російською наші легенди, казки, повір’я, думи, потім за свої кошти видавали збірники в Москві, Петербурзі, Празі, Відні, Парижі, сподіваючись, що їх звичайну працю продовжать спадкоємці наступних поколінь. Вони гаряче обстоювали право на самостійність української нації саме тут. на Слобожанщині, яку сьогодні вважають територією з російськомовним населенням і яка й зараз є ареною боротьби за утвердження на ці споконвічні українські землі власної мови, культури, історії.

У зв’язку з цим мені пригадалася стаття доктора філософських наук, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка Мирослава Поповича, надрукована 27 березня 1998 р. в газеті “Комсомольская правда” (в Україні), що має назву “Мне очень хочется, чтобы никто из нас не потерял чувство свободы”. У ній автор пише: “Україна ніколи не була російською колонією, навпаки... вона сама брала участь у колонізації Сходу, Приуралля, Приамур’я... Побутова українська мова ніколи не була заборонена. За жодного царя! Я переконаний, що в Україні мають бути центри російської культури. Ними можуть стати Одеський чи Харківський університети”. Як кажуть, коментарі зайві.

До славетної плеяди співців і дослідників слобожанського краю, серед яких Сковорода, Котляревський, Гулак, Срезневський, Костомаров, Бодянский, Сумцов, Потебня, Куліш, Квітка, Багалій і багато-багато інших подвижників української ідеї, належить і така самобутня постать, як Вадим Пассек.

Чимало зусиль для збереження правдивої історії України, її народної культури, відродження її слави, вклав у свої наукові праці і подорожні нотатки цей талановитий вчений, автор унікальних етнографічних розвідок, літератор і громадський діяч.

У листопаді цього року минає 160 літ, як перестало битися серце Вадима Васильовича. Поховано його у Москві, на території Симонова монастиря. Вшановуючи щирою подякою вченого, хотілося б висловити сподівання, що його світле ім’я не кане в забуття і буде згадуватися не лише в енциклопедіях і довідниках.

Ольга РУТКОВСЬКА,
народознавець

НОВА РУБРИКА:

ЛЮБИМО
МУДРІСТЬ

Багато хто з читачів “Слова Просвіти”, переживши різні часи та події (у тому числі: со-вєцькі, перебудовні й новітні), шукаючи пояс-нень і глужду в усьому, що відбувається в Ук-

раїні та світі, торуючи собі шлях через поле зневіри і хащі невігластва та брехні, мав мож-ливість зрозуміти: **“Не хлібом єдиним жи-тиме людина, а кожним словом, що вихо-дить з уст Божих.”**

Боже Слово, записане у Святому Письмі (Біблії), — це найкращий підручник з ПРЕДМЕ-ТУ, який обов'язково проходить кожна людина — ЖИТТЯ. У Біблії знаходимо не лише опис і досвід, нагромаджений унаслідок усіх помилок, що їх здатна вчинити людина, а й науку про те, як цих помилок уникнути. Бо, як сказано, **МУД-РА людина — це та, яка ніколи не втрапляє**

ага-іємо сних відомостями, що — по-перше, будь-яке слово може лікувати, а може й вбивати; — по-друге: беручи на себе відповідаль-ність за просвітницьку діяльність у такій важ-ливій і делікатній сфері життя, як Духовний

Простір, ми не маємо права на помилку;

— по-третє: наша власна віра і совість мо-жуть і повинні стояти на сторожі правди;

— по-четверте: все, що можемо зробити доброго, мусимо робити разом з Вами;

— по-п'яте,; вибираючись у непросту до-рогу до істини, ми всі повинні мати мудрого учителя, терплячого, чесного і милосердного товариша, духовного провідника, здатного у необхідний момент на добру пораду, пояснен-ня, розтлумачення.

Про нашого духовного провідника — тро-хи згодом, а поки що — про нас з Вами, про душевну розмову з читачами.

Отже, починаючи від цього числа нашого щільну “Духовний Простір” більш регулярно, авіше і тематично. Зокрема, саме з цією метою, вводимо нову рубрику: **“Любимо муд-рість”**.

Одразу й пропонуємо ТЕМУ нашої першої розмови:

“Як ми розцінюємо слова і вчинки дій-ових осіб у притчі Ісуса Христа про блудно-го сина?”(дивись Євангелію від св. Луки 15, 11-32).

доброму виборі.

— **Тобто, людина час від часу має вип-робувати себе: чи здатна до зусиль, спрямованих на перебудову власного “я”?**

— Так. Тобто — чи здатна реалізувати свої прагнення до мудрості, до набуття більш висо-ких цінностей у собі. Для цього треба поверну-тися до Євангелія у міру власних можливос-тей. Це є дорога до Правди, на якій багато ва-жить вміння мудро вибирати.

є Правдою? На що спиратися людині в цьому розбурханому морі інформації, де знайти спокій?

— Святіший Отець Іван Павло II сказав: “По-вернімося до Євангелія.” Бо Євангеліє, як Слово Боже, існує не для її інтерпретації чи трактуван-ня, а для практичної реалізації. І ті найбільш прості євангельські вказівки — дуже прості, ча-сом радикальні, інколи такі, що здаються нам не-можливими до прийняття, виявляються насправ-

Едвард СТАНЄК: «ПРАВДА —
ЦЕ ФУНДАМЕНТ ЖИТТЯ
І ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ»

Чоловік унікальний: священик, професор, до минулого року трива-лий час був ректором Вищої Духов-ної Семінарії у Кракові, а водночас у-продовж понад 10 років очолює кафе-дру гомілетики (проповідництва) у Папській Теологічній Академії, щоне-ділі відправляє Служби Божі у монас-тирі сестер-філіціанок, проводить реколекції з питань духовності для вимогливої інтелігенції Кракова, ві-домий сповідник, Вчитель (з великої літери), автор низки всесвітньо ві-домих наукових розробок і дослід-жень із проповідництва, крім того, написав понад 50 популярних книжок про духовність людини. Земляк Свя-тішого Отця: так само народився у Вадовіцах, так само страждає від хвороб і так само багато працює.

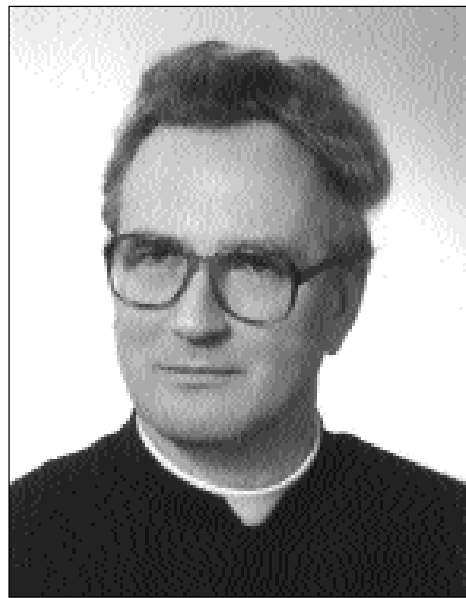
ді найбільш дієвими і плідними. Бо якщо хтось просить дати йому хоча б плащ, щоб прикрити голе тіло, дай йому нормальний одяг і взуття. Дай, щоб його шокувати твоїм ставленням до цього, тим, що для тебе не ганчір'я є головним. І тоді він почне замислюватись, чи він так само вчинив би на твоєму місці.

Мені здається, що сучасний світ потребує саме такого простого, звичайного євангель-ського радикалізму, гарячим прихильником якого був святий Франциск з Асизу.

— **Святий Франциск дав приклад са-мозречення заради примноження Духа Добра у світі. Нині таке самозречення здається архаїчним...**

— Ми завжди підпадаємо спокусі йти ши-рокою, зручною дорогою. Навіть у релігійних інституціях виникає така спокуса. Треба вміти опиратися спокусі. Дорога Правди є прямою, але водночас вона вузька і крута, вимагає са-мозречення. Одним з найочевидніших виявів самозречення є піст.

Згідно з Євангелієм, піст означає собою мудрий вибір, розумне обмеження. Людина по-винна вміти обмежувати себе, відчувати власну силу у свідомих обмеженнях. Відмовляючись од чогось, ми набуваємо набагато більше. Йдеться не про те, чи з'їм шматок м'яса, а про те, чи я здатний вибирати. Життя будується у

— **Хтось із мудрих сказав, що добре і зле часом відрізняються лише кількісни-ми пропорціями. Наприклад, вино чи на-віть зміїна отрута у дуже малих кілько-стях — ліки, у великих — смертельні...**

— Кожне мудре рішення — це вибір, що здійснюється з урахуванням певних обмежень. Вся система алкоголізму спирається на невмін-ня накладати на себе обмеження. Так само і система абортів та контрацептивів. Цілком до-рослі, здавалося б, розумні, інтелігентні люди не вміють накладати на себе певні обмеження. Це люди, які не вміють вибирати мудрість, а то-му вибирають глупоту і, таким чином, входять у ситуації, з яких потім важко знайти вихід.

— **У всіх Ваших книжках читач спосте-рігас оригінальність висвітлення, здава-лося б, відомих речей. А Ваші пояснення Святого Письма видаються, часом, над-то сміливими, нетрадиційними за фор-мою. Наскільки лексична форма є важли-вою у творчості на духовні теми і чи не є це ознакою нової реформи?**

— Коли я став священиком, то найбільше мене дратували проповіді і катехізи. Тому що їх подавали мені, молодій людині, загорнутими у застарілу, архаїчну лексику. І тому всі свої зу-силля молодого священика спрямував на те, щоб знайти лексику більш комунікативну,

Читачів, охочих взяти участь у цій цікавій розмові, просимо надіслати до редакції свої ко-роткі резюме, висвітливши такі три питання:

1. **Чи справедливо вчинив батько, коли у своєму домі знову прийняв молодшого сина, як приймають переможця?**

2. **Чи Ви поділяєте точку зору старшого сина на ці події і підтримуєте його поведінку?**

3. **Які головні висновки з цієї притчі може-мо зробити для себе?**

Кращі, несподівані, цікавіші, оригінальні-ші, відвертіші etc. відповіді ми обов'язково надрукуємо — це засада нашої нової рубрики, яка існуватиме так довго і в такому обсязі, скільки захочете Ви, дорогий читачу.

Для бажаючих листуватися на цю тему зі своїми однодумцями, просимо зазначити у своїх листах: “Прошу надрукувати мої контак-тні координати: (домашню адресу, телефон, електронну скриньку)”.

Чекаємо Ваших листів. Разом із нами Ва-ших листів чекає наш духовний провідник Ед-вард Станек.

Шануймося!

РЕДАКЦІЯ

ПРОВІДНИК

сприйнятну для тодішнього покоління.

Це було у 1965–1970 роках. Я постійно досліджував мову і Ви маєте рацію, що мені справді було важливо, щоб переказати Єван-геліє сучасною мовою. Тому мусив зберегти простоту євангельської мови, а водночас, зро-зумівши ментальність сучасної людини, вихо-дити до неї з її словом, спираючись на ту сві-домість, яка вже є в цій людині. Тобто я взявся подавати Євангеліє лише як відповідь на те, що вже сидить у сучасній людині: питання, здібності, бажання, потреби.

Нині, на 38-ому році свого священства, я розумію, що треба шукати вже іншої лексики, більш сприйнятної для нового покоління. Се-ред моїх учнів поки що не бачу, хто міг би пе-рейняти розробкою цього поля.

— **Але ж Ви, Отче, вже взяли писати новий коментар до Євангелія...**

— Для мене Євангеліє, як Об'явлена Прав-да Божа, — це цілісна, завершена і досконала система, це фантастичне Тіло, в якому є іде-альна гармонія всіх елементів і яке несе в собі красу догматів. Одна з моїх останніх книжок так і називається — “Краса Об'явленої Прав-ди”, в якій розкривається чудове багатство дог-матів Правди. Це книжка для сучасника!

— **Проте вважаєте, що мову пропові-дей надалі треба осучаснювати?**

— Якби я стартував зараз до катехізації, то мусив би опанувати комп'ютерні програми і ті-єю програмово-комп'ютерною мовою мав би промовляти до людей. Книжки — книжками, а сучасний проповідник, крім усього іншого, має подавати молодим людям дискетку з матеріа-лом, на підставі якого вони опрацюють власне уявлення про Слово і опанують своє розуміння Правди.

Сучасна молодь вже це робить. Вони здат-ні сидіти цілими днями при комп'ютері, шукати в інтернеті і компонувати власні творчі пропо-зиції.

— **У Вашій книзі “Євангельські краплі”, не без присмного здивування, я раптом знайшов вірші, які насправді захоплюють: такі короткі, а так багато вміщують! Як-що маєте такий поетичний дар, чому йо-го не використовуєте?**

— На жаль, зараз не маю багато часу, щоб працювати над формою вірша. На початку 70-х років я примірявся до віршів. Написав кілька, в яких звертаюся до Найсвятішої Матері. Але я — математик, отже мусив би так удосконали-ти форму свого вірша, щоб став як... як...

— **...точна інженерна, технологічна розробка?**

— Так! Мені найбільш відповідає Данте. Бо він був математиком. А до того ж — поетом. І він так собі чудово порахував у “Божественній комедії”, що його вірш співає.

— **Читаючи Ваші твори, давно маю таке враження, що однією з перших Ви ставите перед собою вимогу гармонії. Гармонії слова і думки в їх лексичному оформленні згідно з потребами контек-сту.**

— Я завжди бачу твір, як певну замкнену, цілісну систему, як кристал, що має назовні виблискувати різними гранями, але свій во-гонь випромінювати зсередини.

— **Отже, що насамкінець Ви побажали б нашим читачам?**

— Читайте. Читайте і думайте. Читайте Правду. Правдива книжка — це найкращий друг у житті. Книжка про добро породжує добро.

ДЕКАЛОГ І СУПЕРЕЧЛИВА СВОБОДА

СОВІСТЬ І ЕГОЇЗМ

Одним з найбільших скарбів, що їх людина отримує від Бога, є совість, тобто сумління. На початку життя сумління ще не подає голосу, оскільки для свого прояву потребує двох інструментів, які розвиваються у людини трохи пізніше: розуму і волі. У міру того, як дитина починає мислити і розрізняти, що є добре, а що — погане, совість дедалі виразніше закликає її до *вчинення добра і уникання зла*.

Совість — це голос Бога, який закладено Творцем в людину і який прагне вести людину дорогою добра. Проте цей голос дуже лагідний, тому що Бог, який створив людину вільною, не може обмежувати її свободу. На жаль, є немало людей, котрі вважають, що така позиція невтручання є свідченням слабкості Бога.

Поряд із совістю у серці людини є ще одна надзвичайно агресивна сила, яка називається **егоїзм**. Егоїзм має певні переваги у порівнянні з совістю, хоча б тому, що починає подавати голос значно раніше, ніж совість. *Сумління розрізняє речі добрі і погані (злі), нагадує людині про необхідність чинити добро і уникати зла. Натомість егоїзм піділяє речі не на добрі і злі, а на приємні і неприємні, схилиючи людину до вибору речей приємних і уникання неприємних.*

Ці два різних поділи переважно не збігаються, а тому заклик совісті до вчинення добра егоїзм сприймає як такий, що є важким для виконання, такий, що вимагає певної жертви, а, отже, неприємний; натомість егоїзм подає зло, як плід насолоди, втіхи, тобто як елемент, що несе приємність. При цьому совість завжди враховує інтереси інших людей, їх право на щастя та радість, тоді як егоїзм взагалі не бере до уваги інших людей, орієнтуючись лише на власну приємність. Сумління враховує факт вічності і все оцінює в перспективі вічності, тоді як егоїзм не бажає навіть рахуватися з реальністю смерті, котра становить його повну поразку.

Егоїзм постійно спрямований на використання даного моменту, визискуючи з нього якомога більше користі для себе. Тоді як *совість шанує свободу*, егоїзм отожднює свободу із вчиненням того, що йому подобається, поступово замикаючи людину в невідлучне коло власних забаганок.

Егоїзм веде постійну боротьбу з совістю і прагне до того, щоб совість зовсім перестала подавати голос. Кожен крок, який людина робить за наказом егоїзму, стає поразкою сумління, котре голосно плаче, наповнюючи серце гіркотою. Це так звані *докори сумління*. У такий спосіб совість закликає до виправлення помилок і усунення вчиненого зла. Якщо людина почує голос власної совісті і, відповідно, виправить помилку, тоді совість знову бере на себе керівництво в серці людини і наповнює серце спокоєм. Натомість, якщо людина, замість виправлення помилки, скоює наступні злі вчинки, тоді її сумління поступово замовкає.

Сумління можна порівняти з ідеально чистою скатертиною або сорочкою: добрий господар терміново реагує на її чистоту і, як тільки на ній з'явилася пляма, вживає необхідних заходів для усунення цієї плями. Натомість, якщо людина не усуне плями, а з плином часу пляма прибуває, тоді скатерть (або сорочка) стає щоразу бруднішою і, зрештою, перестає (а з нею і людина) реагувати на бруд, перетворюючись на брудну ганчірку.

Бог промовляє до людини через сумління; навіть кожне слово, що надходить до людини іззовні, завжди є спрямованим на сумління; і лише сумління робить це слово плідним. *Лише сумління здатне видавати розпорядження, щоб людина могла діяти на добро і повставати проти зла.* Натомість, зло і світ людський промовляють до людини через егоїзм. І тому в серці людини постійно триває велике змагання совісті з егоїзмом; змагання, яке насправді є боротьбою Бога проти зла, боротьбою за людину.

Досконалість людини досягається за рахунок збереження совісті, а недорозвинутість є наслідком одання керма в руки егоїзму. В першому випадку людина стає слухняною і покірною своєму Отцю-Творцеві, а в другому — покірною злу.

МЕТОДИ НИЩЕННЯ СОВІСТІ

У попередньому розмірковуванні було звернуто увагу на цінність совісті і на загрозу,

що з'являється з боку егоїзму. Тепер хочу докладніше показати саму методи нищення сумління.

Діяльність егоїзму, у принципі, спрямовується у трьох напрямках: а) до цілковитого ігнорування наказів совісті; б) до ліквідації меж між добром і злом, тобто до послаблення праці над собою і пригнічення розуму, котрий є відповідальним за моральні критерії в оцінці поведінки людини; і, нарешті, в) до послаблення волі. Адже сумління використовує волю і розум, а тому, якщо хоча б один з цих інструментів не буде цілком справним, його діяльність стає обмеженою. *Егоїзм, як правило, спирається у своїй діяльності на почуття і пристрасті, тому що саме вони допомагають йому примушувати людину оцінювати дійсність з погляду приємності, а не з точки зору добра і зла.*

Давайте дещо довше задумаємося над суттю форм функціонування егоїзму в означених вище напрямках його деструктивної діяльності. **Перша форма виявляє себе у легковажному ставленні людини до закликів (наказів) сумління.** Сумління каже: "Не кради!", але раптом трапилася "слухна" нагода, надзвичайно "сприятлива" ситуація — ніхто не бачить, ніхто не знає про це; "тим більше, що потім це можна використати з користю для інших" (можуть бути ще "кращі" пояснення

Сядь і подумай. Не втратиш часу

для самовиправдовування), і дана людина наважується на крадіжку. У підсумку, такий вчинок ушкоджує совість. А тому друга крадіжка стає вже легшою до виконання, бо ушкоджена совість промовляє тихіше, а, отже, невдовзі й наступна крадіжка не забариться, через те, що голос совісті чути щоразу менше, аж врешті совість зовсім перестає реагувати. Тобто егоїзм, просуваючи свідомість людини по шляху отримання принагідної користі (чи може "користі"), здобуває перемогу. Віднині егоїзм, а не совість, може диктувати людині спосіб поведінки.

Наскільки довго совість засуджує вчинки, настільки довго існуватиме шанс виправлення становища. Але коли вже зникає неспокій сумління, навернення стає майже неможливим. Хіба що якийсь дуже сильний поштовх благодаті Божої може врятувати людину. І це стосується не тільки крадіжки, а й будь-якого іншого гріха. Для гінеколога найбільші моральні труднощі виникають тоді, коли він уперше робить аборт. Коли вже зробить їх кілька тисяч, тоді його сумління не реагує на чергові вбивства, котрі він чинить.

Те саме відбувається у разі подружньої зради, занедбання молитви, брехні і т. п. Якщо надчутливі терези переобтяжити великою вагою, понад їх можливості, то пружина лопне. Такі терези вже не виконуватимуть своєї функції. Совість також можна знищити у подібний спосіб, і тоді вона не реагуватиме на гріх.

Друга форма нищення сумління виявляється в тому, що людина свідомо не хоче бачити різницю між добром і злом. Тоді людина чинить те, що їй подобається, виправдовуючись тим, що не знає про те, що чинить зло. Ця форма нищення совісті зустрічається досить часто, навіть у інтелегентних людей. Мені траплялося багато таких, які, маючи можливість поглиблення своїх знань на моральні теми, залишали аудиторію, зазначаючи з усмішкою: "Краще цього не знати, щоб легше було жити. Бо коли знатиму, тоді муситиму жити згідно з цим вченням".

Ці бідні люди навіть не усвідомлюють собі того факту, що незнання з власної волі не тільки не виправдовує їх, але навпаки — це більше обтяжує провину. Як тоді вони виправдаються, ставши перед Богом, коли на їх слова: "А я не знав!", Бог відповість: "Але мав шанс дізнатися, проте не використав його!"

Саме в цьому занедбанні праці над собою слід шукати одну з причин того, що певні особи не беруть участі в недільній Службі Божій. Дуже типово представив цю ситуацію один молодий інженер: "Чого це я маю ходити до храму? Щоб слухати про те, що мені не можна робити? Мені все можна, а священики постійно забороняють саме те, на що я маю найбільше бажання. Краще нічого не знати і жити собі спокійно." Тут бачимо приклад занедбан-

СЕНС ЖИТТЯ

можливостей удосконалення розуміння і відмовляється од праці над собою) відповідальність людини за вчинки, здійснені нею — нехай навіть через слабку волю і відсутність повного розуміння, — входить складовою частиною до системи відповідальності конкретної особи за п'ятику і наркоманію.

Можна також нищити совість, якщо не слухати її закликів до вчинення добра. Егоїзм не хоче, щоб людина завдала собі певного труду і зробила добру справу. Сумління закликає до роботи, видає певні накази, але людина не слухає його. Розпорядження совісті залишаються невиконаними. Через деякий час сумління вже не закликає до вчинення добра. Вже не турбує людину. Стає ушкодженим. Саме тому ми просимо у Бога прощення не тільки за злі вчинки, а й за занедбання добра.

БОГ ДОПОМОГАЄ СУМЛІННЮ

Розповідаючи про сумління, я звернув увагу читачів на своєрідну, притаманну йому ніжність, скромність, ненав'язливість голосу сумління, яке завжди шанує свободу людини. Зазначив також, що, з нашої точки зору, ця ненав'язливість нерідко трактується як слабкість. За людською логікою, агресивність егоїзму повинна була б вимагати відповідно потужного і не менш агресивного супротивника з боку совісті.

...Бог, знаючи про скромність сумління, поспішає йому на допомогу, яку надає найрізноманітнішим чином. Зокрема, це може бути *приклад поведінки чесних і справедливих людей, котрі живуть у відповідності з наказами совісті.* Своїм прикладом вони доводять, що можна мандрувати по життю у цілковитій слухняності і підпорядкованості Богові. Якщо вони здатні цього досягти, то й нам ніщо не перешкоджає вчинити так само.

Ще більш дієвою формою допомоги сумлінню можна вважати *зауваження людей, які піклуються про наше добро.* Бог, по відношенню до нас, послуговується своїми пророками. Нелегко їх слухати; інколи сприймаємо їх, як наших ворогів, тоді як насправді вони є *посланцями Бога*, котрі борються за чистоту нашого сумління. Ними можуть бути мати або батько, які роблять зауваження своїй дитині. Дуже часто біля джерел скандалів між батьками і дітьми бачимо піклування про те, щоб діти прислухалися до голосу совісті, а не пасивно мандрували за примхами егоїзму. Батьки мають обов'язок нагадувати своїй дочці або сину про совість, навіть тоді, коли вже самі мають по дев'яносто років і знаходяться на повному утриманні дітей.

Такою людиною, якою Бог послуговується у справі пробудження совісті, може бути дружина по відношенню до чоловіка або чоловік по відношенню до дружини. Якось трапилася мені дуже взірцева родина. Найстарший син того року отримав атестат зрілості. Атмосфера винятково мила. Ділюся моїми радісними враженнями від спілкування з ними: "Як приємно зустріти такий дім, сповнений згоди і любові."

На що чоловік, посміхнувшись, каже: "Але спочатку було зовсім інакше." Було так, що через два роки після шлюбу чоловік почав гаяти час з приятелями в ресторани, пити пиво і грати в карти. Одного дня з'явилася дружина, з сапкою в руках, і вчинила скандал. Пиво і карти полетіли на підлогу: "Де твоє місце?! Хотів грати в карти — то треба було не женитися. Марш додому!" Не хотів робити ще більшої сцени. Заплатив за розбитий бокал і пішов додому. Протягом тижня не обізвався до дружини жодним словом. Але дійшов висновку, що фактично вона має рацію — "Треба було не женитися." Врешті, змінив свою поведінку.

То дружина створила цей милий дім, побудувала його атмосферу. Як бачимо, буває так, що аж сапкою треба сягати по сумління, щоб його збудити, закликати до вірності. Жінка виявилася в руках Бога інструментом, призначеним для рятівання совісті свого чоловіка, а, отже, й родинного щастя.

● **Кс. Едвард Станек.**
Фрагмент книги „W trosce o sumienie”,
Kraków, 1996, 181 s. (wydanie drugie).
Переклад Є. Голибарда

З попереднього викладу ми вже знаємо, що будь-який об'єкт певного рівня досконалості (з певними, органічними для нього функціональними можливостями) здатен бачити і розуміти лише ті об'єкти, які мають функціональні можливості не кращі (не більші, не ширші) від даного.

Отже, кожна система (і не тільки людина) може вважати, що **реполь** більш високого рівня досконалості, ніж я, знаходиться за межами мого розуміння.

І ось один чоловік видобув із надр землі **камінь** — залізну руду — і зробив з неї вальцовану раму. Вставив у раму скло, що він його випалив із піску, уцільнив цементом, який випалив з каменя. Потім насипав на дно **піску**, влив **води**, пустив у неї **рибок**, висадив **рослини**. Все зробив сам. Зробив акваріум. Побудував систему функціонування пов'язаних елементів різної досконалості. Власноруч створив **маленький світ**.

Чоловік дивиться на акваріум з вершини своїх функціональних можливостей і розуміє рибок. Він уже багато чого дослідив з їхнього риб'ячого життя. Навіть прочитав у розумних книжках. Про рослини також, про воду, яка має бути чистою, не холодною, не захлавленою. Довідався навіть про пісок, про те, яким він має бути для рослин, щоб ліпше росли, і для рибок, щоб краще їм почувалося.

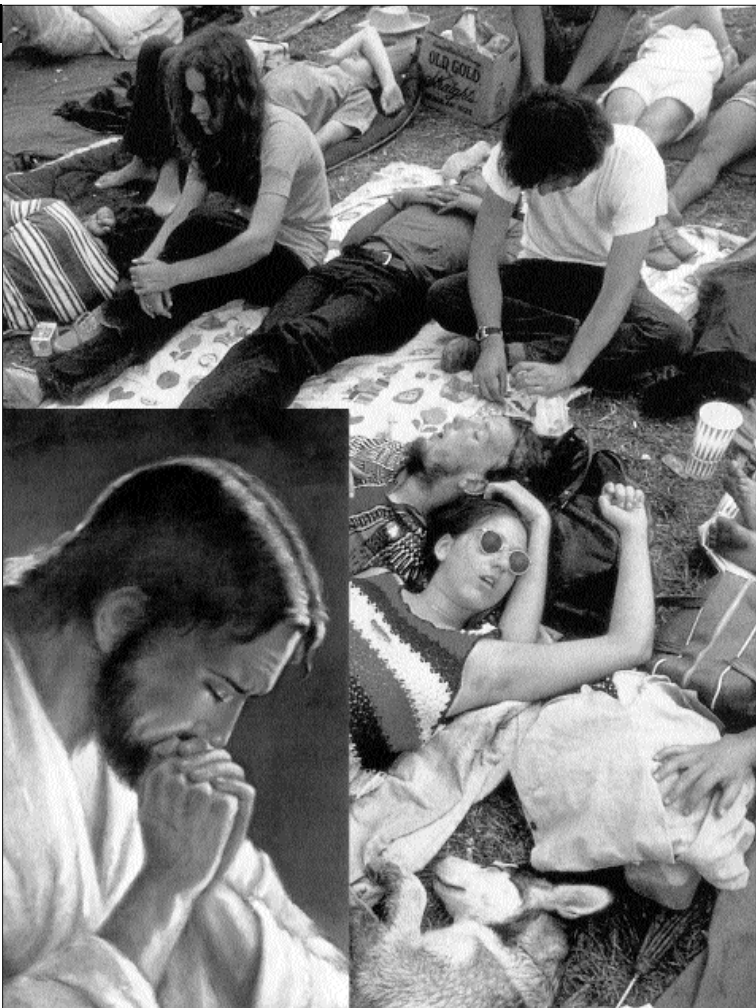
Чоловік реалізував свої можливості, можливості свого функціонального рівня. Використав свій рівень досконалості (себе як реполь, “заряджений” інтелектуальним полем) для будівництва світу з об’єктів, які він розуміє, бо вони розташовані на нижчих від нього рівнях досконалості. **Людина** реалізувала свої можливості згідно із **закономірністю однобічного спрямування** можливостей **самореалізації**, тобто зі своєї “гори” *розуміння* — **вниз**.

Рибка, яка плаває в акваріумі, також **розуміє** себе, рослини, спілкується з ними на свій спосіб, реалізує свої можливості розуміння життя згідно із тією самою **закономірністю** **однобічного спрямування** **можливостей самореалізації**, тобто зі своєї "тори" вниз. Рибка, що мешкає в акваріумі, очевидно, вважає, що світ — це акваріум і що вона, рибка, є вершиною цього видимого нею світу. І з точки зору рибки так воно і є, бо рибка не здатна розуміти знизу вгору від свого рівня досконалості, не здатна подолати свою межу можливостей самореалізації, не здатна уявити собі реполь більш високого рівня.

Рослина, яка вцепилася корінням за пісок, добре собі розвивається, пошукає нові пагони, радісно хапає відблиски променів сонця. Вона *розуміє* себе, воду, пісок, світло і тепло. Вона реалізує власні можливості в межах *функціональної досконалості свого рівня* згідно із *закономірністю* *однобічного спрямування* можливостей *самореалізації*, тобто можливостей розу-

І так є скрізь і завжди у цілому Всесвіті від його створення. Все на світі має *природні* (тобто такі, що дано *при народженні*), а отже — конструктивні) можливості бачення і розуміння видимого для себе світу на своєму рівні й дали вниз згідно із *закономірністю однобічного спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей розуміння у протилежному напрямку*. Коротко цю закономірність можна назвати так: **правило однобічного спрямування можливостей розуміння світу; або: правило органічного обмеження репольності**.

Додержання цього правила є принциповою умовою існування всіх систем, оскільки завдяки цьому утримується порядок і самозбереження Великого Всесвіту навіть тоді, коли б глупота якогось елементу (системи) нижчого ступеня досконалості спромоглася розвалити якийсь малий світ. Власне, ця закономірність утримує Світ і всі його малі світи від перетворення у балаган. Дотримання цього правила, як під час створення, так і в процесі подальшого удосконалення Світу, в кінцевому рахунку, завжди має сприяти позитивному розвитку кожного елементу, системи, рівня досконалості.

Перед кожною свідомою людиною, рано чи пізно, обов'язково постає запитання: який світ є більшим — видимий чи невидимий? Знаменитий французький мікробіолог Луї Пастер (створив вакцини проти холери, сибірської виразки, технологію вакцинації, спростував дотогочасну теорію самозародження мікроорганізмів) відповідає на це запитанням так: "Чим більше вивчаю природу, тим більше із подивом і еячністю замислююся над доробком Теоря".

Фр. ДЕССАУЕР

Кожен у розглянутому вище ряду об'єктів замикає *свій* світ, в якому присутні всі ті функціональні елементи, можливості самореалізації яких не перевищують функціональних можливостей даного об'єкта. Верхня межа кожного такого малого світу (як світу у Великому Світі) для відповіданого об'єкта А проходить між цим об'єктом і об'єктом Б, який є більш функціональним у своїх можливостях самореалізації, тобто таким, що знаходиться на вищерозташованому ступені функціонування систем.

Для оснащеного більш досконалим полем об'єкта Б світ А є видимим і зрозумілим. Натомість для об'єкта А, який має поле нижчого рівня, світ Б є невидимим і неможливим для зрозуміння. Лише за умови такого ієрархічно-полюсового порядку розміщення об'єктів (і відповідних світів) у Всесвіті, жоден примітивніший світ А ніколи не подолає, ні збудує більш розвинутого (і, сподіваємося, більш морального) світу Б.

Відповідно, світ Б не спроможний завдати шкоди більш розвинутому (репольнішому) світові В, бо не здатен перейти межу між ними.

Тому щаслива рослина в акваріумі відчуває делікатний дотик риби, як дотик взагалі, а не конкретно риби. Рослина риби не бачить. І не тільки тому, що не має очей, в яких могла б відбитися гарна срібляста луска цієї риби. Натомість щаслива (як видається) риба бачить рослину в акваріумі, бачить якісь плями, тіні і світло за склом. Але що може риба знати про світ

за цим склом? Чи можна навіть вважати, що рибка бачить світ поза акваріумом? Бачити — означає розуміти. А що взагалі розуміє рибка про життя у кімнаті, де стоїть акваріум, про речі, об'єкти, явища за склом?

Чи здатна рибка відрізнити, хто стоїть за склом: господар дому, його дружина, мала дитина, або кіт, який давно чекає на те, щоб полишити його самого у кімнаті з акваріумом?

Очевидно, що для рибки світ поза акваріумом є невидимим. І не тільки у сенсі оптичному, а передусім, у сенсі інтелектуальному, в сенсі можливостей пізнання. Репольному.

Малі дитя також не бачить, бо не розуміє, незважаючи на те, що дивиться. Багато дорослих людей не розуміють, здавалося б, цілком елементарних речей, навіть не усвідомлюють, що дивляться на них, бо дивляться не розуміючи. Як правило, ці люди не працюють над розвитком і вдосконаленням своїх *полів*, не намагаються використати *можливості*, надані їм Творцем.

Отже, бачити — це не тільки функція очей. Бачити — означає мати зв'язок через розум і серце зі світом відносно невидимим, відчувати і намагатися зрозуміти його, перетворюючи для себе цей умовно невидимий світ у світ зрозумілий, а отже — видимий. Принагідно варто нагадати, що **релігія** — це **певне сполучення польових (в тому числі інтелектуальних) можливостей розуміння Семи і його систем, зокрема й через вивчення характеру зв'язків між Творцем і його**

Коли б порівняти дві точки зору по обидва боки скла акваріуму — людини про рибу і риби про людину — то яка пропорція відповідала б у такому випадку порівняння їх інтелектуальних, фізичних, функціональних (репольних) можливостей? Тисяча до одного, мільярд до однієї десятої? В кожному разі, людина виступає в даному випадку як *творець* цього акваріумного світу, залишаючись у світі “надакваріумному”, який не може бути зрозумілим (видимим) для всіх об’єктів (мешканців) акваріуму.

Сталося так, що мала дитина лишилася сама в кімнаті, дотупцяла до акваріуму і постукала дерев'яною іграшкою у скло. Шибка акваріума тріснула, дитя злякалося і втікло в інший куток кімнати. Там, на килимі, забавилося возиком і одразу забуло про все.

А тим часом вода тихо витекла з акваріума через розбиту шибку. Чотири гарненькі рибки ще якусь хвилю конвульсивно стріпували хвостиками і вже потім лежали тихо.

В їхньому світі сталася катастрофа і майже увесь загинув. Цілий світ обсягом одного відра води. Для рибок іншого не було. Тепер вже не мають сенсу жодні дискусії про видимий і невидимий світи, або про те, чи взагалі можливо виготовити скло з піску (з точки зору риб).

Для риб не був видимий навіть світ kota, який знає цілий мікрорайон, особливо підвали будинків. Не був видимий для рибок світ дитини, яка, крім квартири, двору, парку і дитячого садка, ще трохи пам'ятає берег моря, де була з матюмо влітку.

Якщо для рибок залишився невідомим реальний світ далеких країн, до яких час від часу їздить господар помешкання, то що вже казати про світ галактичних систем навколо далеких зірок, світло від яких долинає до Землі протягом десятків років і уявити які здатна далеко не кожна людина? Для рибок існував лише світ з одного відра води між прозорими стінами; і от вже його немає...

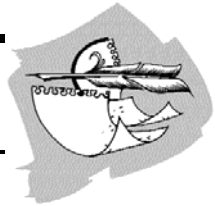
Пізно ввечері господар дому вийшов на балкон, подивився на чорне небо, повне зірок. Раптом уявив собі, що він є рибою, яка вдивляється через скло в інший світ, марно намагаючись зрозуміти неможливе. Подумав: щоб вийти за межі нашої людської шибки, щоб вийти за кордон наших можливостей пізнання, аби зрозуміти щось поза нашим акваріумом, обов'язково треба отримати благодать від Творця нашого "акваріума", нашого світу. Світу, який є набагато більшим від об'єму відра води, але також підпорядкований правилу *однобічного спрямування можливостей розуміння світу*, тобто *органічному обмеженню реальності*. Бо світ людини містить у собі відносно сталі пізнавальні межі, завдяки яким для людини більша частина світу є невидимою.

І, дивлячись у нічне небо, думав чоловік про те, що дуже хотів би бути поміченим з того, зовнішнього боку шибки. Думав про те, що життя людини на цьому світі є дуже коротким і що в нашому акваріумі дуже багато таких проблем, що їх, мабуть, навряд чи спроможні вирішити самі люди без допомоги Творця. Особливо враховуючи, що маємо забарогат самовпевненості при великій короткотривалості.

“Люди — це дуже зарозумілі риби”, — подумав собі чоловік на балконі, — **можуть не помітити того, що невидимий світ знаходиться поряд, а не тільки в інших галактиках. Можуть не повірити, що духовне поле сил (душа) людини може жити вічно і незалежно від тіла.**”

І тоді відчув, що хтось зацікавлений і добрий згори дивиться на нього. Добрий Творець Світу видимого і невидимого.

● Євген ГОЛИБАРД

ОЙ ТАМ, НА ТОРЖКУ, НА БАЗАРІ...

Закінчення. Початок на с. 9

Їхній появі не здивувалися у відділенні зв'язку.

— Є вам переказ. Пред'явіть документи. Виходили з приміщення на центральній вулиці міста з таким відчуттям, ніби украли ті гроші й ось зараз почують: “Ей, ви! Куди поспішаєте? Ану заждіть!” Було побоювання й з іншого приводу: чи не помітило їх, коли отримували переказ, чиєсь лихе око? Одведи, Боже, і заступи! Сума он яка, злодій і серед білого дня може напасти.

Лише дома зітхнули полегшено й сіли перелічити отримане.

— Усе гаразд, — заспокоїв стару Семен, — дві тисячі гривень з гаком. Аж не віриться.

— Яка молодчина твоя Оріся, — мати йому. — Бачиш, як старається, як дбає про сім'ю. Бережи її, сину.

— Чого мав би не берегти?

— Питимеш, то можеш втратити. Довідається, що пускаєш зароблене нею за вітром, гадаєш, миритиметься з тим?

Отримали перегодом від Орісі й листа. Хвалилася, що їй поталанило: доглядає стару й немічну сеньйору, має за ті клопоти коло неї та й по господарству вісімсот доларів на місяць. Половину висилає їм, половину лишає в себе, щоб було що вислати Семенові на дорогу, коли знайде для нього в тамтій Італії роботу. Люди правду казали: для жінок у тих краях така-сяка робота є, а для чоловіків удень з вогнем треба шукати.

— Заговика, — зітхнув Семен. — Що ж буде, коли й там не знайдеться для мене роботи?

— Поживемо — побачимо.

Слово розради не завжди буває втішним, гляди, й за цим разом не потішило б, коли б не чергові приємності, що на них не скупилася Оріся. Минув місяць — і на адресу Семена Кандиби знову надійшло чотирьох доларів, минув другий — знову чотирьох.

“Ну, коли так, — подумав Кандиба, — не розтринькуватиму надіслані дружиною долари, збиратиму їх, а набереться багато, і тут, на Україні, можна буде подумати про бізнес. А що, не святі ж горшки ліплять. Удача і Орісю може повернути згодом додому”.

Знову потекли дні за днями, місяці за місяцями і все без перемін. Одна лиш вкралася: Оріся рідше стала писати. З грошима не барилася, а на листи все рідше й рідше відповідала. Коли дорікнув за це, пояснила, що сеньйорі, котру доглядає, все гірше й гірше зі здоров'ям. А клопотів, крім неї, і по господарству вистачає. Була б робота, Семен менше дослухався б до гризот своїх. Але ж немає її. Та не до душі, за ту боязку братися. Коли ж лягав у ліжко і відчував відсутність дружини, і зовсім втрачав терпець.

“Не життя — каторга. Запити чи що? Нудьга ж обсідає душу, самотина важким каменем лежить на серці. Була б Оріся дома, удвох, гляди, й організували б прибуткове діло. Вона розбитна, з нею, гляди, й організували б”.

Черговий лист від дружини спонукав висловити їй саме цю думку. Писала, що її сеньйора нікудишня вже. Що буде, коли помре? Голова пухне від думок. Другої такої роботи і з такою платнею може й не знайти.

“А що тут довго думати? — підказав. — Якщо для мене не передбачається там робочого місця і ти не певна в своїх заробітках, повертайся додому. Скільки можна бути нарізно? Гроші ми з матір'ю приберегли, з грошима і в ріднім краї облаштуємо своє життя”.

Намалював їй перспективу, спокусив непоганим ділом, послався навіть на друзів, які допоможуть організувати його, та Оріся не потішила сподіваною згодою. Та й мовчала чомусь нестерпно довго.

Не стримався, написав ще одного листа. “Не мовчи, черкни бодай кілька слів. Жду”.

А дждався не листа — Орісі. Очам своїм не повірив і остовпів з дива.

— Мамо, Васильку! — стямився врешті. — Гляньте, хто до нас приїхав!

Мов хлопчисько, кинувся обіймати дружину, вицілювати. Оріся не була такою потішено жвавою, як він. Відбулася традиційним цілунком та й поспішила до сина, а вже ласкаючи його, виказувала всю притаманну їй щирість та ніжність.

Ніхто з домашніх не спостеріг тієї різниці у ставленні до чоловіка і сина. Вона, що не кажить, зрозуміла. Та чи й до того було на радощах? Повернулася ж дорога серцю кожного людина: дружина, мати, невістка, наділяє дарунками. Першого Василька, потім свекруху за те, що доглядала Василька, а вже потім і чоловіка.

— А мене за що?

— Мабуть, за терплячість.

— Коли за терплячість, тоді приймаю.

І до обіду, і після обіду тільки й розмови було, що про Василька. І вицілювала малюго, і тишилася його розумуваннями. Десь аж під вечір сказала Семенові:

— Я піду з Васильком до батьків.

— Тільки з Васильком?

— Ну, чому ж, і ти йди.

Дорогою розпитувала, чи змінилося щось на краще в місті.

— Про місто і тих, що в місті, поговоримо потім. Я жду, що ти скажеш. Як обернулося з тією сеньйорою? Жива, здорова?

— Ні, поховали ми її.

— То ти назовсім приїхала?

— Не знаю. Поговоримо про це в присутності моїх батьків.

Вони підходили вже до помешкання тестя, тож Семен не став наполягати. А в гостях як у гостях, знову тишилися малим Васильком, тишилися й тим, що при купі всі. Та й за столом не полишив святковий настрій, аж поки мова не зайшла про те, що й Семена цікавило: що втішного привезла Оріся з Італії?

— Втішного мало, — посмутніла Оріся. — Померла та стара пані, я залишилася без роботи.

На якусь мить у кімнаті запала тиша.

— Отак, значить, — сумно прорік господар оселі. — І ти поспішила додому, не стала шукати інше робоче місце?

— Приїхала порадитися, як бути з тим місцем, що відшукалося.

Визнав за потрібне подали свій голос і Семен.

— Іншої ради, гадаю, немає й бути не може. Гроші у нас є і не малі. І тут можемо придбати місце на ринку, торгувати доправленим з баз чи з інших міст товаром та й жити. Головне, при купі будемо.

— Ох, Семене, — крушно зітхнув тесть. — Чи ти не бачиш, скільки розвелось їх, торгашів? Скоро покупців менше буде, ніж яток по всіх закутках.

— Не було б вигідно, не торгували б.

— На тій торгівлі довго не протянемо, — не погодилася Оріся. — Росте син, його треба буде годувати, зодягати, вчити. Чи на ті заробітки зможемо виховати його, забезпечити йому достойне майбутнє?

— То що ж ти радиш?

Мовчала довго. Та й у вічі не зважувалася дивитися ані чоловікові, ані батькам.

— Не хотіла б так одразу приголомшувати вас своєю радою, та що вдію? Раз приїхала радитись, рано чи пізно маю сказати: буде ліпше, Семене, коли ми розлучимося з тобою.

— Отак?! — сам не зчувся, як вихопилося в нього те слово. Сидів по тому й дивився на дружину очима, в яких подив норівив подолати крик, на місце крику тут як тут вихлоплювався подив. Не менше подивовані були й Орісині батьки.

— Ти що, доню! — першою прийшла до тям мати. — Схаменися. Чи заради статків, що їх обіцяють чужі долари, можна руйнувати родину? Дитинка ж у вас. Про неї ти подумала?

— Казала вже: саме заради дитини і йду на таке. Будуть долари, ростиме забезпечений усім необхідним і Василько.

— А ласка матері? А тепло материних рук?

— Тепло і ласку, сподіваюсь, дасте Василькові ви і не задаром. Треба чимось жертвувати, коли дожили до того, що на своїй землі не можемо забезпечити себе найнеобхіднішим.

Виправдувала свій намір чимось і далі, та Семен не дослухався до її слів. Біль, сором, образа кричали в ньому на повний голос і не дозволяли визначитися, як йому бути. Виказати свій обур чи встати й піти, не чекаючи чийогось заступництва.

— Розлука, як я розумію, — підвів на решті голову, — потрібна тобі для того, щоб узяти шлюб з іншим?

— Так.

— Хто ж він, той, заради якого зрікаєшся мене, дитини своєї?

— Син покійної сеньйори.

— Так одразу б і казала, — звів на перенісці брови. — Що ж, розлучити нас, здається, можуть і без моєї згоди. А сина я тобі не віддам. Без мого дозволу ти не повезеш його до Італії.

Підвівся і вийшов з хати. А по дорозі до своєї домівки натрапив на знайому забігайлівку і набрався там до чортиків. Не тямить, сам вийшов звідти чи спровадили його. Мабуть, спровадили, а то й витурили, бо опинився під тином і добряче заснув. Той із сусідів, що натрапив на нього, не скоро добудився.

— Семене, — кликав, — чуєш, Семене, ходім додому, бо нагодиться міліція, у виверезнику опинишся.

Хто вів і чи справді додому, не доглядався. Інша думка навідала затуманений алкоголем розум і нагадала вподобану колісь та й співану для жарту пісню. Її й заспівав на повний голос.

*Ой там, на торжку, на базарі,
Жінки чоловіків продавали.*

— Не треба, Семене, — розраджував попутник. — Біду накличеш.

— Дарма.

*Із лик мотузок ізсукала,
Взяла свого миленького залигала.*

Цього разу мати нічого не сказала синові, доправленому додому ледь тепленьким. Подумала, це у сватів набрався так на радощах. Наступного дня все ж, як Семен виспався, поцікавилася:

— Орісю батьки не відпустили?

— Ні, сама не побажала повертатися до нас.

— Тобто?

— Заявила, що розлучається зі мною, виходить там, в Італії, заміж.

— О, Господи! Світ перевернувся чи що? Чим же вона невдоволена? Як же буде з дитиною?

— Казала, тому й розриває зі мною шлюб, що я неспроможний прогледувати сім'ю. Але Василька я їй не віддам. Побачимо, що скаже на те, як закрутить у неї в носі.

Ждав дзвінка від дружини того дня, ждав і наступного, а Оріся не телефонувала. Лише на третій день подала голос.

— Нам треба зустрітись.

— Приходь, коли треба.

— Та ні, буде ліпше, коли побачимось в місті.

— Що, соромно глянути матері у вічі?

— А ти як думав?

— То кажи, де зустрінемося.

— Найліпше буде у сквері, що біля нас.

— Гаразд, де наше не пропадало.

Розмова була схожа на контракт, тож почали її з головного.

— Ти згарячу сказав так: “Сина я тобі не віддам”, — чи віддаси все-таки?

— Не віддам.

— У моєї ж мами йому краще буде.

— Досить уже того, що ростиме без матері, хай матиме хоч батька. Та й звик він до моєї матері.

— До моїх батьків теж звикне, а ти навідуватимеш його.

— Ні і ні!

— А коли так, домовимось: я висилатиму тобі щомісяця сто доларів, а ти даєш мені дозвіл на розлучення і залишаєш Василька у моїх батьків.

— Я не жебрак, подачок не беру, тим більше від тебе.

— Навіщо ти так? Зрозумій, між нас залишається ниточка, яка навіть у розлуці єднати нас.

— Яка ще ниточка?

— Син. Заради нього маємо бути поміркованими і терпимішими.

— Чи про терпимість може йти мова, коли душа болить і жадає помсти?

— На мене така злість у неї?

— Не знаю, на кого, але — жадає.

— Для себе не чекаю поблажок. Та думаймо про сина. Якщо ти твердо вирішив... Якщо залишаєш Василька при собі, хай буде так. Висилатиму в такому разі те, що мала б висилати батькам, для Василька, але на твою адресу, розуміється. А то немала сума, чотириста доларів. Вистачить на всіх вас.

Знову зміряв її не так пекучим уже, як подивованим поглядом.

— Певна, що той, новий твій чоловік, дозволить таке?

— У нас із ним свій контракт. Ми передбачали: може обернутися так, що дитина моя житиме й виховуватиметься на Україні. Отож отримувати мною за догляд його матері платню він платитиме й надалі, щомісяця і довічно. Її вистачить і вам із Васильком, і батькам моїм, і мені, коли виникне така потреба.

Сидів, хилив на руки голову і відмовчався.

— Приставай на це, Сьомо. Зрозумій, назад немає вороття. Таку планиду уготувало нам життя та й усьому людюві нашому.

— Розумію, чом не розуміти. Та й бачу, наполегливість твоя й про інше промовляє: я викреслений із твого серця, інший заволодів ним.

— То згода?

Подивився на неї виваженим поглядом і потім уже сказав:

— Багато хочеш, Орісю. Таку згоду зопалу не дають. Щоб зважитися на таке, маю переступити через самого себе.

Оріся намагалася бути терплячою. Урезонюючи свого і не свого вже чоловіка, старалася підбирати і переконливі аргументи, й улесливі слова, та коли збилася на інший лад і сказала хай і не вельми дуже, все ж кольке, Семен спалахнув, мов сірник, і подався геть. Кілька днів на дзвінки навіть не відповідав. Видимо, й матері наказав: “Телефонуватиме Оріся, кажить, немає вдома”.

Стара так і робила, аж поки не вивела Орісю з терпіння і не змусила пригрозити:

— Скажіть Семенові, що я збираюся вже від'їздити, хай не легковажить, зголошується пристати на те, що пропоную, бо гірше буде.

Подіяло, підійшов до телефону.

— Дні спливають. Що скажемо одне одному на прощання? Надумався ти, даєш згоду на розлучення на тих умовах, що пропоную?

— Не так надумався, як намучився безсонними ночами. Невже ти справді йдеш від нас? Нехай від мене. А від рідної дитини!

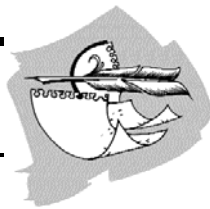
— Навіщо згадувати зайвий раз про найбільшче? Думаєш, я не мучилася перед тим, як зречтись тебе, землі, на якій зросла, стежок, якими ходила, по суті, прирікала ж себе на вигнання? Та що мала робити? Кажу ж, така наша доля, таку планиду вготувало нам життя. Тим більше, що набачилася за рубезем: не тільки я рубаю цей Гордіїв вузол у такий спосіб, інші мої співвітчизники те саме роблять.

— Мені від того не легше. Та що вдію? — зітхнув так, що зітхання те й Оріся почула, мабуть, у слухавці. — Тебе, бачу, не поверну вже до своєї оселі. А жити якось треба. Надії ж замати роботу у нашій злиденній місті не відшукується, та скоро, мабуть, і не відшукається. Тож роби, як надумала. Але скажу тобі те, що чув уже від тебе: назад не буде вороття. Навіть у тому випадку, коли надії твої на закордонне заміжжя не виправдають себе. Я шукатиму для Василька іншу матір.

Цього разу й Оріся не одразу знайшлася на слові.

— Виходить, не тільки вас із сином, і її утримуватиму на свої заробітки?

— А це вже залежатиме від того, кого пошле мені моя щербата доля.

Дмитро МІЩЕНКО

ОЙ ТАМ, НА ТОРЖКУ, НА БАЗАРІ...

Вчені люди давно сперечаються і ніяк не дійдуть згоди, яка різниця між оповіданням і новелою. Те, що пропоную оце читачам, теж зроджує сумнів. В одному певен, новина неабияка і свіжа-свіжісінька. Самі посудіть.

Коли й за яких обставин Семен Кандиба познайомився з Орисею Яремчук, лишилося, як і багато чого у велелюдному місті, поза увагою сусідів. Тож і не дивно, що здивувалися вони, почувши про весілля в оселях молодят. "Ти глянь, — пошепки казали одне одному, — ніби ж не видно було, щоб ходили в парі, а вже одружуються".

Подивувалися та й забули. Правда, ненадовго: щось надто вже завчасно з'явилося на світ Божий мале Кандибеня. Ну та диво дивом, а коли кличуть відсвяткувати появу в родині нащадка, то чому б і не забути про дива людські, чи, може, й Господні. У кожного своїх клопотів, як і тривоги, вистачає. Хіба вони не примусять викинути з голови таємниці сусідів? Тим більше, що Семен з Орисею останнім часом нічим особливим не нагадували про себе. Вдосвіта поспішали на роботу, увечері поверталися з роботи та й зникали з обрії усіх сторонніх. Заговорили про них тоді вже, як багатьох, не тільки Кандиб, спіткала суспільна нерозбериха: збанкрутували фабрики, заводи, і чоловіки перші опинилися серед безробітних.

— Як же так? — обурювалася Орися, почувши від чоловіка цю новину.

— А отак. Продукція нашого заводу стала нікому не потрібною, отож і ми не потрібні заводу.

— І всіх звільнили?

— Не всіх, деякі копошаться ще, щось там організовують при заводі.

— А тебє до тих, що копошаться, не залучають?

— Чи тільки мене? Абсолютну більшість робітників спіткала та ж, що й мене, доля.

Орисі явно не подобалося це. Чомусь так склалося в їхній родині, що не свекруха і не Семен, а Орися верховодила. Треба відвести Василька в дитсадок: "Семене, це твоя робота, ве́ди". Треба сходити в магазин: "Семене, на гроші і щоб одна нога тут, а друга там, бо запізнюсь на роботу". Таке, звичайно, водилося в них колись, нині й Орися присмирніла, в усякім разі не звеліла чоловікові: "Іди й шукай роботу", — обмежилася запитанням:

— Що ж воно буде? Як житимемо без зарплати?

Шукали робоче місце для Семена вдвох і тривалий час, а завершилося тим, що не тільки Семен, а й Орися опинилися серед безробітних. Якийсь грошовитий панок привласнив їхній м'ясо-молочний комбінат, затіяв перебудову, а робочим сказав — век мені ви більше не потрібні.

Знову злетіло з уст і зависло у квартирі Кандиб те саме питання: як житимуть?

— Іншої ради немає: треба шукати роботу.

— Де?

— Де люди шукають. Організуються ж фірми, маємо йти і напитувати. Під лежачий камінь вода не тече.

Пошуки тривали довго, хвалити Бога, хоч не дарма. І Семен, хай усього лиш вантажником, усе ж влаштувався, і Орися нашукала місце продавщиці молочних продуктів у кіоску. Першому відмовили Василькові — не стали водити в дитсадок (адже за нього треба платити), зрештою й собі помітно вкоротили асигнування. Коли ж у місті й квартплату підвищили з сорока трьох гривень до ста двадцяти, нічого іншого не лишилося, як переглянутися й запитати одне в одного: "А тепер що чекає на нас?"

Ілюстрація
Олександра Скринника

Наш тижневик не цурається співпраці з українськими письменниками, і читач уже мав змогу не раз переконатися в цьому. Поезію друкуємо, як поетичний автограф од відомого, визнаного поета, а прозу... Прози поки що ми не друкували, але ж вона, проза, варта цього! Особливо тоді, коли за художньою формою, жанровим зразком постають болючі картини сьогодення, його пекучі запитання, постають прототипи, — тобто, носії сьогоденних суспільних відносин, нових моральних якостей — позитивних і негативних, прочитуються живі люди, серед яких ми з вами живемо, з якими разом складаємо суспільство. То чому б, подумали ми, не започаткувати рубрику "Прототипи" для новел та оповідань, сюжетів яких продиктовані самим життям? Сподіваємося, що письменники, читачі "Слова Просвіти", підтримають наш задум, а старійшина цеху українських прозаїків Дмитро Міщенко буде легким на почин.

Любов ГОЛОТА

Сумували весь вечір — думали, не спали до глибокої ночі — і знову думали. Перша надумалася — і наступного дня вже — Орися.

— Люди їдуть за кордон, шукають там добре оплачувану працю.

— На те потрібні гроші і немалі.

— Потрібні.

— То де ж ми їх візьмемо?

— Є один варіант: продати свою трикімнатну квартиру та обмежитися придбанням двокімнатної і не в центрі — на околиці міста. Залишиться якась частина на прожиток і на те, щоб податися комусь із нас шукати щастя за кордоном.

— Боженьку мій! — скрушно хитала головою Семенова мати, почувши від дітей цей умисел. — До чого дожилися! Рідну домівку маємо збувати. Тут минула моя молодість, вважай, усе по одруженні з Іваном життя.

— А що вдіємо? Надії на те, що виживемо, маючи такі заробітки, аніякої.

Оскільки Семен занадто довго чухався та зітхав, чухаючись, ініціативу в операції купівля-продаж узяла на себе Орися. Десь ходила, допитувалася, збирала відомості на стовпах і таки відшукала бажаних оглянути їхню трикімнатну.

— Прийдуть оглядати квартиру о сімнадцятій нуль-нуль, — застерегла домашніх, — будьте вдомі.

— А ти?

— Я теж постараюся бути, але можу й запізнитися.

Перші покупці оглянули квартиру, покрутили носом, коли мова зайшла про ціну, та й пішли. Тим, що навідали їх другими, не сподобалося розміщення кімнат, треті занадто довго торгувалися, зате зійшлися врешті-решт із хазяями в ціні і навіть дали завдаток. Треба було шукати помешкання для себе. Тепер уже й Семен долучився до пошуків, та навряд чи зарадив би щось у цій ділі, коли б не відшукалися брокери. Ті швидко знайшли потрібну Кандидам квартиру і за зручну ціну.

Питання, хто поїде шукати за кордоном щастя, спершу не стояло: Семен, хто ж іще. Та повернулася з роботи Орися і внесла корективи: усі, з ким говорила з цього приводу, в один голос твердять: чоловікам важко знайти в чужих землях роботу, жінкам простіше.

— Хочеш сказати...

— Еге ж, поїду, мабуть, я.

— А дитина?

— Дитині нашої три роки вже, мати твоя догляне.

— Та ні, це нікуди не годиться.

— А коли те, що розповідають, правда?

І гроші проїздиш, і роботу можеш не знайти. У жінок ширший вибір, їх і в прибиральниці беруть, і в офіціантки. А найбільше, кажуть, у домогосподарки, доглядати старих дідів та бабусь.

— Чортівня якась.

— Чому ж чортівня? Влаштуєся та розглянись, може ж, і тобі підшукаю там роботу. На ті гроші, що залишилися від продажу

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ

квартири, протримається певний час, в усякім разі їх вистачить вам, поки я зароблю та вишлю. Дома ж нічого не висидимо.

І сумнівалися, і сперечалися, дошукуючись жаданої істини, та нічого іншого не могли вигадати, змушені були зупинити свій вибір на тому, що пропонувала Орися. І заходилася Семенова дружина бігати по установах, збирати потрібні документи. Спершу

— в своєму місті, потім — у стольнім Києві. А збрала їх, ще більший сум обсів Кандиб. Навіть маленький Василько відчув порожнечу, все частіше допитувався: "Де ж мама?"

А від мами, відтоді, як виїхала, ні звуку. І тиждень, і другий, і третій. Семен те й робив, ще заглядав до поштової скриньки та лаяв себе: "Нащо відпустив дружину? Як би вже не було, та були б прикупі, на своїй землі, в своїй оселі". До всього й робота не підверталася. Попередню полишив через клопоти, пов'язані з переселенням, ремонтом, тепер ні тпру, ні ну. Сказитися можна, перебуваючи в такому підвищеному стані. Зозла чи з відчаю забрів якогось дня до забігайлівки, відчув на певний час полегкість та й зачастив туди. Коли прийшов — одного дня на доброму підпитку, мати сплеснула руками:

— Ти що, пити почав?

— Душа болить, мамо. Як воно буде в нас? Що буде?

— Горілка, гадаєш, зарадить лиху? Схаменися, синку.

Днів зо три гамував смутком тим, що шукав роботу, а на четвертий знову випив. Коли повернувся додому, мати мало не з деркачем зустріла його.

— Де тебе носить? Орися дзвонила.

— Звідки?

— Та звідти ж, куди поїхала, з Італії.

— І що сказала?

— Працює вже. Невелике щастя знайшла, посудомийницею влаштувалася в ресторані.

— Адресу повідомила?

— Сказала, в листі напише. А ти знову нажлуктився?

— Треба було. Зустрів товариша, обіцяв замовити за мене слово на своєму підприємстві.

— Гляди мені.

Та Семен не зважив на її застереження. Дійшло до того, що мати сховала решту грошей, які залишилися від продажу квартири, й сказала:

— Все. Більше не матимеш від мене ні копійки.

— Я шукаю ж роботу. Чи без випивки можу знайти її?

— Шукай на свої.

Де син брав гроші на ті клятві випивки, Святий знає, але під градусами повертався додому частенько. А час спливав і не тишив сподіванками на краще, аж поки не зателефонувала Орися.

— Я вислала вам гроші, — сказала. — Запишіть рахунок, підіть у перше-ліпше відділення зв'язку, де є вестерн-юніон. Назвете рахунок, покажете паспорт і вже сьогодні отримаєте переказ.

Що тут зчинилося! Мати Семенова мало не плаче з радості, Семен ходить по кімнаті, як заведений, і мовить про себе:

— Чотириста доларів пересилає! Аж не віриться. Сьогодні вислала, сьогодні, каже, можна й отримати. Чи таке буває?

— А на чие ім'я вислала?

— Мабуть, на моє, бо сказала: "Паспорт не забудь узяти".

— Підемо вдвох, ліпше буде.

Закінчення на с. 10

На початку XVIII ст. спостерігалася неабияка зацікавленість Україною на Заході, пов'язана саме з діями гетьмана Мазепи та кульмінацією Північної війни, що відбувалася на теренах України. Про все це повідомляли у своїх реляціях дипломати й агенти різних держав, писала тогочасна західноєвропейська преса. Дещо згодом почали з'являтися мемуари й нотатки учасників і свідків подій, історичні праці й, нарешті, літературні твори, що правдиво, переважно за межами XVIII століття.

Західноєвропейські джерела дають цінний і в основному об'єктивний матеріал для вивчення бурхливої та складної доби історії України. У сумі своїй вони переконливо спростовують офіційну версію “зради Мазепи”, сфабриковану в канцелярії Петра I, і яка мало не до сьогодні супроводжує цю історичну постать. Зрада Мазепи, нагадаю, полягала в тому, що він начебто хотів “запродати Україну шведським і польським феодалам”. Але при цьому було зроблено все, щоб не згадувався текст угоди Мазепи зі шведським королем Карлом XII і польським королем Станіславом Лещинським. У ній щодо державно-політичного статусу України говориться: “Україна з двох сторін Дніпра... має бути вічними часами вільною від усякого чужоземного володіння. Союзні держави ні під претекстом визволення її, чи опіки над нею не мають претендувати на абсолютну владу над Україною і військом Запорозьким... Цільність границь її, непопущеність законів... свято мають захищувати, аби Україна вічними часами тішилася своїми правами і вольностями без усякого ушкодження” — цитую за працею Грушевського “Шведсько-український союз 1708 р.”

Тільки віднедавна ми тут, в Україні, можемо говорити, що стратегічна мета Мазепи полягала у збереженні суверенності козацької України, а його “зрада” була відповіддю на політику царя щодо України, спрямовану на її повне поневолення. А тим часом на це вказували ще сучасні Мазепі численні західноєвропейські джерела. Узагальнюючи їх, німецький історик Енгель писав у кінці XVIII ст., що “шведські історики не єдині, хто виправдав виступ Мазепи проти Росії”.

Узагалі обсяг інформації в західних джерелах 1708 – 1709 рр. був вельми значним. Він був пов'язаний саме з переходом Мазепи на бік шведів, який став справжньою європейською сенсацією, і з битвою під Полтавою. Найбільше і найґрунтовніше про це писала німецька преса, тому що Північна війна мала пряме відношення до німецьких держав, і від її перебігу та розв'язки багато чого залежало в самій Німеччині. Цінною рисою німецької преси є те, що вона давала інформацію з перших рук, від свідків та учасників подій, тимчасом як преса інших західних країн передруковувала те, що з'являлося в німецьких часописах. Разом із тим, німецькій пресі властива більша кон'юктурність у висвітленні українських справ, що виразно проявилось у ставленні до Мазепи, якого німці почали таврувати після його переходу на бік шведів. Часто це відбувалося за прямого тиску російського уряду, бо, як відомо, цар Петро надавав важливого значення формуванню європейської громадської думки на користь Росії і ще в ті часи заклав традицію дезінформації в інтересах імперії.

Англійська преса на відміну од німецької відзначалася нейтральністю, а французька взагалі становить з нею разючий контраст, що пояснюється знову-таки політичною кон'юктурою і, водночас, національними традиціями. Французи не виявляли прихильності до Петра I та засуджували його дії на Україні. Так, офіційне урядове видання “Gazette de France” писало після Полтавської битви дослівно так: “страшний цар жадає крові України”. Широко висвітлювалася інформація про зруйнування Батурина. Наведу вам заголовки французьких та нідерландських газет: “Жахлива різанина”, “Плюндрування України”, “Ціла Україна купається в крові”, “Жінки й діти на вістрі шабель”, “Всі мешканці Батурина без огляду на вік і стать вирізані, як наказують не-

людські звичаї московитів”. Тобто реакція на розгром України, вчинений Петром I, була негативною, це було розцінено як варварська акція.

Принагідно згадаю, що за Мазепою пішли не всі козаки, що, до речі, ставив у провину нашому гетьманові французький король Людовик XIV. Він скептично поставився до союзу шведського короля з Мазепою, дізнавшись, що за тим пішла лише частина його війська. Людовик XIV також вважав, що Мазепа припустився помилки, не подбавши про належне укріплення Батурина. Отже, у Полтавській битві одні козацькі полки билися на боці шведів, а інші — на боці росіян. І український народ вів проти шведів партизанську боротьбу. Але це не завадило Петрові після перемоги під Полтавою вжити жорстких репресій проти України. Сучасний

МАЗЕПА ОЧИМА ЗАХОДУ

уже нам англійський історик Л. Р. Левіттер пише про цей похід російської армії на Україну, що “він своїми грабунками, підпалами та ґвалтуваннями нагадував радше карну експедицію, ніж союзне військо” (Наливайко Д. С. Очіма Заходу. К., Основи — с. 392).

Але повернімося до тогочасних західноєвропейських джерел. Після безпосередньої реакції в пресі, періодиці, а також дипломатичних реляціях, що часто мають суб'єктивний характер, почала з'являтися більш виважена та обґрунтована історична і мемуарна література про Північну війну та Полтавську битву. Вагоме місце в ній займає аналіз дій Івана Мазепи та причини його переходу на бік шведського короля. Практично всі праці засвідчують той факт, що безпосереднім поштовхом до союзу українського гетьмана з Карлом XII було рішення Петра I перетворити козацькі полки на регулярне військо, що позбавляло Україну збройних сил і загрожувало повною втратою автономії. На це вказує, зокрема, Йоган Норберг, капелан і духовник шведського короля в ґрунтовній праці “Історія Карла XII”, написаній 1731 року, вже після смерті її протагоніста. Але цей факт підтверджують не тільки шведські історики. Про це пише, наприклад, протестантський чернець словацького походження Даніель Крман у своєму латиномовному творі XVIII ст. “Історія делегації до шведського короля”, виданому угорською академією наук наприкінці позаминулого століття; англієць Джордж Перрі в книзі “Російська держава за

нинішнього царя” (1716). Перрі був інженером, який 16 років провів у Росії, будуючи верфі й канали — улюблені дітища Петра I. Тим не менше, найповнішими у фактологічному відношенні є шведські джерела. Вельми цінним документом є щоденник Густава Адлерфельда, шведського історика, який постійно перебував поряд із Карлом XII. Адлерфельд загинув у Полтавській битві, і його рукопис дуже складними шляхами згодом потрапив до його вдови та сина. Син переклав французькою мовою і видав 1750 року в Амстердамі під назвою “Військова історія Карла XII”. Зважаючи на статус Адлерфельда, його щоденник можна вважати, принаймні, у фактографічному відношенні, джерелом, що заслуговує на довіру. Наприклад, це стосується вельми важливої деталі, що шлях на Україну обрав сам Карл

ра. Річ не просто в тому, що один із розділів праці відведено подіям в Україні. Насамперед, це твір просвітницької історіографії, і саме в ньому намітилася провідна концепція історії України, яка згодом значно поширяться в західноєвропейській історіографії та літературі XVIII ст., а в останній його третині стане визначальною. А концепція така, що минуле й сучасне України західноєвропейські просвітники розглядали насамперед як драматичну й повчальну історію мирного й працелюбного народу, що зазнав поневолення з боку сусідніх феодальних монархій і протягом століть наполегливо виборював свободу. “Україна завжди прагнула бути вільною” — ця фраза з вольтерівського твору, власне, вже перетворилася на крилату.

Історія Карла XII” знаменита й тим, що це перший історичний твір Вольтера, яким сам він дуже пишався і незмінно відносив до своїх кращих творів. Адже йому вдалося сказати чимало нового, маловідомого, а то й зовсім невідомого своїм сучасникам. Через свого приятеля Мезона Вольтер мав зв'язки з Григорієм Орликом, і це було одним із джерел написання книги. Стосовно нашої центральної теми, тобто союзу Мазепи з Карлом XII, то Вольтер теж тлумачить його як протидію політиці Петра I на Україні, спрямовану на ліквідацію її автономії та повне підпорядкування царській адміністрації. Для справедливості треба сказати, що підхід Вольтера до України значною мірою змінився в його пізнішій праці — “Історії Росії за Петра Великого” (1763), написаній на замовлення Катерини II за матеріалами й заготовками, які надсилалися з Петербурга. Відтак у цій другій книзі уже відчутний вплив офіційної імперської політики щодо України. Дуже різко відгукнувся на цей вольтерівський твір Жан-Жак Руссо. Він був вільний від будь-яких ілюзій щодо “освіченого абсолютизму” російських царів.

Але фактом залишається і те, що успіх мала саме “Історія Карла XII”, адже цей твір було перекладено майже всіма європейськими мовами. Ще одна безперечна заслуга, про яку не можна не сказати. Саме Вольтер популяризував романтичний образ Мазепи, що в XIX столітті став уже надбанням європейської літератури та мистецтва. Ось як, за Вольтером, Мазепа став гетьманом: “Він народився у Подільському воеводстві; виховувався як паж Яна Казимира, при дворі якого набув обізнаності в красному письменстві. Коли було викрито любовний зв'язок, який він мав у молодості з дружиною одного польського магната, розгніваний чоловік звелів прив'язати його, зовсім голого, до дикого коня і відпустити в такому стані на всі чотири сторони. Кінь, приведений перед тим з України, примчав Мазепу туди, напівмертвого від утоми й голоду. Місцеві селяни виходили його. Він довго залишався серед них і через певний час відзначився в багатьох походах проти татар. Вищість у освіті забезпечила йому велику повагу серед козаків; його репутація, що зростала з дня на день, спонукала царя призначити Мазепу гетьманом України” (Voltaire. Histoire de Charles XII, roi de Suede — Paris, s.d. P. 181–182) Літературний домисел, а не історичний факт. Але цей потужний образ — дикий кінь, що мчить прив'язаного Мазепу на Україну, долю якої він вершитиме, — справив вплив на літературу й мистецтво.

Цей романтичний сюжет розробляли Байрон, Гюго, Меріме; Ліст, Делакруа, Верне, у XX столітті до нього зверталися Райнер-Марія Рільке та Бертольд Брехт.

Таким чином, відбулася дуже цікава й символічна трансформація: якщо в історії і політології Іван Мазепа — постать драматична і контроверсійна, то в європейській культурі образ Мазепи став беззаперечним художнім топосом.

Олена ПОНОМАРЕВА,
кандидат філологічних наук

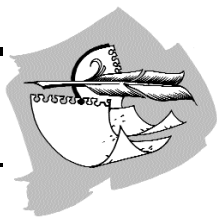
Для кожного народу важливо, як його життя та історія сприймаються іншими народами. З іншого боку, вивчення зарубіжних джерел становить неабиякий науковий інтерес. Адже автохтони та іноземці зовсім по-іншому сприймають ту чи ту національну дійсність, і для повного та всебічного її відтворення це розмаїття джерел надзвичайно цінне. Тож я спробую показати Вам, читачу, як сприймали постать Івана Мазепи його сучасники в Західній Європі.

XII, а гетьман лише згодився із цим планом. “До цього рішення, — пише автор, — пристав і Мазепа, великий генерал козаків, який був дуже незадоволений царем і прагнув скинути царське ярмо та перейти під протекцію шведського короля” (там само, с. 402). Але ж ви пам'ятаєте текст угоди, який я навела на початку?

Загалом із тогочасних західних джерел вимальовується привабливий образ Мазепи як людини високоосвіченої, інтелігентної, зовсім не авантюриста, а розсудливого і врівноваженого правителя, доброго дипломата, патріота своєї козацької вітчизни, якого сувора необхідність штовхнула на ризикований крок.

Цікаво буде згадати два твори англійського письменника Данієля Дефо, широковідомого завдяки своєму роману “Робінзон Крузо”: “Історію війн Карла XII” (1715) та “Неупереджену історію Петра Олексійовича, нинішнього царя Московії” (1723) — зверніть увагу на топонім і дату написання. Твори Дефо не є історичними працями, це, власне, публіцистичні твори Дефо-журналіста, написані на основі статей про Північну війну, які він публікував із 1704 по 1707 рр. у журналі “Review of English Nation”, це був тодішній рупор англійського уряду. У “Неупередженій історії Петра Олексійовича...” Дефо пише про Мазепу: “Мазепа не мав королівського титулу, але за владою він був рівний королю, в усякому разі в цьому відношенні він був рівний королю Августу” (там само, с. 409) — Август III був польським королем.

Особливий інтерес становить для нас “Історія Карла XII” (1731) великого французького філософа і письменника Вольте-

ГЛИБИННА ПАМ'ЯТЬ ПОКОЛІНЬ

“Райковецьке городище (майже 15 км на північний захід від Бердичева Житомирської області — А. К.) за повнотою і виразністю джерел перевершує все те, що будь-коли відкривалося археологічними розкопками древньоруських міст” (Гончаров В. К. “Райковецьке городище”, Київ, 1950, стор. 137).

Звиста сільська вулиця на західній околиці Райок, перескочивши через невеличку річку-руччак, за останніми хатами перебивається в південь, що в суху літню погоду є найкоротшим шляхом до сусідньої і рідної мені Малосілки.

Усе те дихає старовиною. Навіть назви урочищ — Вітряки, Запасіка. Поміж ними (мало хто нині зверне увагу) високий вал, наче підмурок, що з трьох боків обрамлює невелике плато. Із заходу воно окреслене глибоким ровом. Зі сходу й півночі його на деякій відстані облягають води річки Гнилоп'ять...

А якраз тут, на плато, був центр — дитинець — древнього містечка. В інвентарі майна села Слободищ 1593 року згадується: “село Райки, которое пан Воронич снова заселил недалеко от Слободищ в местности над Пяткой Великою (так називались тоді річка Гнилоп'ять — А. К.), а на конце этого села городище пустое; около этого городища насыпной вал; в этом селе Райки оседлых дворов 60” (Архив Юго-Западной России, т. I. К., 1876, стр. 227).

Однією з наймогутніших країн середньовічної Європи була Київська Русь, яка наприкінці IX століття об'єднала всі племена східних слов'ян. Особливо розквітла вона за Ярослава Мудрого (княжив у 1019–54 рр.).

Розвиваються політичні і торговельні зв'язки. У Західну Європу, Візантію експортуються хутра, віск, мед, льон, срібні вироби. Ввозяться дорогі тканини (візантійська паволока, парча, східний шовк), срібло, олово, мідь, прянощі, фарби...

Але з півдня доймають напади численні степові кочівники. Грабують багаті каравани, відбирають у селян те, що, як данина, повинне йти у князівську скарбницю.

І тоді вздовж басейнів рік Рос-тавиці, Південного Бугу, Тетерева, на межі лісу й степу будуються сторожові містечка-фортеці. Одне з них і розташувалося на лівому березі звислої притоки Тетерева, на місці ще давніших неолітичних стоянок, поселень трипільської культури (4–3 тисячоліття до Р.Х.) та епохи бронзи.

Літописи не залишили нам найменування цього містечка, але нинішня красива назва села “Райки”, мабуть, є її відповідником. Землеробство і скотарство, що були головними галузями господарства ще в найдавніші періоди існування, в епоху Київської Русі набули подальшого розвитку й удосконалення. На зміну мотижному прийшло орне землеробство із трипільною системою сівозміни.

Про це красномовно розповідають сотні предметів, знайдених на території Райковецького городища під час розкопок, що проводилися у 1929–1935 і 1946–1947 рр. археологічними експедиціями Академії наук УРСР разом із Житомирським та Бердичівським музеями.

Тут уперше було досліджено всю територію містечка домонгольського періоду, з усіма складовими частинами: дитинцем, оборонними спорудами, ремісничим посадом і присілками. За своєю повнотою матеріали розкопок Райковецького городища значно переважають усе те, що було відомо про древньоруські містечка з літописів. Тут і залізни лемеші від плугів, і різакі-чересла до них, серпи і коси, ножиці для стрижки овець, лопати для обробки садів та городів. Тут і обгорілі зерна різних культур, що збереглися і в земля-

обласної Ради народних депутатів від 29 серпня 1969 року (через 22 роки після закінчення розкопок — А. К.) оголошена історико-археологічним пам'ятником. Також лише наприкінці вісімдесятих років після ряду публікацій у бердичівській міській газеті там спомоглися поставити пам'ятний знак (див. на фото). Звичайно, до такого пам'ятника на пустирі, де іноді випасають кіз і корів, туристів не повезеш. Мабуть, лише обгородивши територію дитинця, відновивши хоча б шматок фортечного частоколу з баштою та оте знамените сиродут-

ли бути розвалини якихось будівель чи укріплень. А то був просто лисий горб — ні знака, ні пам'ятки...

Однак жива генетична пам'ять поколінь. Десь наприкінці сімдесятих уже водієм автобуса побував з екскурсією у Житомирському краєзнавчому музеї, де довго затримався біля експозиції, присвяченої знахідкам на Райковецькому городищі. Із тих вражень та думок склався вірш, якого я опублікував у місцевій міськрайонці. А згодом вирішив таки побувати на городищі і разом зі своїми дітьми

як феодалізм західний, не пустив глибокого кореня в самий ґрунт; він зостався чимось зверхнім, досить хистко прив'язаним до народу”, він не задовольняв української маси з їх ідеалом “рівноправності і автономії”. Прочитав про “так званих болохівців, що у 1240 р. (на території між Волинню, Галичиною і Київщиною) воліли прямо платити данину татарам замість того, щоб сплачувати їй, як було досі, руському князю Данилові Романовичу” (там же). Виразно це показано і в його (Грушевського) “Ілюстрованій історії України”: “Тим часом як на чутку про прихід Татар замикалися міста, а князі, бояре і всякі інші значні й багаті люде розтікалися куди видко, в той же час знаходилися люде, оселі й цілі краї, які думали скористати з цього перелому, свого переполюху, з сей руїни старого життя. Користаючи з того страху, якого нагнали Татари, хотіли вирвати ся вони з старого князівсько-дружинного устрою, пережитого, важкого, незносного, щоб не знати тяготи княжих урядників, не знати боярства з його правами на землю, кріпацтва, невилплатних довгів і тяжких одробітків, не терпіти від безконечних княжих усобиць, насильства і поборів княжих військ... Сі люде цілими громадами піддавалися Татарам...” (ст. 121).

На моє глибоке переконання, нинішнім можновладцям варто було б добре затамити: “ясновельможні” древньоруські князі особисто розтоптали велику європейську державу — Київську Русь, розтоптали в її народі прагнення державності, пустили його по світу шукати собі інших правителів, може, менш освічених, але більш цілеспрямованих. Лише Данило Галицький зрозумів усю трагічність таких настрів, появи “людей татарських”. Хотів силою стримати руйнування політичного життя в тодішній Україні, послав у 1254 році своїх дружинників “на Побожі й Погорину, другого року воював підвласні Татарам громади над Случею і Тетеревом... Не спинався перед суворими карами: палив непокірні міста, віддавав людей в неволю” (ст. 125). Але процес державного руйнування вже став незворотним...

Пил століть товстим шаром закрив від нас той трагічний день, коли на невеличке містечко “над Пяткою Великою” налетів вогненний смерч чи татарської, чи анти-татарської навали. І драма була неймовірна! Як розповідав мені той райківчанин, в одному місці відкопали кістяки жінки (судячи з прикрас, що були на ній, з високого стану) і двох її дітей з... відрізними голівками. Очевидно, вона це зробила сама, аби не зазнали вони пекельних мук, згоряючи у вогні...

Ось чому матеріали розкопок Райковецького городища цінні для нас не лише як археологічні пам'ятки, що свідчать про високу самостійну культуру Давньої Русі, — вони ще вчать нас, за словами М. Грушевського: “...як тісно і нерозривно сполучені між собою всі періоди історії Русі (України), як одні й ті ж змагання народні, одна і та ж головна ідея переходить через увесь той ряд віків, в так одмінних політичних і культурних обставинах” (т. I, ст. LXVII).

Анатолій КОНДРАТЮК

м. Бердичів

Пам'ятний камінь на Райковецькому городищі

них ямах-засіках, і в керамічному посуді.

Численні археологічні знахідки розповідають про високу майстерність давньоруських ремісників, ковалів, гончарів, ювелірів, ткачів, теслярів.

На Райковецькому городищі вперше знайдене сиродутне горно у найкращому вигляді, тому що в ньому на момент загибелі містечка ще був не закінчений процес виплавки заліза і він був не розібраний. У таких горнах одноразової заправки для процесу виплавки заліза з болотяної руди, що добувалася в урочищі Дудчина гора біля Слободищ, достатньо було температури 700–800 градусів, яку давало деревне вугілля. Повітря в горно нагніталось міхами не підігріте, тому такий спосіб виплавки називався сиродутним. Після закінчення процесу на споді горна залишався шматок заліза-криці, вагою 5–6 кілограмів. Таких криць на території розкопок було знайдено 47. Для очищення криць від домішок їх багато разів нагрівали і перековували в кузню.

Велика кількість заліза йшла на виготовлення зброї: мечів, шабель, бойових сокир, наконечників для списів і стріл. Багата колекція знайдених експонатів військового спорядження вінчається двома кольчугами і шоломом, що в ту пору виготовлялися тільки для дружинної верхівки. На багатьох кістяках знайдені залишки одягу, дорожніх цінностей, прикрас...

Як свідчать документи, територія Райковецького городища після розкопок була законсервована і рішенням виконкому Житомирської

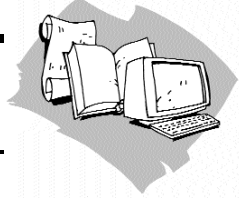
не горно, можна було б включити цю древню історичну пам'ятку (яких, до речі, багато в Бердичеві й околицях) до туристичного маршруту... І це не наївні фантазії. На межі 70-х – 80-х років мені часто доводилося возити автобусом групи туристів з Москви, Івановської, Ярославської та інших далеких областей Росії. І от після того, як екскурсовод закінчував розповідати їм про тутешні революційні й воєнні події, про передовиків промисловості й сільського господарства, я брав у нього мікрофон і розповідав гостям про Райковецьке городище, про те, як відбулися в нашій країні часи Київської Русі, козащини (братів Ружинських, Наливайка, Хмельницького, Кривоноса, Богун, Палія, Мазепи), гайдамаччини, Устима Кармалюка та багато іншого. І люди слухали все це зі справді непідробною цікавістю.

На жаль, я пішов до школи лише у 1950 році, а трьома роками раніше школярів навіть із сусідніх сіл водили на екскурсії на розкопки городища. Пам'ятаю, коли я був друго- чи третьокласником, на Великдень мати взяла мене до церкви, що збереглася в Райках (пізніше і її спалили війовничі атеїсти). Йшли ми туди півднем і якраз тією звислою вулицею, що понад земляними залишками городища. Але про те я не знав, та й прочани, з якими йшов, навряд чи про нього відали. Набагато пізніше, уже після армії, майже рік я працював у Райках (там є гранітні кар'єри), згадував про городище, але й уявити не міг, що часто проїжджав біля нього вантажівкою. Мені здавалося, що там ма-

(щоб і вони поспілкувалися з історією) поїхав з Бердичева у Райки. Скажу, що не відразу сільчани нам вказали туди дорогу. Але коли дісталися до цієї пам'ятки, то зустрілися з цікавою людиною, яка чимало розповіла про неї. Це був досить літній райківчанин, хата якого стояла біля підніжжя земляного валу древнього містечка. Тож усе, що відбувалося, що відбувалося під час розкопок, він бачив. А вже всі знайдені експонати заносили до його хати, очищали, оцінювали й систематизували. Він мав змогу спілкуватися з археологами, чути їхні розмови між собою.

І ось тоді цей чоловік сказав мені те, що колись, за його словами, чув від академіка В. К. Гончарова, автора книжки про Райковецьке городище. Звичайно, цієї думки в ту пору автор не міг висловити на сторінках своєї наукової праці, тому що вона йшла врозріз з офіційною історичною версією про те, що “давньоруський народ чинив героїчний опір татаро-монгольській орді і що Русь величезною ціною затримала подальший її наступ на Західну Європу”. Отже, тоді я вперше почув, що Райковецьке городище знищили не татари, а Данило Галицький. Почув уперше про те, що руські люди добровільно йшли “під татари”...

То вже в часи “великих змін” у М. Грушевського (“Історія України-Русі”, репринтне видання, Київ, 1991, т. I, ст. LII–LIII) я прочитав: “У нас князівсько-дружинний устрій не пройшов глибоко в масу народу, не перейняв її цілою системою,

“Душити й ковтати ін-ші народності для власного насичення є справою тільки зоологічного інстинкту, ділом нелюдським і безбожним, як для окремої особи, так і для цілого народу.

Володимир Соловйов.
“Про гріхи та хвороби”,
1889.

ВИГРІВАЮЧИСЬ НА СУВЕРЕННІЙ ПЕЧІ, ПАМ’ЯТАЙ, ЗЕМЛЯЧЕ...

Світ споганів. І дедалі підлішає більше: визнає право сили, а не силу права. Підлішаємо й ми з вами, читачу. Ну, ну, не ображайтеся! Хіба ж то не ми, українці, уживаємося не тільки з напівправдою, а й з одвертою брехнею, голим цинізмом?!

Як часто й лукаво величаємося “стратегічним партнерством”! Із ким! Із тими, хто бачить нашу Українську Державну Незалежність на дні найглибшої ями: чи то десь у проваллях Панкиської ущелини, чи аж у безоднях Баренцового моря, поряд із атомним підводним не-біжчиком “Курском”!!

Як часто, з малоросійською заппадливистістю, по-холопському обнімаємося та лобизаємося з великомосковським хамством: хіба тобі, мій співвітчизнику, не бридко було дивитися, як Київ по-лакейському обнімався з московською шкіряною кепкою, яка на всіх політичних перелазгах кукурікає-репетує: “Отдайте Севастополь”!

Ви ще подумаєте, мій добрий читачу, що в Україні знайшлися сили — політичні, державні (дипломатичні), громадські і т. ін., — які обурилися подібними авантюрами випадати московського політика, заявили рішучий протест та нагадали перед усім світом про міжнародні домовленості та відповідальність тих, хто провокує перегляд існуючих кордонів між державами в сучасному світі.

Ба й там!!! Ковтаємо мовчки, беззаперечно все, що підкидають “стратегічні”, даруйте, “партнери”! Малоросійським нетудихатам не залишається нічого іншого, як підтакувати тим, у кого крутіші військові м’язи. Свою надійну зброю по-віддавали за безцінь і тепер, голодранці, слухаймося “хазяїв” планети. І не тільки слухаймося, а й виявляймо всіляку підтримку, солідаризуємося й матеріально, й морально.

Хотілося сподіватися на великий московський розум: була можливість покінчити з федерал-чеченським конфліктом. Марними виявилися сподіванки. Гору й цього разу взяло зарозуміло-імперське мислення, яке традиційно покладалося то на право алебарди, то на логіку “каланикова”, а чи реактивних систем залпового вогню “Ураган” та “Град”, то на гуманність газу “сі-ес” чи ВЗ...

І приказку склали: “Москва сльозам не вірить”.

Сьогодні Москва в сльозах, у жалобі. Ну, звичайно ж, шкода людей невинних. Чис серце не здригнеться перед жахом подібних трагедій? Але чи часто Кремль вибачається за подібні трагедії?

І світ — лукавий! Світ сильних і безкарних поспішив заявити однозначно: винні чеченці, а Росія “потерпіла”. Це позиція тих, хто оцінює барель нафти незрівнянно дорожче, аніж барель крові. Байдуке чиеї: чеченської чи іракської...

Росії офіційній залишається: по-перше, повторювати, що “жертв терористів” могло бути більше, по-друге, героїзувати на всі лади дії доблесних рятівників-

спецназівців.

Ну, а ти, українцю, “стратегічний партнер” царства брехунів, як повівся у цій ситуації? А так, як завжди: по-холопському здебільш переповідав по своїх “національних” каналах московські небилиці та повторював на всі лади, що доблесні спецназівці зробили все від них можливе, аби звести кількість “жертв терористів” до мінімуму! А вже як красно дякував героям-рятувальникам за “професіо-

бомбових ударів!

Югославська сторона оцінює шкоду, завдану натовськими бомбардуваннями, у 130 мільярдів доларів; західні “бухгалтери” називають цифру вдвічі меншу. Скажете: режим президента Мілошевича... Так, режим, як і всякий режим, — огидний. Але до чого тут смерть цивільних людей: під натовськими бомбами їх загинуло близько двох тисяч! У Косові на руїни перетворено 85% житлових будинків. Уперше в історії повністю припинено судноплавство по Дунаю!

Що? І югославську бойню сплинемо? Може, разом і чеченську?..

Не сумніваємося, що після московської Дубровки на Кавказ рине нова висока хвиля “коричневого патріотизму з червоними очима” (як сказала б Г. Старовойтова, яку московська “демократія” упокоїла на петербурзькому цвинтарі).

Ще й ще повоювати підстави є. “Військові вважають, що поки всі, хто воював проти федеральної влади, не будуть знищені, мир не настане” (“Время” від 30 травня 2002 р.).

Головний редактор цієї газети Володимир Сімонов, який побував у Чечні, у своєму звіті роз’яснює не тільки “підстави” продовжувати війну, а й без зайвого “мудрування” описує “стимули” цього побоюща.

Як зізнається журналіст, “...самі офіцери і прапорщики, з ким я спілкувався, головним питанням висували питання житла...”; “у батальйоні я познайомився з полковником, про якого можна багато розповісти... Три поранення, п’ять разів контужений. Згадує про це лише у своєрідному контексті: “Після того поранення на страховку дружина придбала м’які меблі, після другого — заплестили за навчання доч-ки...”

Є у федеральних військах і полковники з іншими “стимулами” повоювати. Як сповісти-ла газета “Мир новостей” (газета популярної інформації) від 20 серпня 2002 р., “Полковник Буданов убивав у горіччаному чаду” (це заголовок). Газета пише: полковник “на бойовій машині їздив у село Тангічу в пошуках міфічної снайперші. Коли дівчину, загорнуту в килим, привезли до командирського кунгу (вагончина на колесах), Буданов наказав екіпажу зайняти бойову позицію і нікого не пускати, потім зачинився і, увімкнувши голосно музику, зайнявся, як він сам говорить, допитом. Потім, через три години, він відчинив двері і, вдягнутий у самі плавки, наказав екіпажу, погрожуючи зброєю, вивезти вже мертву дівчину у ліс і таємно поховати”.

Читачу мій дорогий! Ви замислювалися над тим, чому армія другої (після Америки) супердержави, маючи “загальну кількість силових

структур 2 млн. 360 тисяч військово-службовців і 966 тисяч осіб цивільних службовців”, маючи найдурнішу в світі зброю (тобто таку, що нищить усе живе і мертве, де б воно не було), за довгі роки найгрібішого, найкривавішого насильства не спроможна “зачистити” крихітну, порівняно з імперією, територію з її народом, що його можна накрити тією ж такою Лужкова шкіряною кепкою?!!

“Росія не може вести велику війну” — винесла у заголовок та ж така “Независимая”. Та вона не здатна перемогти і в “маленькій” війні — вона здатна творити хіба що великі злодійства: то в Чехії, то в Угорщині, то в Афганістані, то на Кавказі... “Таку країну та армію слід розпустити...” — робить висновок “Новая газета” (№ 23 (761) від 1–7 квітня 2002 р.).

Що дало цьому виданню підставу стати на таку позицію? Совісний, об’єктивний погляд на весь хід московсько-чеченського конфлікту. Моральне убожество сьогоднішніх федералів, які й нині стоять на найнижчих щаблях моральності своїх предків!

Знову мені згадався В. Соловйов: “духовний розвиток Росії загальмовано і глибоко скалічено”. Згадався після того, як “Новая газета” розповіла епізод “з життя

НОРД-ОСТ 26 ЖОВТНЯ

*Ішли вуста на пир —
прийшли на тризну,
Заскільки в зорі бісики лукаві...
Прекрасна жінка
в чорну вбралась ризу,
Любов замаскувалася в ненависть.*

*Чужого роду-плоту берегиня
В чужій країні на чужій виставі
Всі сні застрелена.
І невтішки нам
У вічі кадр цей:
“Всіх і скрізь дістанем!”*

*А наша хата скраю далеченько.
Шнур з розетки й —
браво! — шито-крито.
Гай-гай, панове: зовсім не чеченку,
То нашу совість приспано і вбито.*

Володимир ІВАНЦІВ,
м. Біла Церква

в холодному наметі, а російські діти — на комп’ютерах і в теплих школах... Я не знаю, чи має серце Путін. Але якщо воно в нього було, він би не починав таку війну. Путін вважає, що людське життя варте п’ятдесяти копійок. Він глибоко помиляється і краде ці життя у людей. Я б хотів, аби Путін знав: ми також люди. Поки до нас не прийшла війна, у нас у Чечні було красивіше, ніж у Москві. Я б хотів поїхати додому і жити там до кінця свого життя”.

Моторошно стає, коли читаєш бесіду оглядача “Новой газеты” Ганни Політковської (ведучої розділу “Люди исчезающие”) з Олегом Габою, уповноваженим з прав дітей Чеченської Республіки. Із тексту: “Моя точка зору, — говорить Олег Габа, — полягає в тому, що всі без винятку діти сьогоднішньої Чечні... всі 392 тисячі — безпритульні. З погляду Конституції Росії. Тому що Основний закон нашої країни, частиною якої досі є Чечня, на цих дітей не поширюється — вони не перебувають під його захистом. А що таке безпритульність? Стан, коли дитина поза межами правового і конституційного поля. Поки це головне питання не буде вирішене, і повільна військова шизофренія у Чечні буде тліти і спалахувати, діти приречені” (“Новая газета”, 11–14 квітня 2002).

Українцю! Сподіваюся, що навіть ця, невеличка часточка відомостей про справжню Росію і справжню Чечню вбереже тебе від наївного запитання: “Як могли (посміли!) чеченські терористи наважитися на такий вандалізм — захоплення заручників у Москві на Дубровці?!” Це по-перше.

А по-друге: я таки сподіваюся, що й тому, хто вигрівається і в найдалшому кутку української суверенної печі, має бути зрозуміло, що тільки чеченська кров зупиняє Москву від спокуси повернути свій танково-бетеерівський обоз з Кавказу в Україну, де “в роботі” “у поганих” поневіряється 11 млн. насильницьки асимільованих “російських людей”.

І таке знай, Українцю: ота “військова шизофренія”, про яку мовилося вище, на території так званого “содружества” визначила 78 потенційних “вузлів напруженості”. Серед них п’ять — найголовніших. У числі отих п’яти й твоя Батьківщина, Українцю! Після “Північнокавказького” вона, Україна, стоїть другою!!

Про це росіянам повідав “Русский порядок” в № 1 (46) за 1988 р. (газетка т. зв. “Русского национального единства” з відомою свастикою) у редакційній статті, підготовленій за аналітичними та оперативними матеріалами російських спецслужб.

Отож, Українцю, спи на своїй незалежній печі чи лежанці, але й дослухайся: чи не торохтять, з Кавказу повертаючись, танково-бетеерівський обоз твого ж таки “стратегічного партнера”. А ще дослухайся, пане-добродію Українцю, чи не гуркочуть над твоїм сонним вухом “стратегі”, яких ти за безцінь віддав “стратегічному партнерові”. Одинадцять стратегічних бомбардувальників (українське добро!) дісталися 37-й Повітряній армії федеральних сил. “Союзники” не нахваляться чудовою якістю цих бойових машин. А скільки було лементу в пресі, що то не “стратегі”, а... мотлох, металобрухт!!!

Господи! Як ми з тобою по-луху, пане-козацьке Українцю!

Лесья СТЕПОВИЧКА

ЧЕЧЕНСЬКИЙ ТРИПТИХ

I

*Генералу Джохару Дудаєву,
ім'ям якого названо
одну із вулиць у Львові.*

Джохар загинув героєм,
та слава його не вмерла.
Він тепер проживає у Львові,
Лев, що сягає з Говерли.

Його усмішка сонцем ясниться
на конвертах поштових і марках,
на старих міських кам'яницях,
і в п'ємонтських витає парках.

I, блукаючи містом Лева,
чула я на Шевченка бульварі,
як шляхетна пані місцева
окликала синочка — Джохаре!

27.10.2002

II

ІЧКЕРІЇ

Є власна мова, земля і нафта
у волелюбних нахчо*.
І до неба кавказькі гори,
і профіль орлиний гордий.
І — зашморг московський на горлі.

Самодержавна лапа,
покадливо надра твої захапала,
намертво вчепилася
в золото чорне —
в щастя твоє і горе.
І марила, душу горця поборе.

Затоптано дрібку-націю,
прадавню цивілізацію
під чоботом есесерії,
задушено
в “братніх обіймах” імперії,
чи то пак матусі Росії.
І світ не здригнеться,
й Творець — безсилий.

Легковажно колись затаврована
в “злого чечена”-нелюда,
все йдеш, немов зачарована
до священного берега,
свого, не чужинського Терека,
бо волі, як кисню, по потребуєш.

До берега вільної воленьки,
до заповітної доленьки
стиснувши зуби, поволеньки,
вже два століття ідеш.
Та де ж він, той берег,
Господи, де ж?

25.10.2002.

*Нахчо — самоназва у чеченців

III

БАЛАДА ПРО ТРИ ГРАНАТИ

*На смерть чеченської жінки-камікадзе
Зури Бараєвої, вдови польового командира
Арбі Бараєва, та її сімнадцяти подруг, убієн-
них московським омоном 26 жовтня 2002 ро-
ку*

Терпко-солодкі, Аллахом свячені,
плоди із садів Чеченії,
як вони смакують, я знаю,
гранати твого екзотичного краю.

Чому ж ти сьогодні стоїш, сестрице,
смертоносним гранатовим гроном
в центрі чужої столиці,
до зерниночки вся замінована?

Тобі б у садах гранатових
збирать врожаї осінні,
господине, чеченьська богине.
А ти дитя полишила й хату,
задля воїна-брата.

Як пасували
б тонким твоїм пальцям
перстені коштовні гранатові!
Та волею диявола, імперського ката
пекельну розіграно комбінацію
і твою нездоланну обернено націю
на самовбивць-камікадзе.

І на кремлівські мури
ти вийшла з відкритим забралом.
Брешуть, заручників ти не вбивала,
ти дітям малим шоколад віддавала
в тім зловіснім Центрі культури.

З ПОЕТОМ — У ЗАВТРАШНІЙ ДЕНЬ

За щоденними клопотами та не-
гараздами ми почали забувати про
наших визначних українців, імена
яких ще донедавна часто були на
вустах. Призабуваємо і Андрія Ма-
лишка. Хіба що вряди-годи в концер-
тній програмі чи в дружньому фур-
шетному колі згадається “Пісня про
рушник” або “Ми підем, де трави по-
хилі”. Щоправда, в далеких селах у
застіллях, а чи й просто місячними
вечорами під дворами (як у моїх Лю-
барцях, де, до речі, бував поет) мож-
на почути, як котрась із жінок промо-
вить: “Дівчата, а ми ж іще не співали
“Рідна мати моя...”. І співають, “бо та
пісня жаліслива і всю душу виймає”,
не затруднюючи себе пригадати, хто
ж її автор.

А тим часом, користуючись на-
шою заклопотаністю, українонена-
висники по-злодійськи викидають
творчість Андрія Малишка зі шкіль-
них програм. З якої причини? Ну, не-
хай закривали рота поетові за кому-
ністичних часів, коли він у 60-і роки
звертався до львів'ян зі словами: “Я
вас визволяв двічі — 1939-го і 1944-
го року. Збивав свої солдатські чо-
боти від Сталінграда до вашого краю не
для того, щоб у Львові (!) не було чу-
ти української мови...” Та недремні
українофоби нині зводять рахунки з
мертвим поетом, слово якого живе в
пам'яті народній.

Обухівчину закономірно і заслу-
жено називають Малишковим краєм.
На вулиці, що носить ім'я видатного
поета, стоїть хата батьків Андрія Са-
мійловича. Стежиною, що “одним-од-
на біля воріт”, ідуть школярики, мо-
лодь, статечні обухівці, гості.

У цетрі Обухова пам'ятник земля-
кові-поетові. П'ятнадцять років про-
лежав монумент — колишня влада
не дозволяла ставити його “в полі зо-
ру” вождя світового пролетаріату,
темна постать якого “давить” на лю-
дей та будови. Лише в Незалежній
Україні Малишкові було відкрито
пам'ятник. Тут, на майдані, зібралось
море народу — приїжджі з навколиш-
ніх сіл, із мальовничої Українки, з Ки-
єва. Хлопчики й дівчатка з дитячого
садочка читають “Кота-воркота”, “До-
щика” — вірші, що так любо звучать
із вуст малечі, яка вже починає при-
чащатися до слова свого знаменито-
го земляка. Слухаєш виступи наших
поважних сучасників — вони (чи то з
геніальності, чи з власної обмеже-
ності) стоять на різних політичних
платформах — і думаєш: “А все-таки
їх усіх отут зібрав і єднає Андрій Ма-
лишко — великий українець!”

Беру до рук книгу “Думки про по-

ПОЕТИЧНЕ ВІДПУННЯ

В оному вистачить газу на всіх,
влучить “Бі-Зет” без розбору,
в праведних, грішних і у святих,
немає меж для терору.
Ось вам Норд, а ось вам Ост,
буде всім концерт-погост!

Чорноока чеченська Мадонно,
тонкоброва і білолиця.
Скоро крові твоїй проллється!
Вже націлівся в ніжну скроню
снайпер бувалий,
досвідчений вбивця.

Тепер в твоїй саклі
почнеться “зачистка”,
а ти вже далеко,
невинна й пречиста,
в чистилищі Божім,
над смертю і часом.
А Люцифер кремлівський
потішиться-
мов операцію “путньо” закінчено,
То ж “слава — омону”,
“хвала — спецназу”!?

То ні! Не хвала, а хула,
хай почують її океани і прерії,
бо постануть ізнов
у смертельнім герці
вовченята*, що волю
плекають у серці,
діти гір, сиротини малі Ічкерії.
Горцям — волю, ганьба — імперії!

езію” — доповідь, виголошену пое-
том на Всеукраїнській нараді поетів
ще 1959 року. На ній рукою Малишка
поставлено автограф. Ось він гово-
рить про пісню: “В наш час багато пи-
шеться куплетів або, як їх називають,
“текстів” для музики, але ті, хто їх пи-
ше, не розуміють, що ні безсюжетні
куплети, ні оці тексти без чіткої ком-
позиції — без образного розкриття
явищі конкретності змісту нічого
спільного з піснею не мають. Скільки
таких мертвонароджених текстів гри-
мить по радіо, заповнює нашу пресу,
а їх не сприймає і не співає народ”.
Понад сорок років як це сказано, а
звучить так, наче йдеться про наше
сьогодення.

Для мого покоління Андрій Ма-
лишко — пан-товариш (як звучало це
в запорожців), Учитель, Порадник. У
його товаристві було любо-дорого.
Наступні покоління українців, позбав-
лені можливості причащатися з юних
літ до творчості поета, будуть духов-
но окрадені. Тож маю переконання,
що в плінності літ над іконним обра-
зом нашої Матері-України завжди
тріпотітиме пісенний рушник Андрія
Малишка.

Петро ЗАСЕНКО,
лауреат літературної премії імені
Андрія Малишка.

НА КРУТОЗЛАМАХ ПАМ'ЯТІ

“Дорогами Малишка” називалося
літературно-мистецьке свято, що від-
булося 14 листопада 2002 року, у
день 90-річчя від дня народження ве-
ликого українського поета Андрія Ма-
лишка, на батьківщині поета, в м.
Обухові Київської області.

Надзвичайно сонячним, не по-
сінньому привітним видався для обу-
хівців та численних гостей міста цей
ювілейний день. А зустрічала їх на
майдані біля пам'ятника Андрію Ма-
лишку відома пісня на його слова —
“Стежина”. Разом із знаменитою “Піс-
нею про рушник” вона й стала своє-
рідним лейтмотивом свята. Вклонити-
ся пам'яті великого українського
поета, пройтися Малишковими стеж-
ками і дорогами з'їхалося до Обухова
чимало іменитих гостей. У їхньому
гурті можна було побачити голову Ук-
раїнського фонду культури поета-а-
кадеміка Бориса Олійника, старій-
шин українського красного письменс-
тва Олексу Ющенко та Володимира
П'янова, які товаришували з Малиш-
ком, композитора героя України Оле-
ся Білаша та поета Дмитра Павлич-
ка, яких поєднувала з Малишком ук-
раїнська пісня, відомих поетів молод-
шого покоління, які вважали Малиш-
ка за свого вчителя. Завітав до Обу-
хова і міністр культури та мистецтв
України Юрій Богущкий.

Перша дорога у Малишківському
краї пролягла для високих гостей до
хати, де 14 листопада 1912 року на-
родився поет. Її віднедавна прикра-
шає меморіальна дошка, виконана
відомим українським скульптором,
теж нашим земляком, Михайлом Гор-
ловим. На дошці викарбувано пор-
трет Андрія Малишка. Є у хаті Андрія
Малишка й унікальний обухівський
рушник — над портретами батька,
Самійла Микитовича, і матері, Івги
Остапівни... Вишитий червоними і бі-
лими нитками....

Як пояснила завідувач музею
Олена Артюшенко, унікальність руш-
ника полягає в тому, що немає на
ньому ні лиця, ні звороту. Це — ве-
сільний рушник із зображенням дере-
ва життя як символу вічності роду,
народу, вічності життя. І на основі го-
ловного образу цього рушника — де-
рева-життя — прапраонука Малишка
по старшому брату Сергію Ольга Сак
створила герб міста Обухова. Цей
герб має два ідейних крила — це наш
обухівський рушник, більше ніде та-
кої вишивки в Україні немає, і друге
ідейне крило нашого герба — це са-

ма постать Андрія Малишка. Його
“Пісня про рушник”, його поетична і
пісенна творчість, які прославили не
тільки наш край, але й прославили
Україну у світі.

У виконанні народного артиста
України Анатолія Мокренка “Пісня
про рушник” проз-
вувала цього юві-
лейного дня зі
сцени Обухівсько-
го Палацу культу-
ри — її слухали
стоячи....

“Він був ніж-
ним, але гострий
як стріла, коли
хтось замахував-
ся на честь Украї-
ни”, — так охарак-
теризував Андрія
Малишка поет-а-
кадемік Борис
Олійник на мітин-
гу з нагоди 90-річ-
чя від дня народ-
ження поета. А
поет Дмитро Пав-
личко, який прис-
вятив свій виступ
феномену любові
Малишка до Укра-
їни, доніс до гро-
мади свої тривоги
і біль.

Наталія БОНДАРЧУК
“МИ З НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
УКРАЇНИ
МАЛИШКА НЕ ВІДДАМО!”
(З виступу лауреата Національ-
ної премії ім. Т. Г. Шевченка, поета,
громадського діяча Дмитра Павличка
біля пам'ятника А. Малишку в Обухо-
ві 14 листопада 2002 р.)

“Запалали вогні за долиною си-
нього неба,
Самольоти гудуть, бо на захід —
фронти і фронти,
Україно моя, мені в світі нічого не
треба,
Тільки б голос твій чути і ніжність
твою берегти...”

Так писав Андрій Малишко в
1942 році, у Воронежі, коли вже за
обрієм була Україна. Андрій Малиш-
ко — це феномен любові до України.
Він був приречений жити в часах тяж-
ких. Йому доводилося ставити собі
на горло... На могилі Володимира
Сосюри, свого побратима і вчителя,
як він казав: “кароокого сина Украї-

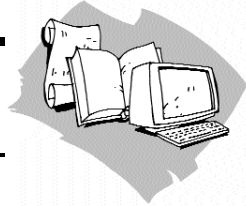
ни”, він завершив свій виступ так:
“Прощай, наш побратиме! Ми будемо
любити рідний край, ми будемо лю-
бити свій народ, як ти його любив!”.

Малишко виріс у плеяді великих
українських письменників, яких ми
називаємо “радянськими”. Це були

люди, які прищепили українським
комсомольцям і українським комуніс-
там український незнищений патріот-
ичний дух. Не було б багатьох лю-
дей, вихованих Малишком, не було б
Василя Стуса, який писав Малишкові
1962 року: “Ви мене народили! Я ви-
хований жагою Рильського і Вашою
поезією “Батьківщино моя”. Не було б
“шістдесятників” без Малишка, як
Малишка не було б без Максима
Рильського і Павла Тичини. А тих, у
свою чергу, не було б без Івана Фран-
ка і Лесі Українки! Ми сьогодні тут, на
цій землі обухівській, вклоняємося
одному з найкращих, найвищих геніїв
цього безсмертного ланцюга, цієї
суб'єзї нашої духовності, нашої куль-
тури.

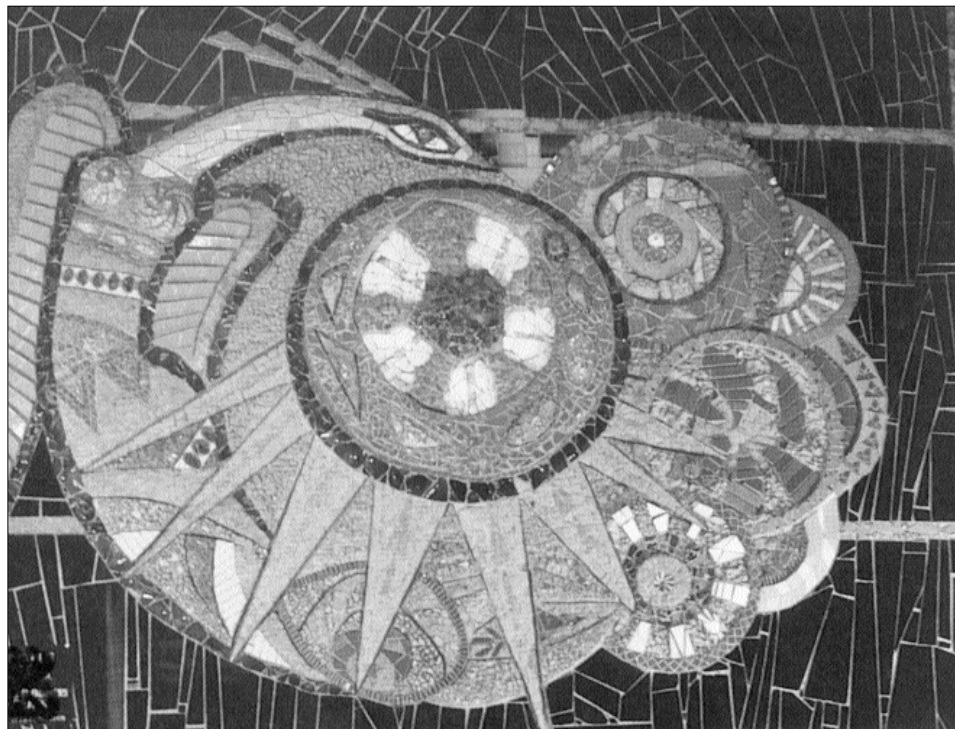
Я з Андрієм Малишком був най-
ближче: я жив у нього вдома, я спові-
дався йому, а він сповідався мені. І
коли йому було тяжко дуже, найтяж-
че, я йому розказав, що мого брата
Петра Павличка-старшого застрели-
ли гестапівці за те, що він був в ор-
ганізації українських націоналістів. А
він мені розказав, що його брат Пет-
ро, старший від нього, був застреле-

ЗАХИЩАЄМО «ЖІНКУ-ПТАХА»

Ситуація з мозаїчним панно «Жінка-птах» Алли Горської та Григорія Синиці дещо прояснюється. Від чотирнадцятого листопада дві тисячі другого року маємо протокол виїзного засідання комісії за участю представників Міністерства культури та мистецтв України, реставраторів та власників приміщення ресторану «Мак-Дональдс». Метою комісії було з'ясувати можливість перенести мозаїку на іншу стіну, не задіяну у будівництві. Комісія у складі семи чоловік (Т. Бичка, А. Безкровного, О. Стрекаля, С. Распутного, С. Азарова, А. Бабака та А. Фесенка) таку можливість віднайшла. Постановили: перенести мозаїку частинами. Таким чином максимально зменшити втручання в ексклюзив мистецького твору. «Фірма ЮГ», котра, власне, отримала підряд на будівництво американської ресторації, взяла на себе гарантії суворо виконувати рекомендації реставраторів. Такою є остання «свіжа» інформація. Чи можна в ній віднайти позитив? Гадаю, що так. Ніхто не збирається руйнувати мозаїку. На відвертий акт вандалізму треба мати сміливість і нічим не затьмарену впевненість у праві на «беспрел». Голова донецького товариства «Союзу Українок» пані Людмила Огнева впевнена, що якби не листи від Міністерства культури та яке-такі відлуння в пресі, мозаїка опинилася б на смітнику. Принаймні, такі погрози від «градоначальників» Донецька неодноразово звучали у приватних розмовах із представниками «Просвіти» та «Союзу Українок». Як і те, що ціна «цим мозаїкам» не більша за «обліцовочний» декор троллейбусних зупинок. Балачки балачками, проте існують різні думки з приводу цінності «Жінки-птаха».

Лесь Подерв'янський, художник, президент «Клубу Естетичної Непокори» вважає: «Не думаю, що то є шедевр. Але твір логічно вписується в систему естетичних цінностей шістдесятих років. Таких мозаїк було дуже багато. Але не в цьому річ. Твір є історичною пам'яткою. Його автором була знакова поста, котра прийняла мученицьку смерть від радянського «ГеБе». Мусимо подбати, щоб мозаїка була збережена. На запитання, чи можливо перенести «Жінку-птаха» не завдав-

ши шкоди, президент «КЕНУ» відповів, що цілком можливо. «Мозаїка — це така техніка, що дозволяє перенос. Адже відомо, що автентичні мозаїки Михайлівського Золотоверхого монастиря експонуються окремо від нього. Просто треба, щоб це робили кваліфіковані реставратори. Не бачу в цьому жодної проблеми».

ВІД СТАРОДАВНІХ БАРЕЛЬЄФІВ АСИРІЇ ДО АВТЕНТИКИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА...

Мистецтвознавець, шістдесятник Георгій Абрамович Местечкин кардинально протилежної думки про мистецьку вартість «Жінки-птаха».

— З кожним роком панно набуває все

більшого значення. Особливо беручи до уваги той факт, що монументальне мистецтво сьогодні занепадає. Творчий доробок Алли Горської, Георгія Синиці, Віктора Зарецького та Галини Зубченко за значимістю можна порівняти до сучасних фрагментів фресок та мозаїк Михайлівського та Успенського соборів. Особливо слід відзначити мозаїки Леоніда Тоцького — великого учня та соратника Георгія Синиці.

— Кажуть, що мозаїка шістдесятиків не що інше, як держзамовлення, халтура?

— Ось до цього творчого тандему (Синиця-Горська) так воно і було. На превеликий жаль, працю більшості художників-монументалістів не поважали. Дивилися як на халтурників. Але й вони не надто були вимогливі до

ПРОДОВЖУЄМО РОЗМОВУ

себе. Відповідно сприяли спотворенню традиції. А вона ж була. Та ще й яка! Дорогоцінна... Її сподвижником був великий Михайло Бойчук. Існує версія, що він був знайомий з Рівеyro та Сікейресом — основоположниками сучасного монументалізму. І вони його мрію — прикрасити мегаполіс монументальним живописом — втілили в Мехіко.

— У нас цю ідею спотворили...

— Не дали розквітнути мріям. Мистецьку філософію Бойчука «анафемували». Він стверджував, що мистецтво — це передусім форма та образ. Але не тема, бо тема — це «газета». Наполягав на тому, що форма має бути національною, українською. Ось про що мріяв Бойчук.

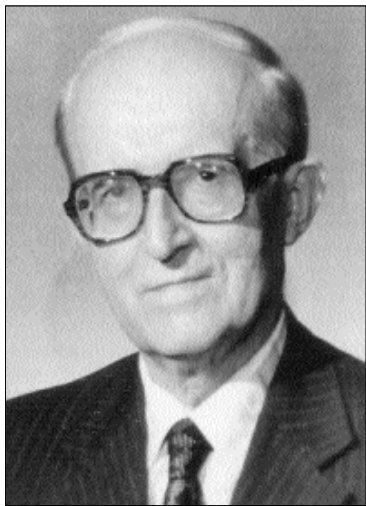
— Його школу знищили...

— Залишилися учні. Георгій Синиця — продовжувач бойчуківської традиції. Йому пощастило. З ранніх творчих літ він навчався в Одесі у Михайла Гершенфельда, друга Анрі Матіса. Гершенфельд порадив йому продовжити навчання у Михайла Бойчука. То був тридцятий рік. Бойчука вже цькували. Синиця пішов навчатися до майстерні монументального мистецтва Миколи Ракицького, одного з найталановитіших учнів Михайла Бойчука. Саме там він перейняв основну бойчуківську формулу: підґрунтя монументального мистецтва має бути національним. Особлива увага приділялася композиції. За зразки бралися стародавні барельєфи Асирії та традиції раннього Ренесансу, зокрема малярство Джотто. Ось яка глибина, яка закоріненість...

— Я правильно вас зрозуміла... «Жінка-птах» виникла не на порожньому місці?

— Абсолютно правильно. По суті — це сучасний «бойчукізм». За мозаїчним панно «Жінка-птах» не просто «школа Бойчука», а розвиток «школи Бойчука». Розвиток. Збагачений скарбами сучасного автентичного українського народного мистецтва. Це дорожнечність.

Уляна ГЛІБЧУК

Ярослав Стецько

Меморіальний музейний комплекс славної пам'яті Ярослава Стецька започаткований членами Великоглибочицького первинного осередку «Просвіта» ім. Т. Шевченка та Тернопільським районним об'єднанням за підтримки громадських і політичних організацій села, району, області. Музейний комплекс створюється на основі рішень сесій Тернопільської, районної і обласної рад Тернопільщини. Склад комітету з організаційної роботи, затверджений на зборах Тернопільського районного об'єднання «Просвіта» за участю делегатів від громадських і політичних організацій.

У мальовничому селі Великий Глибочок Тернопільського району, що за 10 кілометрів від центру Тернополя, збереглися будинки, в яких перебував Ярослав Стецько в дитячі і юнацькі роки.

У нинішній час нащадки подавали парафіяльний дім для істо-

ПОВЕРНУВСЯ У

ВІДГОМІН ПОДІЙ

рико-меморіального музею Ярослава Стецька. Стіни будинку пам'ятають Івана Франка, Леся Мартовича, Андрея Шептицького, Йосифа Сліпого, Ярослава Стецька, які неодноразово бували тут.

14 жовтня, в день триєдиного свята: Покрови Пр. Богородиці, Дня Українського козацтва і 60-річчя Української Повстанчої Армії, відбулося відкриття і освячення меморіального музейного комплексу сл. п. Ярослава Стецька. З усього Тернопільського району з'їхалися ветерани ОУН—УПА, а також гості з областей України, Києва і Севастополя. О 12 год. 30 хв. святкування розпочалося в історико-меморіальному музеї Ярослава Стецька, де перерізали жовтою стрічкою уродженці незалежної України, першокласники — Тарас Сагайдак і Наталя Вінтонюк. Місце-вий парох о. Михайло Вінтонюк і о. мітрат Микола Шаварин освятили музей. Члени «Молодої Просвіти» і Союзу українців привітали присутніх і запросили на першу екскурсію до музею. З великим захопленням і хвилюванням перші відвідувачі музею подивилися фільм, знятий за життя Ярослава Стецька.

Неподалік від музею освячено пам'ятник славному Провіднику. Пам'ятник збудовано на кошти діаспори.

Голова комітету з будови музейного комплексу сл. п. Ярослава Стецька подякував усім жертводавцям, назвавши їх поіменно, і запросив до слова о. мітрата Миколу Шаварина, який учився разом з Ярославом у Тернопільській Державній гімназії.

З вітальним словом до присут-

ніх біля пам'ятника звернулися від імені п. Слави Стецько — Євген Лупаков і Володимир Борейчук і поклали від її імені вінок до підніжжя монументу...

Представники влади, Степан Кулик і Василь Дідух, вручили нагороду ветеранам ОУН—УПА. Від імені Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка було вручено медаль «Будівничий України» за вагомий особистий внесок у справу українського відродження, розбудову та зміцнення Української держави та велику просві-

меморіального комплексу, члену Українського козацтва. Нагороду вручив Петро Шимків — голова Тернопільського обласного об'єднання «Просвіта». Подальше дійство відбулось у місцевому Будинку культури, де пройшов великий концерт художніх колективів с. Великий Глибочок, Білої, Івачова, м. Тернополя. Подія цього дня увійде в історію Ук-

Вчителі та учні зі Львова біля історико-меморіального музею Ярослава Стецька

танську працю у пошуках історичних документів про діяльність видатних постатей України — Мирону Сагайдаку, голові Тернопільського районного об'єднання «Просвіта», голові комітету будови

раїни як реквієм славному подвигу справжніх подвижників ОУН—УПА, які боролися і віддали життя за вільну Україну. Щастя і доброго здоров'я Вам, жертводавці, добродії і меценати! Слава Україні!

Вінок Ярославу від Слави Стецько

P.S. Оргкомітет меморіального музейного комплексу сл. п. Ярослава Стецька у с. Великий Глибочок Тернопільського району просить громадян України і світу взяти участь у благодійному зборі коштів для завершення будови історико-меморіального музею Я. Стецька. Кошти надсилати особисто голові оргкомітету Мирону Сагайдаку, або на банківський рахунок:

Приватбанк м. Тернопіль
МФО — 338783
Код — 21161919
Поточ. рах. 26201793300211
Особистий рахунок 0450326409

Дмитро БОРОВИЙ,
ветеран ОУН—УПА

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ

НА ГРАНІ СТАТИСТИКИ

Нумерологія, як певний спосіб пізнання світу, на межі наших знань-незнань, намагається знайти пояснення явищам і тенденціям у суспільстві, знайти відповіді на запитання, які постають на індивідуальному рівні життя людини. І хоча впродовж кількох тисяч років не вдалося знайти переконливих (а головне — точних) пояснень і відповідей на поставлені запитання, нагромадилася певна статистика, яку не можна проігнорувати.

Ну от, наприклад, впродовж усієї історії людства на кожну сотню народжених дівчаток народжується, в середньому, 106 хлопчиків. Чому і як це виходить, хто і яким чином регулює і утримує цю пропорцію, залишається невідомим. Проте відомо, що невеличкі відхилення (± 5 хлопчиків) від середньої пропорції народжуваності можуть попереджувати про настання періоду війн, агресій, неспокою, або навпаки — стабільних періодів мирного розвитку культури, науки, господарства.

У натуральному ряду чисел від 0 до 9 кожна позиція завжди викликала у людей певні асоціації, образи, відчуття, навіть спомини, і не тільки зі шкільних років, коли “двійка” асоціювалася із татовим паском або маминими слізьми. І досі, на рівні традиційних уявлень, з уст в уста передається симпатія до цифри 7, з якою пов'язують такі поняття, як неповторність, незалежність, суверенність, навіть аристократичність і шляхетність. І справді: “сімка” — за зовнішньою формою — є оригінальнішою від інших цифр, а за змістом — найбільше просте число, бо ділиться тільки саме на себе.

“Сімка” має певне відношення до світових констант. Наприклад, в 11-річному циклі змін сонячної активності тривалість його першої фази — від максимуму до мінімуму — становить якраз 7 років. І саме ці сім років визначають суттєвість геліогеографічних змін на Землі. І те, що саме зараз, у листопаді 2002 року, на нашій планеті “прокинулися” і активно діють три відоміх вулкани (і що показово — Етна в Європі), є логічним проявом вказаних змін.

До “сімки” належать люди з яскраво вираженою індивідуальністю. Але не тільки. Бо переважна більшість власників автомобілів під час оформлення номерного знаку прагне виписати в автоінспекції номер із “сімкою”.

Малих цифр не полюбляють. Краще вже порожній 0 — невизначеність, таємниця, вільне місце і час очікування на краще.

Побоюються парних цифр, які діляться, а отже несуть у собі певну подвійність, нестійкість, тимчасовість, непевність. Винятком може бути для деяких хіба що “вісімка”, тобто “двійка” у кубі (третього ступеня), а отже цифра, що репрезентує просторову (тривимірну) досконалість і, водночас, є абсолютно симетричною.

Верхньою межею будь-якого виміру є “дев'ятка” — найбільше число в ряду, що відображає межу можливого, стелю людських уявлень, прагнень, досягнень. Не випадково верхній рівень чистоти металів означають числом 999,9, а середня межа тривалості людського життя не може перевищити 99 років.

“Дев'ятка” — число суспільно значиме. Якщо “сімка” зазвичай визначає оптимум переважно індивідуальних симпатій, котрі бувають важко пояснити з позицій здорового глузду, то “дев'ятка” не потребує особливих рекомендацій чи аргументацій — вона остання, кінцева; далі в ряду стоять лише комбінації цифр. Тому “дев'ятка” несе в собі можливість відображати “вхідні” елементи — наприклад, “трийку”, квадратом якої вона є, або множину $7+2$.

ВПЕРТА АРИФМЕТИКА

Газета — не науковий збірник, а отже читачі пробачать мені брак посилань на академічні публікації і відсутність цитат шанованих дослідників. Фактом є, що скільки б не вкладали грошей в освіту і підготовку нового покоління інтелектуалів, ерудитів, аристократів розуму, але все одно у будь-якій країні, за будь-яких умов, незалежно від стану і досконалості суспільства, його частка, котру можна назвати інтелектуальною елітою, не перевищує, в середньому, 12%. Чи у Великій Британії, чи у Китаї.

Звичайно, нам більше болять Україна. Отож уточнимо спочатку загальну структуру суспільства, формулу якого винесено у заго-

ловок цього матеріалу на основі “дев'ятки”.

Перша група — $\zeta 9 = 3\%$ — це люди розумні і моральні (РМ).

Друга група — 9% — розумні, але мають проблеми з совістю, тобто не дуже моральні з суспільної точки зору (РН).

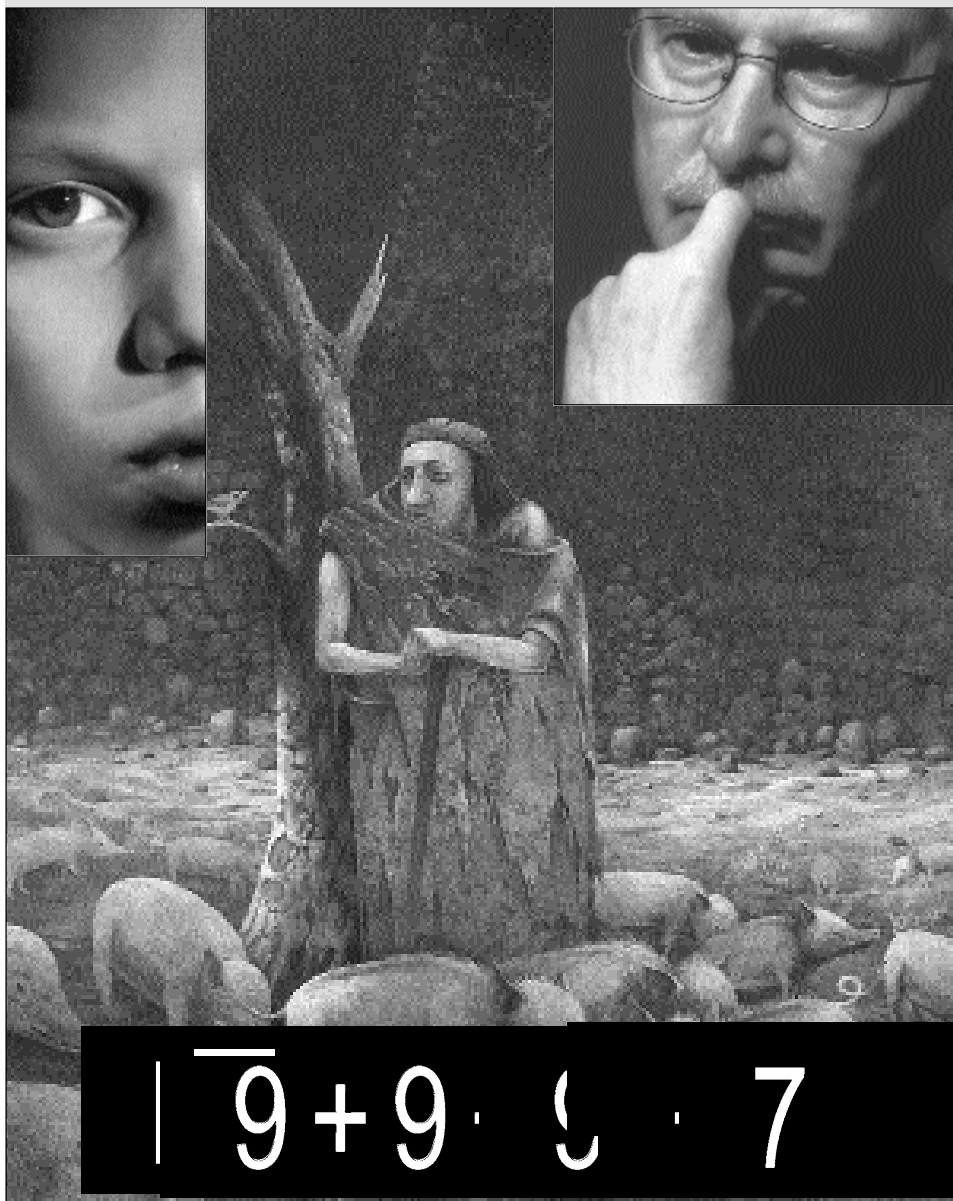
Третя група — $9^2 = 81\%$ — це досить непевна, частіше непередбачувана у своїх вчинках сукупність людей, для котрих характерною є деяка недосконалість свідомості — розуму і совісті (НН), і котрі своєю поведінкою

Чому написав у заголовку незрілого суспільства? Бо за кожною його складовою ми бачимо конкретних осіб, конкретні явища і події. Посади, наукові ступені, зірочки на грудях і погонах — тут ні до чого. Головне — що ти здатен (і чи здатен) зробити для інших.

РМ — це віддані своїй службі на благо спільноти: Андрії Сахарови, В'ячеслави Чорноволи, Степани Бандери, Пилипи Орлики. Вони відкриті, правдиві і безхитрісні, готові до самопожертви, мислячі, передбачувані і

Давно хотів розповісти про це, радився з колегами, виношував матеріал, та й зараз ще маю деякі сумніви. Бо певна частина читачів, прочитавши це, спантеличиться. І не тому, що для цього є підстави, а тому, що суспільство наше, представлене також, значною мірою, особами недосконалими.

Саме для того, щоб нині, коли Нація перебуває у підлітковому віці (ображатися вже вміє, а усвідомити свою відповідальність за слово і дію — ще ні), допомогти нам критично подивитися на себе збоку, ризикує подати цю інформацію для роздумів.

$$1 \cdot \overline{9} + 9 \cdot \zeta \cdot 7$$

або ФОРМУЛА СТРУКТУРИ НЕЗРІЛОГО СУСПІЛЬСТВА

(особливо в умовах силового тиску на них) більше нагадують драглисту масу. Кожен член цієї сукупності ладен шукати причин своїх невдач не в собі, а поза собою, завжди легко і непомітно для себе перескакує з одних (здавалося б, залізобетонних) переконань на інші, або з упертістю, вартою ліпшого застосування, тримається звичних стереотипів, які давно втратили будь-який сенс.

Отже: $3\% + 9\% + 81\% = 93\%$. Залишається ще врахувати групу тих нещасних, яких нам Бог дав для розвитку нашої любові до ближнього, для усвідомлення нашого обов'язку щодо знедолених — незрячих, інвалідів, безнадійно хворих, юродивих тощо — їх у кожному суспільстві приблизно 7%. Якраз ота “сімка”, котру ми так любимо. Отож і любимо та піклуємося про цю (не ту, а цю, що перед очима) частину, про кожного з яких сказав Ісус Христос: “Ані він не согрішив, ані його батьки, але така є воля Божа”. Оці 7% нам дано, щоб ми вчилися жити і цінувати життя без глупот, щоб вчилися співчувати, любити і прощати. Вони нагадують нам про високий сенс, розкривають глибокий зміст Нагірної проповіді Сина Божого.

передбачуючі, вони цінують час і життя, розуміють його сенс і швидкоплинність, не йдуть на компроміс із совістю. Для них краще вмерти, ніж зрадити, вони зважують кожне слово і віддають себе дії. Через це серед них мало політиків (у традиційно негативному, сучасному розумінні цього поняття), бо хоч вони ніколи не відмовляються очолити суспільний рух, проте, якщо виникає протистояння, ніколи не переступають межу порядності.

РН — це, переважно, політики, фінансисти, розпорядники, адміністратори, чиновники, командувачі і полководці. Значна частина з них — веселі трієчники у школі, яким важливіше було випрацювати свій характер, ніж піклуватися про високі оцінки в атестаті. Тим більше, що значна їх кількість походить з добре влаштованих родин, а отже звикла до комфорту і достатку. Вони не мріють бути музикантами чи шахтарями, у їх середовищі ціниться тверезий розрахунок, мірилом якого виступають гроші, а досягненням — розмір прибутку і рівень посади. Їх девіз: “Мета виправдовує засоби!” Тому й шахраїв серед них не бракує.

СІРОМА, ЯК СІРА МАСА

Уявіть собі, що раптом, цілком несподівано, Вам довелося очолити газету. Отже, “повісили” на Вас колектив людей, за кожним з яких — сім'я, необхідність жити, платити, отримувати зарплату. А ще ж треба купити папір, заплатити за друк, комунальні послуги... От і думаєте: де взяти гроші? Щоб газета себе окупала, тираж має бути не менше 10 000 примірників, а якщо немає надходжень від реклами, то 20 000 примірників щонайменше. Отже, треба, щоб покупців газети було якомога більше.

А що треба робити, щоб газета була цікавою для великої читаючої маси? Треба друкувати те, що велика читаюча маса сприймає більш легко, без зайвого напруження розуму і не чіпаючи гострі питання, які турбують совість.

Якщо серйозно писати про серйозні і відповідальні речі, то газету купуватимуть лише читачі з отих 3% і газета (колектив) “вилетить у трубу”. Не дуже слід сподіватися й на тих з 9%, котрі мають гроші і свої власні газети. Як не крути, а мусиш розраховувати на згаданих 81%, якщо хочеш конкурувати на газетному ринку з тими, хто вже давно пройшов дорогою подібних роздумів. А це означає, що газета, її зміст має бути розрахований на НН, на тих, кого називають безликим словом **електорат**. Саме на них розрахована дивовижна за своєю глупотою телевізійна реклама. Подавай їм “цікавинки” з життя керівного бомонду і пікантні подробиці про кіно- та шоу-зірок, щотижневий (як не щоденний) гороскоп, який звільняє від особистої відповідальності і цим заспокоює у поточному житті (“такий розклад зірок”), солодку історію про дивовижну кар'єру сучасної “попелюшки”, яка з секс-рабині вийшла заміж за мільйонера; анекдоти — обов'язково, так само, як і сумнівні імпрровізації навколо статевих питань (Фрейда нині поважають мало не з дитсадочка). До букету публікацій розрахованих на 81% можна додати розлогу аналітичну статтю про переваги ліберальної демократії в умовах космополітизації світу та розвідку про наші глибокі історичні корені колись, замовчуючи факти реального поглинання України Росією нині. На цих 81% розраховані сучасні PR-технології в їх найгіршому варіанті застосування.

Розумію тих, хто вже обурився. Але думаю зараз також про тих, хто, не знаючи формули 9^2 , ще з царських, а потім більшовицьких часів вважав і вважає, що “народ — це юрба!”, що “із человеческого матеріала можна випеліть всьо чьо угодно”; про тих, хто був певний того, що саме перелякані 81% сприймуть і переживуть (хоча й по-різному) голодомор і ГУЛАГ, до якого найгірші представники 9 запропорюватимуть найкращих представників з $\zeta 9$ і 9^2 , тоді як $9^2 = 81\%$ мовчатимуть і привчатимуться ще більше

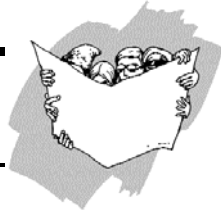
українці практично нікого не обурювали мовчеськими “зачистками” в Чеченії і з цього приводу (з приводу бандитської ліквідації цілого народу, який ще знаходить в собі сили партизанити) у нашій столиці не було жодного протестного виступу. Навіть коли російський спецназ отруїв українців під час операції визволення заручників, мовчали не тільки НН, а й деякі РМ.

Мало хто з 81% всерйоз обурився відверто антиукраїнською кучмономією, тобто системою криміналізованої влади, яку спостерігаємо впродовж 10 років з цікавістю болельщиків на стадіоні і яка вже й фіговим листочком демократії не прикривається. Всі відозви опозиції затухають серед НН, як штормові хвилі на болоті...

Не поспішаймо ображатися. Подумаймо. Адже структура і пропорції $\zeta 9 + 9 + 9^2 + 7$ залишаються стабільними у будь-якому суспільстві, за будь-якого рівня його досконалості.

Але от саме **рівень досконалості суспільства** залежить від того, наскільки всі його члени (а особливо ці 81%), незалежно від освіти, посад і приватних уподобань несуть в собі **гідність Нації**. Дуже залежить від того, наскільки громадяни здатні і готові **самою захистити ПРАВДУ**, а отже, піднятися над собою, над своїм страхом і недосконалістю. Шануймося!

Сьєнн ГОЛІБАРД

«ПРО БОГА З РАЦІОНАЛЬНИХ...»

Християнство подає Бога не підвадним раціональному пізнанню. В нього можна тільки вірити чи не вірити. Знання (раціоналізм) роблять віру непотрібною. Якщо ми підступимось до Бога в сенсі біблійного вчення, то Біблія одразу розсіплеться, починаючи з першої глави першої книги Мойсея (М 1). З нею розсіплеться і поняття про Бога в тому ж сенсі, бо М 1, М 2, М 3, М 4, М 5 є творінням самого Бога (одкровення).

Можна передбачити, що саме раціональні підходи до Бога, до християнської релігії розпорошили її на тисячі течій, вірувань, конфесій, бо поява кожної з них з'явилася не просто зніччє'я, а від того, що знайшлися підстави. В результаті раціонального підходу знайдено протиріччя, недоречності. І не тільки знайдено кимось, але й стали набутком великої групи людей, що усвідомили недоречності і навіть висловили своє ставлення до них в організаційних формах.

Справді, віра не вимагає знань. Вірують і тоді, коли ситуація вилядає абсурдною з позиції здорового глузду. Місце для раціонального пізнання сутності Бога буде лише в тому випадку, коли сама його сутність не буде вважатися ірраціональною, а буде, навпаки, визнаватися матеріалізованою, раціональною.

Не марнуймо ні часу, ні коштів, ні газетних шпальт. Залишмо пізнання Бога теологам!

Микола СОЛОНЕНКО,
м. Харків

ПРО МАТЕРІАЛІЗАЦІЮ ІРРАЦІОНАЛЬНОГО

Не вступаю в полеміку з автором листа, фрагменти якого тут наведено, не збираюся нікого переконувати, але мушу дещо пояснити з добре відомого.

Наша газета стоїть на позиціях християнської етики і дотримується вимог історизму, в тому числі того історичного факту, що Слово Боже стало Тілом і оселилося між нами в особі, образі і тілі Його Сина.

Інформація, інформаційне поле — це субстанція ма-

теріальна, вона, як кажуть, “висить у повітрі”, а, отже, переміщується, входить і виходить, передається; кажуть: “мені спало на думку” або “прийшло в голову”. Слушно! Але якщо прийшло, то йшло, звідкись вийшло, а ще раніше було там, звідки потім вийшло, щоб прийти до голови, або звідкись “падати”.

Свята Церква Божа вчить нас, що віра — це дар, який дається як певна форма покликання, благосло-

ПАРАДОКСАЛЬНА СИТУАЦІЯ

Доброго дня, працівники редакції!

У № 43 (25–31 жовтня 2002 р.) ви надрукували вірш В. Мартиненка “Свято ганьби”. Хороший вірш, влучно характеризує сучасну політичну ситуацію, правителів України і Росії. Але пам'ятнику, який за радянських часів був символом Переяслава-Хмельницького, я думаю, не слід поспішати давати оцінку. Пам'ятник — витвір архітекторів і скульпторів, а вони, митці, часто вкладають у свою творчість власне світовідчуття.

Я родом з Переяслава-Хмельницького (провела там дитячі і юнацькі роки), часто відвідувала музеї, а церкви і пам'ятники міста були для мене майже буденними речами.

У цьому році, відвідуючи Переяслав із чоловіком та дочкою, по-новому подивилася на пам'ятник, де на постаменті дві жінки ототожують Україну і Росію. Скульптори Україну подали набагато краще, ніж Росію. В усякому разі, “Берегиню” на колоні з майдану Незалежності у Києві не можна навіть порівняти з переяславською “Україною”.

У Переяславі образ України наче говорить: “Хоч ти (Росія) мені і показуєш, куди йти, а я все одно піду своїм шляхом”. Одяг “України” набагато пишніший і багатший, ніж “Росії”, а антична строгість обличчя підкреслює давність походження української нації.

На цьому пам'ятнику є напис — “Навіки разом — навіки з російським народом”. Що тут поганого? Хіба наші народи не дружили кілька століть тому і не дружать зараз? Не треба плутати народ із владою, хоча народ несе відповідальність за дії своїх правителів (така вже закономірність життя, створена Богом).

А російський уряд і до свого народу часто байдужий. Згадайте недавнє захоплення терористами театру в Москві — що найважливіше для урядових кіл було тоді? Люди? Росіяни? Іноземці? Та плювати їм на людей, вони ніколи не припинять війну в Чечні, їх не цікавлять ні росіяни, ні чеченці в цій війні, а тільки власні нафтові інтереси.

Не подумайте, що я виступаю за те, щоб святкувати 350-річчя міфічної Переяславської ради. Якщо у нас і є зараз Указ Президента про відзначення — це ще нічого не означає, адже волевиявлення сучасного Президента — ще не волевиявлення народу. Народ наш відзначає **свої** дати — 60-річчя УПА, 70-річчя голодомору, день українського козацтва.

До речі, хочу звернутися до газети товариства “Просвіта” із запитанням: чому ви не розказуєте про відзначення 140-річчя написання вірша “Ще не вмерла України...”, створеного П. П. Чубинським?

Хоч законодавці не за-твердили слова нашого на-

вення, покладання Богом певних обов'язків на конкретну людину. Але різною мірою і далеко не кожному. Про це добре знають поети, мислителі.

Бог створив людину, як особу вільну — вибирай що хочеш. Проте тут-таки зазначив словами Сина стосовно всіх бажаючих: “Просіть і буде вам дано, стукайте і вам відкриється”.

У пострадянській Україні є багато людей, котрі здатні і годні стукати, проте не дуже здатні просити. Але хочуть, щоб їм відкрилося. І це правильно. Маючи вищу освіту, значний комплекс раціональних знань з природничих дисциплін, вони вимагають довести їм (“а от ти мені доведи!”) існування Бога. Вони хочуть його “помацати” з позиції своїх знань і переконань.

Дороги до усвідомлення Творця, до поєднання з ним, щоб увірувати у вічне життя душі (“Хто увірує в мене, матиме життя вічне”), — ці дороги можуть бути різними. Зокрема й прямуючи до пізнання Бога від системи раціональних знань.

Той, хто вже пройшов (і прийшов!) цією дорогою, переконався, що він став міцніший, незалежніший, свіжачий, спокійніший, щасливіший зрештою. Тим більше, що віра без знань ризикує перерости у релігійний фанатизм, а за тим — і в екстремізм, агресивний фундаменталізм.

Так, справді, наукою про Бога займаються теологи. Але не для того, щоб задовольнити власну зацікавле-

РЕЗОНАНС

ність, а щоб всебічно обґрунтувати знання, потрібні кожній людині.

А для кожної людини знання про Бога, а точніше, про його вчення, подано у катехизисі, головним змістом якого є розкриття суті Декалогу (Десяти Заповідей Божих) і його застосування в практичному житті кожної людини. Причому, саме для того, щоб людини стати міцнішою, щасливішою.

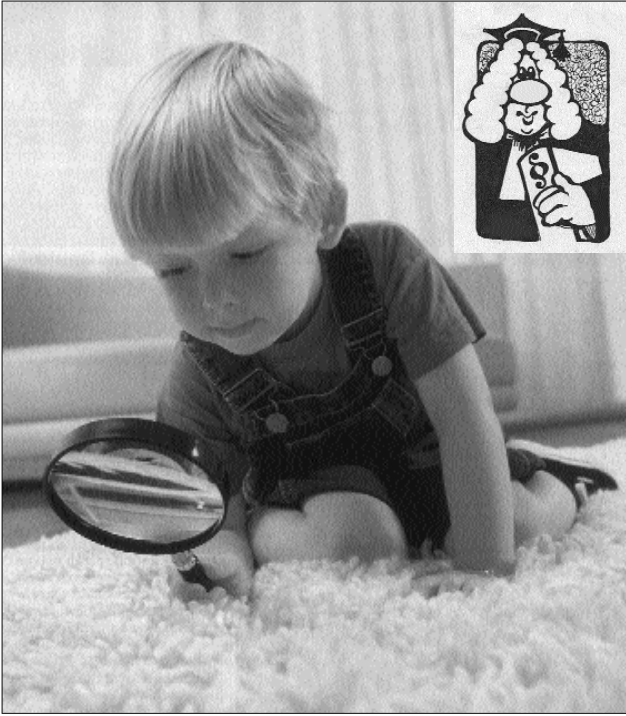
Що стосується конфесій, про які, як напевне зауважили читачі, ми нічого не говоримо, то для нас суттєвим є той історичний факт, що Ісус Христос створив лише одну конфесію, одну вселенську Церкву, та ще й заповів, що має бути “одна вівчарня і один пастир”.

Тому після всіх розколів Церкви настав період, коли усвідомлення об'єднання християн набуло конкретних форм екуменічного руху, проти чого рішуче виступає хіба що так званий Московський Патріархат, який своїми діями більше нагадує політичну світську організацію, ніж душпастирську.

Одним із позитивних результатів справжньої душпастирської діяльності (а не її імітації) якраз і є визначення сутності Бога як сутності цілком матеріальної. На що і спрямований цикл публікацій “Про Бога з раціональних позицій”. Публікацій газетних, а, отже, таких, що не претендують на вичерпність.

Євген ГОЛИБАРД

●

ціонального гімну, але ж ця пісня існує і ніякий інший варіант ніколи не буде **так** сприйматись народом! Тим, хто цікавиться історією гімну, зрозуміло, що ця пісня стала справді народною (зі змінами і поправками невідомих авторів). І не потрібно змінювати слово “Україна” на “України”, бо в розумінні П. П. Чубинського Україна — це все найкраще в українського народу, а тому ні це **найкраще**, ні **слава**, ні **воля** ніколи не вмруть!

Склалася парадоксальна ситуація в нашій так званій “незалежній” Україні: мелодія Михайла Вербицького, написана до вірша Чубинського, офіційно є державним гімном, а слова, які на-

дихнули композитора на створення цієї мелодії, викликають у законодавців тільки дискусії.

Можливо, “Просвіті” треба б більше розказувати, зокрема у відділах комуністичної і соціалістичної партій, про справжні наміри патріота П. Чубинського, про трагічну і героїчну історію (140 років!) нашого славця; адже зараз українська політична опозиція нарешті об'єдналась у своїх діях, зрозумівши, хто справді гальмує прогрес країни.

З повагою і готовністю завжди надати вам допомогу

С. В. ШАПУЛА,
вчителька історії ліцею

ЯКИМ Я БАЧУ «СЛОВО ПРОСВІТИ»

Хотілося б більше читати на педагогічну тематику, зокрема, стосовно проблем виховання сучасної молоді.

По можливості, бажано вміщувати матеріали з досвіду роботи просвітян, розробки відкритих уроків, виховних заходів.

Анатолій ЧМІЛЬ,
м. Ананьїв, Одеської обл.

Слід більше висвітлювати проблеми шкіл, вищих навчальних закладів, питання впровадження і захисту української мови, культури, радіо, ТБ.

Сміливіше розкривайте проблеми змішаних шлюбів, як застереження для молоді. Діти стають нещасливими, не знають, хто вони; це втрата для України, свідомих українців з них буде.

Теофанія КАЛИТОВСЬКА,
м. Львів

Якщо людина публікується у “Слові Просвіти”, то вона вже сама по собі викликає повагу.

Хочу бачити на сторінках газети більше розповідей про діяльність просвітян у малих містах, особливо у східному та південному регіонах. Газети не вистачає інтерв'ю з опозиційними до влади політиками та коментарів до них.

Буду підтримувати газету популяризацією і надсиланням інформації про події у Бессарабії.

Олександр ВЛАСЕНКО,
м. Татарбунари, Одеської обл.

Вражає Ваша непослідовність. Перед цим ви цілком слушно і переконливо твердили, що для розбудови держави потрібні конкретні справи. Тепер же співаєте осанну “опозиції”, стихії, яка, крім руйнації, нічого принести не здатна. І вже зовсім дивними видаються ваші претензії на істину в останній інстанції. Мовляв, ми пишемо чистісіньку правду.

Валентин ДЕРКАЧ,
голова Широківського осередку “Просвіти”

У нашому районі “Слово Просвіти” несе велике силове навантаження по утвердженню української державності. Примірники газети стають своєрідними фоліантами нашої української долі, від минувшини до нинішніх днів.

“Витоки” Павла Мовчана чи гостросюжетна політична публіцистика (я вже не кажу про поетичне слово) нашої Любо-ві Голоти є однаково цінни-

ПІДТРИМУЄМО ВАШУ ПОЗИЦІЮ

Шановні журналісти, працівники редакції газети “Слово Просвіти”!

Вчителі, бібліотекарі, культпрацівники району щиро вдячні Вам. Всі читачі вважають газету об'єктивною і правдивою, де є матеріал і для політика, і для вчителя, і для працівника культури, і для пересічного громадянина, для школяра і людини похилого віку.

Нам рідні й болючі проблеми мови, єдиної помісної церкви, вояків УПА, питання вихо-

РЯДКИ З ЛИСТІВ

ми як сьогодні, так і завтра. Всім духовним провідникам газети — спасибі.

Хотілося б на сторінках “Слова Просвіти” більше бачити тем з педагогіки, бо освіта і просвіта — одного роду.

Не втрачаю надії на видання книжки “Природне оздоровлення” та на обіцяну рецензію в газеті вже виданої моєї книжки “Молодіжне товариство “Сокіл”. Вірю, що завжди молодію буде наша газета. Дякую.

Роман РАСЕВИЧ,
м. Монастириська, Тернопільська обл.

Так, правильно, щоб знати правду, треба докласти зусиль. Ще більших зусиль треба докласти, щоб витягти ту забиту, зачовплену правду на Світ Божий. Правда — це жертвність і святість.

Де є занадто великі гроші, там правди не буває, вона там не потрібна, бо тоді там не буде занадто великих грошей.

Де зовсім немає грошей, там теж правди не буде, бо вона одразу сховається, щойно їй покажуть якусь копійчину чи шматок хліба. Не дивно, що так тяжко відбувається формування в Україні середнього класу — рушійної сили будь-якої економіки...

Чи усвідомлюєте Ви, редакція “Слова Просвіти”, що ваша унікальна цінність в нинішньому українському суспільстві полягає в тому, що ви залежні від людських сердець, а не від кишень новоявлених іуд та брехливих князів світу цього?

Ви віддзеркалюєте розум, честь, гідність і совість справжньої української спільноти. Вважаю, що читачі чітко усвідомлюють, що Ви їм потрібні, дають і докладають зусиль, щоб не розлучатися з Вами.

Оксана ЄВСЕЄНКО,
м. Херсон

Найбільше нам подобаються публікації на історичні, культурні, мовні теми. Газета з кожним випуском щоразу стає кращою, бойовитішою. Є цікаві автори, свіжі думки. Треба б іще ізоминок для душі.

Я — пенсіонерка, вчителька. Постійно аналізую Ваші матеріали.

Уболіваємо за Ічкерію.

В. С. КУМΠΑНЕЦЬ
з родиною,
м. Київ

ВДЯЧНІСТЬ

вання патріотизму, національної свідомості і самоповаги, українців, які проживають за межами Батьківщини, матеріали про визначні постаті України, позиція і боротьба блоку “Наша Україна” з партією влади та інші проблемні питання, які висвітлюються на шпальтах вашої і (з вашого дозволу) нашої газети.

Зі щирою вдячністю і найкращими побажаннями, просвітяни Ананьївщини.

За дорученням членів
● Ананьївської “Просвіти”
Анатолій ЧМІЛЬ